

Geoekonomisaatio ja politiikan skaalautuminen Barentsin alueella

Vesa Vääänen

791619S
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2013
Maantieteen laitos
Oulun yliopisto

Laitos: Maantieteen laitos	Pääaine: Maantiede
Tekijä (Sukunimi ja etunimet, myös entinen sukunimi): Väätänen Vesa Tapani	Opiskelija-numero: 1947890
	Tutkielman sivumäärä: 89
Tutkielman nimi (suomeksi; muun kielinen nimi ilmoitetaan vain jos se on tutkielman kieli): Geoekonomisaatio ja politiikan skaalautuminen Barentsin alueella	
Asiasanat: Barents, geopolitiikka, kriittinen geopolitiikka, geokonomia, skaala	
Tiivistelmä (kirjoitetaan vapaamuotoisesti, selväsanaisesti ja lyhyin lauserakentein, ks. ohje seuraavalla sivulla):	
<p>Tutkielman aiheena on Barentsin alueella ilmenevä geokonomisaatio ja politiikan skaalautuminen. Barentsin alueeseen kuuluu osia Pohjois-Norjasta, -Ruotsista ja -Suomesta sekä Luoteis-Venäjältä. Barentsin alueen yhteistyössä on mukana valtio- ja aluetoimijoita sekä alkuperäiskansojen edustus. Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten geokonominen ajattelu sekä geopolitiikan ja geokonomian suhde ilmenee Barentsin alueen eri yhteistyöelinten julkaisuissa. Lisäksi tutkielmassa pyritään tarkastelemaan, miten eri yhteistyöelimet tuovat esiin skalaaristen suhteiden merkityksen ja muutoksen diskursiivisessa toiminnassaan.</p> <p>Aineistona tutkielmassa toimii valtioiden välisen yhteistyöelimen eli Barentsin euro-arktisen neuvoston kokousten julkilausumat vuosilta 1993, 1994, 2000, 2001, 2009 ja 2011. Alueiden välistä yhteistyötä aineistossa edustaa Barentsin alue-neuvoston Barents-ohjelmat vuosilta 2000–2003 sekä 2009–2013. Alkuperäiskansoja aineistossa edustaa alkuperäiskansojen työryhmän toimintasuunnitelma vuosille 2009–2012. Tämän lisäksi tausta-aineistona on hyödynnetty Lapin Kansan ja Helsingin Sanomat -sanomalehdissä julkaistuja Barents -sanon otsikossaan tai ingressissään sisältäviä uutisia vuosilta 1993-1994, 2000-2001 sekä 2012-2013.</p> <p>Menetelmänä tutkielmassa on kvalitatiivinen, teorialähtöinen sisällönanalyysi sekä aineiston sisällön kvantifiointia hyödyntävä sisällönerittely. Tämän lisäksi käsiteltäessä alkuperäiskansojen työryhmän toimintasuunnitelmaa hyödynnetään narratiivista tutkimusta.</p> <p>Geoekonomisaatio erityisesti uusliberaalin talousajattelun ja siihen kytkeytyneen spatiaalisen vallan ilmentymänä nousee esiin aineistosta. Valtiotasolla geopolittisesti oleelliset luonnonvara-asiat jätetään yhteistyön ulkopuolelle. Geoekonomista ajattelua on silti havaittavissa valtiotoimijoiden välisessä yhteistyössä. Aluetasolla luonnonvarat ja uusliberaalin talousajattelun mukainen kilpailukyky ja sitä kautta geokonomiset tavoitteet nousevat tärkeiksi. Valtiotason vähäinen halu antaa aluetasolle merkittävää poliittista valtaa asettaa aluetason kuitenkin geopolittisesti alisteiseen asemaan. Samalla myös alkuperäiskansat jäävät muiden toimijoiden geopolittisen vallan varjoon ja joutuvat turvautumaan geopolittisia vallan rakenteita kyseenalaistavaan anti-geopolitiikkaan.</p> <p>Eri toimijoiden skalaariset suhteet puolestaan ilmenevät siten, että niin valtio- ja aluetoimijat kuin alkuperäiskansojen työryhmäkin pyrkii luomaan tiiviin yhteyden ylikansalliseen tasoon. Barentsin euro-arktisen neuvoston ja alueneuvoston tapauksessa yhteyksiä pyritään luomaan erityisesti Euroopan Unioniin. Tämä johtuu EU:n tärkeydestä rahoituslähteenä. Alkuperäiskansojen työryhmän tapauksessa viitataan puolestaan erityisesti Yhdistyneisiin Kansakuntiin, ja sen yhteydessä solmittuihin sopimuksiin, joista pyritään saamaan poliittista vipuvoimaa alkuperäiskansojen oikeuksien parantamiseksi.</p>	
Muita tietoja:	
Päiväys: 03.05.2013	

Sisällys

Johdanto	4
Skaalat politiikan maantieteellisessä tutkimuksessa	9
Poliittistaloudellinen näkökulma	13
Poststrukturalistinen näkökulma	15
Skalaari politiikka	17
Geopoliittiset ja geoeconomiset politiikan rationaliteetit	19
Alue, valtio ja markkinavoimat geoeconomisen tarkastelun lähtökohtina	23
Arktinen alue	28
Valtiot arktisen alueen toimijoina	29
EU:n pohjoinen ulottuvuus ja Pohjoiskalotti-yhteistyö	31
Barentsin alue	32
Regionalismi Barentsin alueella	34
Aineisto ja menetelmät	38
Tutkimusaineisto	38
Analyysimenetelmät	39
Tulokset	42
Barentsin euro-arktinen neuvosto	42
Barentsin alueneuvosto	57
Alkuperäiskansat	64
Sanomalehtiaineisto	70
Pohdinta	74
Johtopäätökset	81
Kiitokset	83
Kirjallisuus	84

Johdanto

Pohjoinen on ilmansuuntana noussut yhä useamman taloudellisen ja poliittisen toimijan huulille viime aikoina, ja tätä kautta myös julkiseen keskusteluun. Suomen mittakaavassa tarkasteltuna tämä on johtunut erityisesti suurista hankkeista, kuten kaivoksista, joita Pohjois-Suomeen on syntynyt ja tulee todennäköisesti syntymään. Suomen naapurimaiden Venäjän ja Norjan tapauksessa puolestaan suuret öljy- ja kaasuvarannot ovat jatkuvan mielenkiinnon kohteita. Osaltaan myös ilmastonmuutoksen seurauksena pidempään vuodesta sulana pysyttelevän koillisväylän tarjoama logistinen potentiaali Euroopan ja Aasian välisillä markkinoilla on tarjonnut paljon spekuloitavaa. Tästä on seurannut myös kiinnostusta maainfrastruktuurin parantamiseen esimerkiksi jäämeren radan muodossa. Toisaalta edellä mainitut tekijät ovat tarjonneet mahdollisuuksia positiiviseen kehitykseen, mutta samalla myös tämän kehityksen negatiiviset puolet on nostettu esiin. Esimerkiksi ympäristöasiat ovat aiheuttaneet paljon keskustelua niin kaivoksiin kuin merenalaisten luonnonvarojen hyödyntämiseenkin liittyen. Kaiken kaikkiaan monet katseet ovat kohdistettuina pohjoiseen, mikä antaa tälle ”periferiaalle” täysin uusia merkityksiä.

Maantieteellisen tutkimuksen näkökulmasta maapallon pohjoisilla alueilla on paljon tarjottavaa. Luonnonvarakeskus ja erityisesti ilmastonmuutoksesta johtuvat ympäristökysymykset, sekä geopoliittisen vastakkainasettelun historia ja nykyiset potentiaaliset jännitteet, mutta myös vaihtelevat yhteistyön muodot ovat synnyttäneet akateemista mielenkiintoa aluetta kohtaan. Barentsin alue osana arktisen alueen niin luonnon- kuin ihmismaantieteellistäkin karttaa omaa itsessään useita mielenkiintoisia piirteitä, jotka herättävät tarvetta maantieteelliselle tarkastelulle.

Barentsin alue kattaa osia Pohjois-Norjasta, -Ruotsista ja -Suomesta sekä Luoteis-Venäjästä (kuva 1). Alueen institutionaalinen perusta syntyi Kirkkoniemessä vuonna 1993, kun Norjan, Ruotsin, Suomen ja Venäjän ulkoministerit hyväksyivät esityksen Barentsin euro-arktisen alueen perustamisesta. Barentsin alueen institutionaalinen rakenne koostuu valtio- ja aluetoimijoiden yhteistyöelimistä. Aluetasolla yhteistyössä ovat mukana Norjasta Nordlandin, Tromssan ja Finnmarkin alueet, Ruotsista Västerbotten ja Norrbotten, Suomesta Lappi, Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu sekä Venäjältä Murmans-

Kuva 1. Barentsin alue (Barentsinfo 2012).

kin, Karjalan, Arkangelin, Nenetsin ja Komin alueet. Lisäksi Suomen Pohjois-Karjala toimii tarkkailijajäsenenä, ja pyrkii mukaan yhteistyöhön.

Barentsin alue on maantieteellisenä alueena mielenkiintoinen sen valtavan laajuuden sekä harvan väestön ja periferisen sijaintinsa vuoksi. Väestöä alueella oli vuonna 2010 noin 5,2 miljoonaa alueen pinta-alan ollessa 1,75 miljoonaa neliökilometriä. Tämä vastaa samaa kuin Suomen väestö olisi hajautettu Puolan, Saksan, Benelux-maiden, Ranskan ja Espanjan kattavalle alueelle. Barentsin alueella suurin osa väestöstä (3,6 miljoonaa) asuu Venäjällä. Suurimpia kaupunkeja alueella ovat vuoden 2010 asukasluvun mukaan Arkangeli (350 000), Murmansk (300 000) ja Petroskoi (260 000) Venäjällä, Oulu (144 000) ja Rovaniemi (61 000) Suomessa, Uumaja (110 000) ja Luulaja (75 000) Ruotsissa sekä Tromssa (69 000) ja Bodo (48 000) Norjassa. Barentsin alueella on myös alkuperäiskansoja, joista merkittävimpiä ovat saamelaiset, nenetsit, vepsäläiset ja komit. Kasvillisuutensa puolesta Barentsin alue kuuluu osittain pohjoiseen havumetsävyöhykkeeseen ja osittain tundraan, joka vallitsee alueen pohjoisissa osissa. Jo nämä esiin tulleet seikat, kuten pohjoinen sijainti, laaja koko ja harva asutus lisäävät Barentsin alueen mielenkiintoisuutta (Barentsinfo 2012).

Taloudellinen toiminta Barentsin alueella perustuu pääasiassa alueen mittavien luonnonvarojen hyödyntämiseen. Norja ja Venäjä omaavat laajat öljy- ja maakaasuvarannot, mutta myös kaivosteollisuus on merkittävä teollisuudenala kaikissa alueen maissa. Myös kalastus, metsäsektori ja turismi ovat alueelle merkittäviä taloudellisen toiminnan aloja (Barentsinfo 2012).

Alun perin Norjan ajaman yhteistyön tausta valottuu parhaiten ottamalla huomioon tuolloin vallinneen maailmanpoliittisen tilanteen. Kylmän sodan päättymisen ja Neuvostoliiton romahtaminen aiheuttivat suuria muutoksia poliittiseen tilanteeseen myös Barentsin alueella. Norja pyrki avaamalla yhteistyötä erityisesti Venäjän suuntaan vakauttaakseen turvallisuuspoliittista tilannetta pohjoisilla alueilla (Svensson 1998: 86). Barentsin alueen institutionaalinen kehikko luotiin siis vuonna 1993 Kirkkoniemen julistuksen myötä. Valtioiden välistä Barentsin alueen yhteistyötä edistetään Barentsin euro-arktisen neuvoston (Barents Euro-Arctic Council, BEAC) toimesta. Neuvostossa tapaavat vuosittain alueeseen kuuluvien valtioiden sekä Tanskan ja Islannin ulkoministerit, mutta neuvostossa on myös EU:n edustus. Ajoittain myös muut ministeritason tapaamiset ovat mahdollisia. Myös alkuperäiskansoilla on neuvoa antava asema Barentsin euro-arktisessa neuvostossa. Neuvoston tarkkailijavaltiona toimivat Kanada, Ranska, Saksa, Italia, Japani, Alankomaat, Puola, Yhdistynyt kuningaskunta sekä Yhdysvallat. Neuvoston puheenjohtajuus kiertää Suomen, Ruotsin, Norjan ja Venäjän välillä yhden puheenjohtajuuskauden kestäessä kaksi vuotta.

Kun Barentsin euro-arktinen neuvosto toimii valtioiden välisenä yhteistyöelimenä, toteutuu alueiden välinen yhteistyö Barentsin alueneuvoston (Barents Regional Council, BRC) kautta. Samalla kun Barentsin euro-arktinen neuvosto perustettiin vuonna 1993, myös alueneuvosto luotiin alueellisten johtajien ja alkuperäiskansojen edustuksen toimesta lisäämään subnationaalien alueiden kansainvälistä yhteistyötä. Barentsin alueneuvostoon kuuluu siis yhteensä 13 aluetta sekä alkuperäiskansojen edustus. Jokainen alue toimii neuvostossa vuorollaan puheenjohtajana kahden vuoden ajan. Tapaamisia alueneuvosto järjestää kaksi kertaa vuodessa.

Neuvostojen alapuolella toimii virkamieskomiteat. Valtioiden välistä yhteistyötä organisoii virkamieskomitea (Committee of Senior Officials, CSO), jossa kuudella Barentsin euro-arktisen neuvoston jäsenmaalla sekä EU:lla on virkamiesedustus. Alueiden välistä yhteistyötä tukeva virkamieskomitea on puolestaan nimeltään aluekomitea (Re-

gional Committee, RC), jossa kaikilla yhteistyössä osallisina olevilla alueilla sekä alkuperäiskansoilla on edustus. Aluekomitean tehtäviin kuuluu alueneuvoston kokousten valmistelu sekä päätösten toimeenpano (Barentsinfo 2012).

Barentsin euro-arktisen neuvoston, alueneuvoston sekä molempien yhteydessä toimivien virkamieskomiteoiden aloitteesta on perustettu useita työryhmiä. Nämä työryhmät kokoavat eri alojen asiantuntijoita yhteen käsittelemään tiettyjä Barentsin alueen yhteistyölle oleellisia aihealueita. Nämä työryhmät ovat oleellisia työkaluja eri ohjelmien täytäntöönpanossa. Barentsin euro-arktisen neuvoston alaisuudessa toimii tällä hetkellä työryhmiä, jotka käsittelevät taloutteen, tulliyhteistyöhön, ympäristöön, infrastruktuuriin ja pelastusyhteistyöhön liittyviä aiheita. Alueneuvoston alla toimii puolestaan ympäristöä, liikkumista ja logistiikkaa sekä investointeja ja taloutta käsitteleviä työryhmiä. Näiden lisäksi on olemassa valtio- ja aluetoimijoiden yhteisiä työryhmiä, jotka käsittelevät terveyttä, koulutusta ja tutkimusta, energiaa, kulttuuria, turismia sekä nuori-osioita. Erillisenä työryhmänä on vielä alkuperäiskansojen työryhmä, joka asettaa tavoitteita alkuperäiskansojen asemaan liittyen Barentsin alueen yhteistyössä sekä ohjaa näiden tavoitteiden toteutumiseen pyrkivää toimintaa

Barentsin alue on siis institutionaalisesti monialainen ja osaltaan hyvä esimerkki alueiden noususta valtioiden rinnalle transnationaalien yhteistyön toimijoina. Barentsin alueella tapahtuvaa yhteistyötä tarkastellessa on hyvä huomioida myös muut yhteistyön muodot, joita edellä esitelty institutionaalinen kehikko ei välttämättä pidä sisällään. Näitä ovat erityisesti talouden sektorin kansainvälinen yhteistyö sekä valtioiden ja alueiden välinen, Barentsin alueen instituutioista riippumaton, mutta aluetta koskeva yhteistyö. Lisäksi alkuperäiskansat antavat erittäin mielenkiintoisen lisän Barentsin alueelle, sillä kansallisvaltioiden ja subnationaalien alueiden luoman asetelman lisäksi valtiottomien kansojen toiminta antaa täysin omanlaisensa viitekehyksen yhteistyölle. Osana valtiokeskeisen geopoliittisen järjestelmän muutosta ovat myös arktisten alkuperäiskansojen vaatimukset ja mielipiteet saaneet jälleen enemmän huomiota. Saamelaiden ja muiden Barentsin alueen alkuperäiskansojen tapauksessa turvallisuuspolitiikka ei tarkoita valtioiden tai edes subnationaalien alueiden turvallisuutta, vaan ennemminkin itsemääräämisoikeutta, joka on tiiviissä suhteessa sosiaalisesti, kulttuurisesti ja ekologisesti kestävään kehitykseen (Chaturvedi 1996: 36; Zimmerbauer 2013: 96). Chaturvedi (1996: 36) huomauttaakin, että esimerkiksi saamelaiden ajama ruohonjuuritason turvallisuuspoli-

tiikka voi helposti joutua ristiriitaan kansallisten hegemonisten ryhmien intressien kanssa.

Jotta niin paikallisen, alueellisen kuin valtiollisenkin politiikan eri merkitykset sekä niissä tapahtuneet muutokset saisi maantieteelliseen kontekstiin, antaa maantieteellinen skaalan käsite hyvän viitekehyksen Barentsin alueen poliittisen monialaisuuden tulkittamiseen. Skaalan käsitteen avulla on mahdollista avata niin poliittista taustaa sille, miksi Barentsin alue on syntynyt (tai synnytetty), sekä sille, miten eri toimijat pyrkivät ajamaan poliittista agendaansa Barentsin alueen tarjoamassa alueellisessa ja institutionaalisessa viitekehyksessä suhteessa muihin toimijoihin. Samalla geopolitiikan ja geokonomian käsitteet avaavat Barentsin alueen synnyn ja rakentumisen taustalla vaikuttavaa kehitystä, joka on osaltaan muuttanut turvallisuuspolitiikkaa valtiokohtaisesta geopolitiikasta ajattelusta kohti uusliberalistisen talousideologian värittämää ulkopoliitiikkaa. Näin voidaan tutkia geopolitiikan ekonomisoitumista samalla kun huomioidaan kriittisen geopolitiikan kautta eri ryhmien pyrkimykset tilan hallintaan erityisesti skalaaristen diskurssien kautta. Kun näiden käsitteiden antama tulkintavoima liitetään yhteen, on mahdollista nähdä, miten Barentsin alueen yhteistyö asettuu niin maailmanpoliittiseen, valtiokohtaiseen kuin alueelliseenkin kehitykseen alkuperäiskansojen asemaa unohtamatta.

Tämän tutkielman tutkimuskysymykset ovat: 1) Miten geokonominen ajattelu sekä geopolitiikan ja geokonomian suhde ilmenee Barentsin alueen yhteistyön fokuksessa eri yhteistyöelinten julkaisuissa? sekä 2) Miten eri yhteistyöelimet tuovat esiin skalaaristen suhteiden merkityksen ja muutoksen diskursiivisessa toiminnassaan? Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kautta on mahdollista tarkastella, onko Barentsin alueella havaittavissa muutosta geopolitiikasta yhteistyön realiteeteista geokonomisiin. Tässä on mahdollista peilata geokonomian teoriaa eri yhteistyöelinten prioriteettien kautta, jolloin mahdollisesti pystytään näkemään myös uusliberalistisesta kehityksestä johtuvaa politiikan ja territoriaalisuuden suhteen muutosta, ja tämän muutoksen valjastamista toimijoiden käyttöön. Toinen tutkimuskysymys puolestaan pureutuu skalaaristen suhteiden poliittiseen merkitykseen hyödyntäen ihmismaantieteessä käytyä skaalakeskustelua tulkinnallisena pohjanaan. Tässä pyritään näkemään, käyttävätkö eri toimijat skaaloja ja skalaarisia representaatioita diskursiivisesti, eli onko aineistossa havaittavissa yhteyttä skalaaristen suhteiden esiin tuonnin ja poliittisten tarkoituksien välillä.

Samalla tämä on mahdollista sitoa ensimmäiseen tutkimuskysymykseen tarkastelemalla onko Barentsin alueen hypoteettisella geoekonomisaatiolla, eli talousajattelun kautta konkretisoituvalla spatiaalisen vallan hankinnalla yhteyttä skalaarisiin diskursseihin.

Seuraavaksi on hyvä perehtyä politiikan skaalautumisen ja geoekonomian käsitteisiin, jotka luovat tutkielmalle sen teoreettisen viitekehyksen. Tämän jälkeen luodaan katsaus laajempaan toimintaympäristöön, jonka osa myös Barentsin alue on. Tässä yhteydessä erityisesti arktisen alueen viitekehys on tärkeä, mutta myös muut Barentsin maantieteellisellä alueella vaikuttavat yhteistyön muodot on hyödyllistä huomioida. Näitä ovat erityisesti EU:n pohjoisen ulottuvuuden politiikka sekä Pohjoismaiden välinen Pohjoiskalotti-yhteistyö. Tämän jälkeen esitellään Barentsin alueen syntyyn vaikuttaneet tekijät sekä perehdytään alueen institutionalisoitumiseen. Tämä kaikki luo pohjan aineiston kautta tapahtuvalle tutkimuskysymysten avaamiselle ja niihin vastaamiselle.

Skaalat politiikan maantieteellisessä tutkimuksessa

Skaalatutkimus on viimeisen parinkymmenen vuoden aikana noussut merkittävään asemaan ihmismaantieteessä. Tämän tutkimustradition myötä politiikan spatiaalinen olemus on noussut valokeilaan (Moore 2008: 204). Ensimmäinen skaalasta kiinnostuneiden maantieteilijöiden tutkimuskohde oli poliittistaloudellisen lähestymistavan edustajien marxismista vaikutteita ottanut tutkimus kapitalismin muokkaamasta tilasta 1970-luvulla. Tässä skaalat nähtiin kapitalismin välineenä postfordistisen maailman jäsentäjänä (Moore 2008: 204). Tämän tutkimussuuntauksen ehkä merkittävin alkuajan edustaja oli Taylorin (1982; Marstonin ym. 2005: 417 mukaan) urauurtava työ, jossa hän erotteli urbaanin, kansallisen ja globaalin skaalan, sekä kehittäi teoriaa siitä, miten nämä skaalat ovat syntyneet kapitalistisen tuotantojärjestelmän seurauksena.

Maantieteilijöiden kiinnostus skaaloja kohtaan on mahdollista nähdä osana globalisaatiokeskustelua, jossa ”globalisoitunut” ja ”lokalisoitunut” maailma näyttäytyy kaiken kattavana uudelleenskaalautumisena. Maantieteilijät ovat olleet kiinnostuneita skaalojen luomisprosessista, uudelleenskaalauksesta ja politiikan skaalautumisesta välttämättä useimmiten kuitenkin globalisaatiokeskustelun suurimpia ylilyöntejä (esim. ennusteet

kansallisvaltioiden lopusta, ks. Ohmae 1995). Silti tämä kiinnostus globalisaatiota ja siihen liittyviä skaalautumisprosesseja kohtaan on toiminut osaksi globalisaatioajattelua vahvistavana tekijänä linkittäen vallan ja tiedon käsitykseen maailmasta globalisoituneena paikkana (Moore 2008: 203–204; Kaiser & Nikiforova 2008: 539).

Esimerkeiksi globalisaatiokeskustelun ja kapitalistisen tuotantojärjestelmän skaalavaikutuksista voi nostaa Neil Brennerin (2001) huomiot siitä, että uusliberalismi on hyökännyt 1980-luvulta lähtien vakiintuneita sosiopoliittisia skalaarisia rakenteita vastaan ajaen uusia rahan vapaan liikkumisen, vapaan kilpailun ja hyödykemarkkinoiden tarvitsemia skalaarisia rakenteita aina paikalliselta politiikan näyttämöltä globaalille. Samalla myös tämän kehityksen vastavoimat ovat pyrkineet lisäämään vaikutusvaltansa skalaaristen suhteiden verkossa (Brenner 2001: 594). Myös Erik Swyngedouw (1997: 160) näkee globaalin ja lokaalin suhteen muuttumisen osana kapitalistisen järjestelmän kehitystä ja sitä kautta osana taistelua siitä, kuka käyttää valtaa ja millä politiikan tasolla. Tässä taistelussa on Swyngedouw mukaan havaittavissa kapitalistisen järjestelmän kannalta oleellisten tekijöiden valta-asema globaalin skaalan yhteydessä kapitalistista kehitystä vastustavien tai tasapainottavien voimien keskittyessä lokaalin skaalan yhteyteen.

Kuten edellä on jo osittain käynyt ilmi, politiikan skaalojen tutkimus perustuu hyvin pitkälti eri ryhmien väliseen valtapeliin, jossa skalaariset suhteet määräytyvät kilpailun perusteella. Tässä asetelmassa eri toimijat pyrkivät käyttämään valtaa ajaakseen omia ryhmäkohtaisia intressejään. Hallitsevat sosiaaliset ryhmät pyrkivät hallitsemaan esimerkiksi globaalin tai kansallisen poliittisen kentän edustamaa ”ylempää” skaalaa samalla pyrkien heikentämään muiden ryhmien asemaa rajoittaen niiden toimintaa ”alempien” skaalojen yhteyteen (MacKinnon 2011: 24; Smith 1993). On siis mahdollista todeta, että skaalat toimivat sosiaalisesti rakentuneina vallan instrumentteina (Kaiser & Nikiforova 2008: 539).

Maantieteellisellä skaalalla on Neil Smithin (1993: 97, 99) mukaan seuraavia ominaisuuksia: 1) spatiaalinen eriarvoistuminen tapahtuu usein maantieteellisen skaalan rakentamisen kautta, 2) maantieteellisen skaalan tutkimisen kautta olisi mahdollista käsitellä paremmin myös spatiaalista eriarvoistumista, 3) skaalat rakentuvat yhteiskunnallisen toiminnan kautta, joka on tuotettu maantieteellisesti rakentuneen sosiaalisen vuorovaikutuksen pohjalta, 4) maantieteellisen skaalan tuotanto pitää sisällään poliittista

kamppailua. Skaala on näin mahdollista nähdä kilpailun ja yhteistyön välisen ristiriidan maantieteellisenä ilmentymänä. Smithin mukaan skaalojen tuotanto pitää sisällään jatkuvan tarpeen määrittellä rajoja eri koettujen paikkojen ja sijaintien välille niin maantieteellisesti kuin sosiaalisesti. Samalla skaala on mahdollista nähdä erottavana tekijänä, ei vain eri paikkojen, vaan erilaisten paikkojen välillä.

Politiikan skaalautumiseen kuuluu oleellisesti myös Smithin kehittämät *scale jumpingin* ja *scale bendingin* käsitteet. *Scale jumping* viittaa sosiaalisten ryhmien kykyyn nousta vaikuttamaan ”ylemmälle” politiikan skaalalle, esimerkiksi kaupunkitasolta kansalliselle. *Scale bending* puolestaan viittaa poliittisen skaalan muuttumiseen ryhmien toiminnan seurauksena. Tätä tapahtuu kun perinteinen näkemys tietyn toiminnan ja skaalan yhteydestä kyseenalaistetaan kuten esimerkiksi valtion ja alueiden välisen suhteen uudelleenskaalauksessa on tapahtunut maailmantaloudessa ja -politiikassa tapahtuneiden muutosten myötä (MacKinnon 2011: 25).

Cox (1998: 2) esittelee politiikan skaalautumisen kannalta merkittävät *riippuvuuden tilan* ja *osallistumisen tilan* käsitteet. Riippuvuuden tila käsittää ihmisten välittömien sosiaalisten suhteiden verkon ja ihmisten paikallisen hyvinvoinnin sekä oman merkityksellisyyden kokemuksen. Kun eri tahot pyrkivät pitämään yllä ja uusintamaan tätä riippuvuuden tilaa, joutuvat ne olemaan vuorovaikutuksessa muiden sosiaalista valtaa omaavien tahojen kanssa. Tätä vuorovaikutuksen tilaa Cox kutsuu osallistumisen tilaksi.

Cox (1998: 1) lähestyy politiikan skaalautumista yhteiskunnassa ilmenevien institutionalisoituneiden skaalojen pohjalta. Hän erottaa valtion keskeisenä poliittisena tasona, joka itsessään jakautuu keskus- ja aluehallintoon tai paikallishallintoon, jotka muodostavat hierarkkisen rakenteen. Tällöin esiin nousee oletus paikallishallinnon yhteydestä paikalliseen politiikkaan, ja koko valtiota koskevan politiikan yhteydestä keskushallintoon. Cox kuitenkin kyseenalaistaa tämän asetelman kysymällä: ”onko paikallishallinnon politiikka välttämättä paikallista, ja keskushallinnon valtiollista, eli onko politiikan sisältö skaalakohtaista?” Tässä yhteydessä Cox nostaa esiin *scale jumpingin* käsitteen, jonka kautta hän kysyy, tekeekö alun perin paikallisen politiikan skaalalta esimerkiksi kansalliselle ”hypänneen” eturyhmän skaalanmuutos sen ajamasta asiasta vähemmän paikallista?

Osittain vastauksena edeltäviin kysymyksiin Cox (1998) nostaa myös eri ryhmien, organisaatioiden ja liikkeiden kyvyn toimia eri skaaloilla tärkeäksi tekijäksi politiikan

skaalojen näkökulmasta. Kun nämä toimijat kykenevät luomaan yhteyden eri skaaloihin, kuten kansalliseen tai ylikansalliseen, pystyvät ne myös paremmin sisällyttämään itsensä poliittisen päätöksenteon ketjuun samalla varmistuen halutun kaltaisten sosiaalisten suhteiden uusintamisen ja oman asemansa säilyvyyden. Tätä on tutkinut esimerkiksi MacLeod (1999), joka nosti euro-regionalismia Skotlannissa käsitellessä tutkimuksessaan esiin paikallisten poliittisten johtajien toiminnan merkityksen alueellisen yhteistyön puolestapuhujina ja tätä kautta EU:n rahoituksen allokoijina. Näin yksittäisten johtajien toiminta oli tiukasti skaalaidonnaista paikallisen skaalan puolesta ”ylemmällä” politiikan skaalalla. Toisaalta MacKinnon (2011: 25) huomioi tämän alhaalta ylös tapahtuvan intressien ajamisen vastapainona valtiollisen tai ylikansallisen skaalan toimijoiden pyrkimykset vaikuttaa paikallisempaan skaalaan. Näin politiikan skaalojen väliset suhteet ilmenevät paremmin dynaamisena vuorovaikutuksena.

Brenner (2001) on puolestaan tutkinut politiikan skaalautumista skaalojen rakentumisen kannalta. Hänen mukaansa skaaloilla ja niiden synnyllä on useita ominaispiirteitä: 1) ne syntyvät laajempien sosiaalisten prosessien, kuten kapitalististen tuotantosuhteiden tai valtiollisen sääntelyn tuloksena, 2) ne ovat aina suhteellisia ja liitoksissa eri skaalojen, kuten globaalin, kansallisen ja alueellisen skaalan välisiin suhteisiin, 3) ne voidaan nähdä suhteiden mosaiikkina, joka syntyy eri skaalojen välillä tapahtuvan päällekkäisen vuorovaikutuksen ja moninaisten hierarkioiden aikaansaannoksena, 4) suurten institutionaalisten toimijoiden, kuten yritysten ja valtioiden välinen vuorovaikutus voi synnyttää väliaikaisia *scalar fixejä*, jotka säilyvät tietynlaisen vallitsevan yhteistyömuodon luodessa totutun toimintatavan skaalojen välisen suhteen kautta, 5) skaalojen välisen suhteen muutos tapahtuu totutun suhteen uusintamisen ja tätä totuttua suhdetta muuttamaan pyrkivien voimien välisen vuorovaikutuksen seurauksena.

Käytännön esimerkiksi *scalar fixistä* voi nostaa Suomessa vallinneen tilanteen aina 1950-luvulta 1990-luvun taitteeseen. Tätä aikakautta leimasi valtiovallan laajamittainen rooli yhteiskunnan eri osa-alueilla sekä kokonaisvaltainen valtiojohtoinen kehitys, joka kattoi koko valtion maantieteellisen alueen. Näin pyrittiin luomaan valtiollista yhtenäisyyttä ja pönkittämään valtion suvereniteettia erityisesti kylmän sodan luomassa maailmanpoliittisesti herkässä asetelmassa. Näin valtioskaala pysyi poliittisten strategioiden hallitsevana skaalana vuosikymmeniä ennen kuin uusliberalismin leviäminen ja

Neuvostoliiton romahtaminen avasivat poliittista kenttää muillekin skaaloille, ja niitä edustaville toimijoille (Kangas & Moisio 2012: 205).

Skaalat ovat siis tarjonneet maantieteelliselle tutkimukselle useita mielenkiintoisia lähtökohtia poliittisen toiminnan ja spatiaalisen ulottuvuuden välisen suhteen teoretoimiseksi. Tämä rakenteiden, prosessien ja identiteettien tutkimus eri skaaloilla johtuu Paasin (2004: 537) mukaan siitä, että sosiaalinen, poliittinen ja taloudellinen toiminta sekä valtiot territoriaalisina yksikköinä ovat järjestäytyneet niin horisontaalisesti kuin vertikaalisesti. Vaikka edellä on jo tuotu esiin useita skaaloihin liitettyjä ominaisuuksia ja piirteitä, on skaalatutkimuksen yleistymisen myötä skaalan määritelmä kuitenkin noussut kiistanalaiseksi. Vaikka maantieteilijät ovat lähestulkoon yhtä mieltä siitä, että skaala on sosiaalisesti rakentunut ja luonteeltaan herkästi muuttuva, on skaalatutkimuksen sisällä eriäviä mielipiteitä niistä tekijöistä, jotka lopulta rakentavat skaalan (Moore 2008: 204).

Smith (1993) tuo esiin skaalojen monimuotoisuuden. Hän erottaa toisistaan kehon, kodin, yhteisön, kaupungin, alueen, kansallisen sekä globaalin skaalan. Näitä osittain hierarkkisia skaaloja tarvitaan Smithin (2000) mukaan skaalatutkimuksen analyysin tueksi parantamaan tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia. Samalla nämä skaalat tuovat esiin niiden itsensä ”määrätyn” luonteen kapitalistisessa yhteiskunnassa. Delaney & Leitner (1997: 97) kiteyttävät skaalojen luonteen osuvasti: ”siellä missä ideologiat ja käytännöt yhdistyvät, nousevat skaalat esiin”. Maantieteellisen skaalan käsitteen yleisluontoisen esittelyn jälkeen on hyvä perehtyä kahteen pääasialliseen tutkimustraditioon, jotka lähestyvät skaaloja, niiden merkitystä sekä niiden asemaa maantieteellisessä tutkimuksessa eri lähtökohdista: poliittistaloudelliseen ja poststrukturalistiseen näkökulmaan.

Poliittistaloudellinen näkökulma

Politiikan skaalautumisen tutkimus on alun perin, kuten jo edellä on todettu, pohjautunut pääasiassa poliittistaloudelliseen näkökulmaan. Tämä näkökulma pohjautuu erityisesti marxistisen tutkimuksen perinteeseen ja ajatukseen siitä, että skaalat ovat materiaalistien, sosiaalisten, taloudellisten ja kulttuuristen prosessien tuotteita (MacKinnon 2011: 23). Tämä puolestaan toimii vastakohtana ajatukselle siitä, että skaalat olisivat jotenkin

valmiiksi annettuja, näitä prosesseja ohjaavia rakenteita. Näin tilalliset skaalat kuten alueet tai valtiotkin ovat nähtävissä sosiaalisesti rakentuneina, alati muuttuvina rakenteina (Swyngedouw 1997).

Swyngedouw (1997: 140) ei näe skaalaa ontologisesti annettuna tai poliittisten diskurssien luomana strategisena narratiivina. Sen sijaan hän näkee skaalan alati muuttuvana ja dynaamisena kehikkona, joka ilmentää poliittista ja taloudellista valtaa. Swyngedouw mukaan skaala on siis sosiaalisen toiminnan ja valtataistelun tuloksena syntynyt maantieteellinen ilmentymä, joka on konkreettinen juurikin tarkasteluhetken valtasuhteiden kuvaajana. Näin skaalaa on mahdollista tarkastella materialistisena tasona, joka muokkautuu poliittisten, taloudellisten ja yleensäkin sosiaalisten prosessien seurauksena, muttei koskaan toimi tarkastelun annettuna lähtökohtana. Korostaakseen skaalojen dynaamista luonnetta Swyngedouw (1997: 141) määrittelee skaalat ”ulottuvuudeltaan, sisällöltään, suhteelliselta merkitykseltään ja keskinäisiltä suhteiltaan jatkuvasti uudelleenmääritellyiksi, kyseenalaistetuiksi ja uudelleenrakennetuiksi”.

Skaalojen sosiaalisen rakentumisen tutkiminen poliittistaloudellisen tutkimussuuntauksen edustajien toimesta toi esiin useita kapitalistisen järjestelmän muutosten myötä tapahtuneelle uudelleenskaalaukselle oleellisia piirteitä. Näitä olivat esimerkiksi pääoman epätasainen kehittyminen, valtiovallan, poliittisen säätelyn ja sosiopoliittisen identiteetin muuttuva maantiede sekä työntekijäliittojen, poliittisten puolueiden ja sosiaalisten liikkeiden organisationaaliset rakenteet ja strategiat (Brenner 2001: 592). Brennerin (2001: 592–593) mukaan tätä poliittistaloudellisesti suuntautunutta tutkimusta on kuitenkin värittänyt epäselvyys skaalan ja muiden maantieteellisten käsitteiden kuten paikan, sijainnin, territorion ja tilan välillä. Tästä syystä Brenner pyrkiikin selvittämään maantieteellisen skaalan käsitettä ja luomaan kuvan siitä, miten skaalan rakentuminen on liitoksissa muihin sosiaalisen spatiaalisuuden muotoihin.

MacKinnon (2011: 32) nostaa poliittistaloudellisen näkökulman vahvuudeksi sen näkemyksen skaalojen muuttuvuudesta, sen ymmärryksen skaalojen suhteellisista ominaisuuksista sekä sen huomion aikaisemman sosiaalisen rakentumisen myötä syntyneistä skaaloista, jotka vaikuttavat nykyisen sosiaalisen toiminnan taustalla.

Poststrukturalistinen näkökulma

Poststrukturalistinen lähestymistapa politiikan skaalautumiseen asettaa poliittistaloudellisen näkökulman kriittiseen valoon usealla eri tavalla. Tästä syystä poststrukturalistista lähestymistapaa onkin hyödyllistä lähestyä juuri poliittistaloudellisen skaalatutkimuksen osaksi saamansa kritiikin kautta. Esimerkiksi poliittistaloudellisen näkökulman perustava idea sosiaalisten prosessien kautta muuttuvasta skaalasta uhkaa poststrukturalistien mukaan jäädä huomiotta, kun skaalaa usein pidetään sosiaalisen rakentumisensa jälkeen annettuna (MacKinnon 2011: 24). Tämän kritiikin nostavat esiin myös Kaiser ja Nikiforova (2008: 540) painottaessaan, että samalla kun poliittistaloudellinen näkökulma pyrkii korostamaan skaalojen sosiaalisesti rakentunutta luonnetta (esim. Delaney & Leitner 1997), voi käydä niin, että samalla skaala rakennuttuaan nähdään luonnollisena yksikönä, jolloin skaala omaa ontologisen olemuksen. Samaan kritiikkiin yhtyy myös Moore (2008: 204), jonka mukaan poliittistaloudellisen tutkimussuuntauksen edustajat näkevät skaalan lähes materialistisena ilmentymänä, joka syntyy sosiaalisesta toiminnasta kumpuavista materialistisista prosesseista, tapahtumista ja spatiaalisista muodostelmista.

Mooren (2008) mukaan skaalatutkimuksen suurimpia ongelmia, erityisesti poliittistaloudellisen suuntauksen edustajien keskuudessa on ollut kykenemättömyys erottaa skaala analyttisenä ja käytännön kategoriana. Tämä tarkoittaa sitä, että tarkasteltaessa esimerkiksi kansakuntaa otetaan yleisesti käytännössä hyväksytty mielikuva kansakunnasta yhtenäisenä ilmiönä sellaisenaan skaalatutkimuksen kategoriaksi, eikä oteta huomioon tämän mielikuvan taustalla vaikuttavia sosiaalisia tai poliittisia tekijöitä. Tällöin kansakunta hyväksytään kategoriaksi suoraan, ja samalla unohdetaan kategorian analyttinen sisältö, kuten ne prosessit, jotka ovat alun perin olleet kansakunnan käsitteen muotoutumisen taustalla. Tällöin tutkimus osaltaan uusintaa hallitsevia käytännön näkemyksiä tutkittavasta ilmiöstä, eikä kykene pureutumaan tarpeeksi syvälle, jotta olisi mahdollista nähdä tutkimuksen kannalta oleellinen ”objektiivinen” kuva ilmiöstä.

Moore (2008: 211) ilmaisee edeltävän kritiikin myös toisin sanoin painottamalla, että skaalojen hyväksyminen analyttisiksi kategorioiksi pitää sisällään useita ongelmakohtia. Ensiksi skaalojen käsitteleminen olemassa olevina tarkastelun tasoina voi vaikuttaa tutkijoiden näkemykseen spatiaalisesta politiikasta hämärtäen ymmärrystä todel-

lisesta asetelmasta, jota pyritään tutkimaan. Tässä yhteydessä on vaarana, että tutkimus keskittyy näkemään tutkimusongelman rajoittuneiden skaalojen läpi kaventaen tutkimuksen näkökulmaa tutkittavasta ilmiöstä. Tällöin voi käydä myös niin, että tutkijan etsiessä todistusaineistoa olemassa olevista skaaloista, voi tutkittavien toimijoiden antamat viitteet skalaarisista suhteista tulkita todistukseksi analyttisen viitekehyksen toimivuudesta. Nämä skaaloihin tehdyt viitteet tulisi nähdä kuitenkin enemmän sosiospatiaalisia ja poliittisia merkityksiä sisältävinä tulkinnan kohteina. Moore (2008: 212) toteaaakin, että ”niin kauan kuin maantieteellisen tutkimuksen fokus säilyy skaalassa analyttisenä kategoriana, jäävät sosiaalisten toimijoiden skalaariset toimet tutkimusalan huomion ulkopuolelle”.

Moore (2008: 205–206) nostaa esiin myös lisää maantieteellisen skaalatutkimuksen ongelmakohtia. Moore esittää oman kritiikkinsä lisäksi myös Brennerin (2001) kritiikin skaalan käsitteen analyttisen sisällön puutteesta, joka syntyy maantieteellisten käsitteiden sekoittumisesta. Tämä ilmenee kun skaaloihin viitatessa käsitellään ennemminkin tiettyjä sosiospatiaalisia areenoita, paikkoja tai territorioita. Tällöin skaalan käsitteen sisällään pitämä analyttinen tulkintavoima heikkenee, kun sosiaalisten suhteiden myötä rakentuvaa skaalaa käsitellään pelkkänä maantieteellisenä tilana, kuten paikallisena tai alueellisena. Toinen Mooren käsittelemä kritiikin muoto on skaalojen hierarkkisen luonteen heikkous. Tämän kritiikin mukaan skaalojen hierarkkinen luonne heikentää skaalan käsitettä luoden liian heikon tulkinnallisen kehikon, jossa skaalat itsessään määräävät tulkinnan näkökulmaa heikentäen horisontaalisten sosiaalisten suhteiden näkyvyyttä (ks. Marston ym. 2005).

Marston ym. (2005: 420) perustelevat horisontaalisten suhteiden merkitystä sillä, että juridiset ja organisaationaaliset rakenteet näyttävät juurikin käytännössä vertikaalisten hierarkioiden sijaan. Heidän mukaansa käytännön horisontaalinen maailma on se, jota rajat, säännöt, sopimukset ja auktoriteettiasemaan pyrkivät toimijat värittävät luoden geopoliittisen, tilan hallinnan horisontaaliseen laajentamiseen perustuvan skaalarakenteen. Tässä mielessä on mahdollista kyseenalaistaa koko skaalan käsitteen tarpeellisuus vertikaalisten, hierarkkisten poliittisten suhteiden kuvaajana.

Tästä kaikesta kritiikistä poststrukturalistinen lähestymistapa on ammentanut voimansa. Toisin kuin poliittistaloudellinen lähestymistapa, poststrukturalistinen lähestymistapa näkee skaalan keinona esittää tietynlaisesti järjestynyttä, merkityksiä omaa-

vaa kuvaa maailmasta sen sijaan, että skaalat omaisivat itsessään ontologisia ominaisuuksia (Moore 2008: 204). Samaan suuntaan viittaa myös MacKinnon (2011: 26), joka nostaa poststrukturalistisen lähestymistavan mielenkiinnon kohteeksi skaalan merkityksen diskursiivisena kehikkona, jota eri toimijat pyrkivät hyödyntämään edistäessään omia intressejään. Tätä näkökulmaa korostaa myös Jones (1998: 27–28), joka näkee skaalan enemmän epistemologisena kuin ontologisena rakennelmana. Tämä johtuu siitä, että kun skaala ymmärretään ontologisesti, se samalla uusintaa sen kuvaamaa valta-asetelmaa ja näin rajoittaa ajattelua. Epistemologisesti ymmärrettynä skaalan sisällään pitämä tilan ja vallan suhde tulee läpinäkyvämmäksi mikä mahdollistaa skaalojen tarkastelun sosiaalisessa, kulttuurisessa ja poliittisessa kontekstissaan.

Skalaari politiikka

MacKinnon (2011: 22–23) nostaa skalaarin politiikan käsitteen irralleen perinteisestä politiikan skaalautumisen käsitteestä pyrkien tuomaan esiin niin diskursiivisesti kuin materiaalisestikin tuotetun skaalan merkityksen. MacKinnon kehittää skalaarin politiikan käsitettä, joka omalla tavallaan yhdistää poliittistaloudellista ja poststrukturalistista näkökulmaa politiikan skaaloista. MacKinnon esittelee neljä skalaarin politiikan käsitteeseen liittämäänsä ominaispiirrettä. Ensiksi skalaari politiikka hylkää ajatuksen skaalasta itsessään politiikan skaalautumisen tutkimisen kohteena huomiolla siitä, että poliittisella toiminnalla on aina skalaariset puolensa ja seurauksensa. Tässä MacKinnon pyrkii yhdistämään poliittistaloudellisen näkökulman politiikan skaalautumisesta alati muuttavana prosessina poststrukturalistiseen näkökulmaan, jonka mukaan skaalaa ei tule ottaa annettuna käsitteenä, vaan sen pitää antaa nousta esiin tutkittavasta ilmiöstä antaen skaaloille sopivan painoarvon tulkinnassa (MacKinnon 2011: 22–23).

Toinen skalaarin politiikan käsitteen erityispiirre on MacKinnonin (2011) mukaan se, että se kiinnittää huomiota siihen, miten eri toimijat, organisaatiot ja liikkeet valjastavat skaalan strategisesti käyttöönsä. Tämä tapahtuu huomioimalla eri toimijoiden käyttämiä skalaarisia luokitteluja ja diskursseja, joiden avulla tiettyjen projektien skaalautuminen pyritään saamaan vaikuttamaan luonnolliselta. MacKinnon kuitenkin ottaa huomioon myös skaalojen materialistisen puolen huomauttamalla, että vaikka skalaarisia suhteita muokataan diskursiivisesti, pyrkivät toimijat kuitenkin usein vakiinnutta-

maan skalaarisia suhteita tai muokkaamaan niitä materialistisesti ilmentämään valta-asemaansa.

Kolmas MacKinnonin (2011: 30) skalaarin politiikan käsitettä luonnehtimaan nostama tekijä on jo olemassa olevien, aikaisemman sosiaalisen toiminnan myötä syntyneiden skalaaristen rakenteiden merkitys. Tässä poststrukturalistinen näkökulma näkee skalaariset suhteet jatkuvan rakentumisen ja muuntumisen kautta muuttuvien sosiaalisten suhteiden ja identiteettien tuotoksena, kun taas poliittistaloudellinen näkökulma kiinnittää huomiota perittyjen sosiaalisten suhteiden vaikutukseen. MacKinnon pyrkii yhdistämään nämä näkökulmat mahdollistaen tarkastelun, jossa perittyjen rakenteiden ja alati vaikuttavien ja muuttuvien poliittisten voimien vuorovaikutuksesta syntyy laajempi kuva tutkittavan ilmiön taustalla vaikuttavista voimista.

Neljäs skalaarin politiikan käsitettä kuvaava piirre käsittelee ”uusien skalaaristen järjestelyjen ja asetelmien syntyä perittyjen ja nousevien projektien sekä skaalojen leikkauspinnassa” (MacKinnon 2011: 31). Tässä leikkauspinnassa tapahtuva vuorovaikutus tapahtuu MacKinnonin mukaan perittyjen skalaaristen rakenteiden ja nousevien sosiaalisten ja poliittisten projektien välillä näiden projektien taustalla vaikuttavien sosiaalisten voimien ollessa muutosta ajavina tekijöinä. Nämä projektit, jotka liikkuvat tällä perityn ja uuden rajapinnalla eivät välttämättä itsessään ole skalaarisia, vaan omaavat siihen viittaavia piirteitä. Perityt skaalat voivat tässä tilanteessa myös valikoitua poliittisten voimien välineiksi ajettaessa tiettyä ajatusmaailmaa eteenpäin.

MacKinnon (2011) pyrkii skalaarin politiikan käsitteen kautta kiinnittämään huomiota eri toimijoiden strategiseen hyödyntävoitteluun skaalojen avulla samalla yhdistäen skaalojen epistemologiset ja materialistiset piirteet. Yhdistämällä skaalojen rakentumisen diskursiiviset ja materialistiset ominaisuudet MacKinnon (2011: 33) kehittää tutkimusagendaa, joka pyrkii selvittämään, ”miten eri toimijat ja ryhmät pyrkivät yhdistämään tiettyjä skalaarisia kategorioita ja luokituksia tiettyihin materiaalsiin suhteisiin”.

Geopoliittiset ja geoeconomiset politiikan rationaliteetit

Kun skaalatutkimus antaa mielenkiintoisen lähtökohdan poliittisen toiminnan materialistiseen ja diskursiiviseen luonteeseen, antavat geopolitiikan ja geoeconomian käsitteet parempaa tarttumapintaa maailmanpoliittiseen kehitykseen. Tätä kautta Barentsin alueen yhteistyö on mahdollista sitoa osaksi politiikan skaalojen kautta tapahtuvaa enemmän tai vähemmän jatkuvaa poliittisen vallan rakenteellista muutosta samalla peilaten geopolittisen ajattelun ja geopolitiikan tutkimuksen murrosta. Ensinnäkin on hyödyllistä perehtyä geopolittisen ajattelun syntyyn, minkä jälkeen geoeconomisaatio näyttää selkeämpänä osana maailman poliittisen järjestelmän transformaatiota. Tämä on toisaalta taas mahdollista palauttaa skaalakeskusteluun erityisesti kriittisen geopolitiikan kautta luoden selkeän yhteyden näiden teoreettisten lähtökohtien välille.

Geopolitiikka osana tieteellistä ajattelua syntyi valistuksen ajan ja kansallisvaltioaateen myötä. Tässä kehityskulussa poliittinen valta sidottiin territorioon ja samalla maailma alettiin nähdä valtioiden tilkkutäkinä, jossa myös kulttuuri ja talous ovat alisteisia kansallisvaltioiden alueelliselle vallalle (Cowen & Smith 2009: 23). Näin suuri- ja piirteisen määritelmän mukaan on mahdollista sanoa, että geopolitiikka on perinteisesti määritelty maantiedettä ja politiikkaa yhdistäväksi tutkimusalaksi, joka tutkii maantieteellisten tekijöiden vaikutusta maailmanpolitiikkaan (Agnew 1998: 2).

Geopolittisen ajattelun synnyn ja kehityksen kannalta oleellinen klassinen geopolitiikka, joka syntyi juurikin kansallisvaltioiden kehityksen myötä, oli pitkään geopolittista ajattelua luonnehtiva suuntaus. Klassinen geopolitiikka satoi maantieteellisen tilan, erityisesti territoriaalisessa muodossa, sekä poliittisen vallan yhteen. Tästä toimii esimerkkinä ainakin Halford MacKinderin sydänmaateoria, jonka mukaan Euraasian keskiosien ”sydänmaan” hallitsija kykenisi hallitsemaan koko maailmaa. Tämä ajatus yhdessä darwinistisen luonnonvalintaopin kanssa loi pohjaa Friedrich Ratzelin organistiselle valtioteorialle, jossa valtio ja kansakunta nähtiin yhtenä elintilasta taistelevana yksikkönä. Tämä ajatusmaailma loi pohjaa myös natsi-Saksan ”Lebensraum”-aatteelle, mikä määritteli osittain toiseen maailmansotaan johtanutta, ja sen aikaista geopolittista ajattelua (Smith 2000: 310). Tässä yhteydessä on hyvä huomioida geopolittisen ajattelun yhteys käytännön politiikkaan, joka ilmenee geopolittisten teorioiden käytössä poliittisten rationaliteettien pohjana. Poliittiset rationaliteetit on mahdollista nähdä ”kei-

noina ja tapoina muokata todellisuus muotoon, joka mahdollistaa sen laskelmoinnin ja ohjelmoinnin” (Moisio & Paasi 2013: 270).

Cowen ja Smith (2009: 23) tarkastelevat geopolitiikan kehitystä valtioiden sisä- ja ulkopoliitiikan suhteen kautta kiinnittäen huomiota geopolitiikan pohjaan sosiaalisessa kanssakäymisessä. Heidän mukaansa valtiojärjestelmän kehittyessä valtioiden ulospäin luotu geopoliittinen olemus territoriaalisina yksiköinä toisaalta myös vahvasti niiden sisäisen *geopoliittisen sosiaalisen* syntyä. Tämä johtuu siitä, että vaikka valtiot usein nähdään vain territoriaalisina rajoina, jotka edustavat suvereenin vallan jakautumista ja toimivat kansainvälisellä ulkopoliitiikan kentällä, eivät valtiot ole kuitenkaan sisäisesti tyhjiöitä. Näin *geopoliittinen sosiaalinen* syntyy samalla kun territoriaaliset valtiot määrittävät itseään kansallisvaltiona ulospäin, ja valtioiden sisäinen sosiaalinen toiminta vastaa tähän identifioitumiseen luomalla valtioiden sisäistä *geopoliittista sosiaalista*. Cowen ja Smith (2009: 25–26) tarkentavat määritelmäänsä *geopoliittisesta sosiaalisesta* huomauttamalla, että kansallisen yhteiskunnan luominen on ollut yhtä tärkeä geopolitiikan tavoite kuin valtion territorion määrittäminen. Tähän territoriaalisen valtion ja kansallisyhteiskunnan luomiseen kuuluvat niin kansallisen talouden rakentaminen, valtiotavallan auktoriteetin vahvistaminen turvallisuusasioissa kuin ideologinen identiteettien rakentaminen kansallisuuden, rodun, sukupuolen tai yhteiskuntaluokan kautta. Tässä kehityksessä yhtenä oleellisena tekijänä voi nähdä väkivaltakoneiston eriytymisen poliisiin ja armeijaan. Tämä kertoo niin valtioiden sisäisen suvereniteetin ja keskitetyn vallan syntymisestä kuin myös territoriaalisuuden ja sitä myötä rajojen merkityksen kasvusta valtiosta ulospäin suunnatun armeijan muodossa.

Myös Newman ja Paasi (1998: 196) viittaavat kansallisvaltioaatteen kannalta oleelliseen tietoiseen identiteettipoliittikkaan, joka on auttanut luomaan territoriosidonnaisen käsityksen *meistä ja muista*. Samalla valtiorajat on mahdollista nähdä vain osana sosiaalisen vallan, kontrollin ja hallinnoinnin luomaa diskursiivista maisemaa, joka uusintuu jatkuvasti sosiaalisessa ja kulttuurisessa toiminnassa. Näin geopolitiikan avulla tila erotellaan *meidän ja muiden* paikkoihin (Moisio 1998: 45). Nämä huomiot *geopoliittisen sosiaalisen* ja identiteettipoliitiikan vaikutuksista vallan territoriaalisten muotojen ja ihmisten välisen suhteen eri muotoihin nousevat erityisesti esiin kriittisen geopolitiikan tutkimuksessa, joka vakiintui osaksi poliittista maantiedettä 1980- ja 90-luvuilla. Kriittinen geopolitiikka kyseenalaisti valtiokeskeisen näkökulman ja toi esiin alueen ja

tilan rakentumisen ihmistoiminnan kautta tilan haltuunottona ja abstrahointina (Moisio 1998: 26–27, 50).

Cowen ja Smith (2009: 23–24) luonnehtivat kriittistä geopolitiikkaa pyrkimyksiksi purkaa ja analysoida geopolitiikan vallitsevia diskursseja, kuten valtiokeskeisyyttä, maskuliinisuutta ja nationalismia. Näin kriittinen geopolitiikka omaksui aseman entisten näkemysten ja diskurssien kyseenalaistajana, mutta samalla kun se pyrki hajottamaan vanhat diskurssit tunnistettavaan muotoon (maskuliininen, valtiokeskeinen), se myös samalla antoi geopolitiikalle jatkuvuutta uudessa muodossa (feministinen, postkolonialistinen). Cowen ja Smith pyrkivätkin painottamaan geopolitiikan historiallisten ontologioiden merkitystä. Heidän mukaansa kriittinen geopolitiikka uhkaa imeä geopolitiikan historiallisen painoarvon ja käsitteellisen tulkintavoiman (juurikin niistä asioista joita se pyrkii kyseenalaistamaan) kuiviin.

Tästä huolimatta kriittinen geopolitiikka antaa välineitä tutkia maailmanpolitiikkaa, joka on muovautunut maantieteellisten representaatioiden ja sosio-ekonomisten resurssien värittämien ajatusten kautta. Samalla kriittinen geopolitiikka tarjoaa mahdollisuuden painottaa sitä, miten erilaiset poliittiset toimijat rakentavat ja tuottavat maailmaa jatkuvasti toimintansa kautta (Agnew 2013: 29). Näin esimerkiksi skaalaarisen merkityksenannon tutkimus on mahdollista nähdä osana kriittisen geopolitiikan tutkimuskenttää. Samalla myös anti-geopolitiikan käsite tarjoaa mahdollisuuksia laajentaa kriittisen geopolitiikan tutkimusta. Megoran (2013: 197) määrittelee anti-geopolitiikkaa Paul Routledgen (2006) määrittelyä mukaillen: ”-- muiden kuin valtiotoimijoiden pyrkimyksiksi vapauttaa itsensä sortoa harjoittavien valtioiden tai kansainvälisten ei valtiollisten toimijoiden alaisuudesta”. Tämä huomio antaa hyödyllisen lisän eri toimijoiden dynaamisia vuorovaikutussuhteita tarkasteltaessa.

Geopolitiikan luonne on jatkanut muutostaan samalla kun maailma, jota se on pyrkinyt jäsentämään, on muuttunut. Cowenin ja Smithin (2009: 23) mukaan on mahdollista, että samalla kun geopolitiikallinen diskurssi on noussut hallitsevaksi nykyisessä valtioiden turvallisuuspolitiikassa erityisesti terrorismin vastaisen sodan myötä, on geopolitiikan käsitteestä samalla tullut tyhjempi. Tämä puolestaan viittaa siihen, että vaikka geopolitiikka on aina pitänyt sisällään *geopoliittisen sosiaalisen*, eli territorion, talouden ja sosiaalisten suhteiden verkon niin valtioiden sisäisissä kuin ulkoisissa suhteissa, on nykyistä turvallisuuspolitiikkaa mahdollista kuvata paremmin geoeconomian käsitteen

avulla. Tämä johtuu suoraan talousmaantieteellisen ajattelun noususta puhtaan geopolitiittisen ajattelun rinnalle määrittämään valtioiden ulko- ja sisäpoliittisia linjauksia.

Näin Cowen ja Smith (2009: 24–25) nostavat geoekonomisen käsityksen tilasta, vallasta ja turvallisuudesta nyky maailmaa kuvaavaksi käsitteeksi. Geoekonomia eroaa geopolitiikasta siinä, että se näkee markkinalogiikan merkittävänä lisänä geopolitiittisessä ajattelussa, ja siten vallan ja tilan suhteessa. Heidän mukaansa geoekonominen näkemys turvallisuudesta näkee oleellisiksi kehityskuluiksi territoriaalisten valtioiden ja globaalien taloudellisten virtojen väliset konfliktit samalla kun se painottaa valtiosta riippumattomien ja yksityisten toimijoiden nousua turvallisuustekijöiksi. Näin heidän mukaansa *geopolitiittisen sosiaalisen* on korvannut *geoekonomisen sosiaalisen*, jossa markkina-voimien ja sosiaalisen toiminnan eri muotojen välinen suhde on sivuttanut valtiot oleellisenä toiminnallisena viitekehysenä.

Geoekonomisen ajattelun perusta on mahdollista yhdistää Keatingin (1997: 383) kuvailemaan kehitykseen, jossa ”uudenalaista alueellistumista ja alueita syntyy julkisen elämän territoriaalisen kehikon muuttaessa muotoaan valtion, markkinoiden ja kansainvälisen toimintaympäristön muuttuessa.” Näin uusista asioista täytyy pystyä puhumaan uusin sanoin ja uudella kielellä, jota geoekonomia edustaa.

Tässä yhteydessä on myös hyvä nostaa esiin Sparken (2007: 340) huomautus siitä, että tarkasteltaessa geopolitiikkaa ja geoekonomiaa eri geostrategisina lähestymistapoina, on hyvä huomioida, että nämä lähestymistavat edustavat ennemminkin kahta eri diskurssia kuin aikakautta. Tämä tarkoittaa sitä, että nämä näkökulmat eivät sulje toisiaan pois ja seuraa toisiaan kronologisesti, vaan vaikuttavat yhtä aikaa asettaen politiikan fokuksen ja lähtökohdat eri asioihin. Näin geoekonomia suhteutuu geopolitiikkaan siten, että geoekonomisaatio on geopolitiikan ekonomisaatiota. Tällöin eri ryhmien geopolitiittista ajattelua on mahdollista tulkita samanaikaisesti geopolitiikan ja geoekonomian käsitteiden kautta taloudellisen, ja erityisesti uusliberaalin ajattelun ollessa viimekädessä nämä geostrategiset lähtökohdat toisistaan erottava tekijä.

Alue, valtio ja markkinavoimat geoeconomisen tarkastelun lähtökohtina

Itse geoeconomisaatiota lähestyttäessäkin on hyvä tiedostaa eri diskurssit, joita geopolittisen maailmankuvan muutos on herättänyt, ja jotka ovat osaltaan myös muuttaneet sitä. Sparke (1998) nostaa esiin erityisesti Kenichi Ohmaen (1995) ennusteen kansallisvaltioiden lopusta sekä Edward Luttwakin (1990) vastakkaisen tulkinnan valtioiden, ja erityisesti rajojen merkityksen säilyvyydestä. Luttwak kehitteli geoeconomian käsitettä 1990-luvun alussa. Hän näki valtioiden ja markkinoiden suhteen valtiokeskeisesti luoden geoeconomiaa käsitettä, joka keskittyy valtion, tai valtion kautta toimivan taloudellisen eliitin pyrkimykseen päästä uusille markkinoille, estää muiden pääsyä kotimaan markkinoille tai edistää talouskasvua valtion sijoitusten ja säädösten kautta. Tässä näkökulmassa juurikin valtioiden territoriaalinen olemus ja tästä johtuva keskinäinen kilpailuasetelma nousevat määrävään asemaan (Sparke 1998: 66–67).

Ohmaen (1995) teoria kansallisvaltioiden lopusta merkityksellisinä poliittisina ja alueellisina yksiköinä edustaa Sparken (1998: 65) mukaan puolestaan vahvasti globalisaatiodiskurssia, joka on osa uusliberaalin talousideologian esiinmarssia. Samalla kun kyseinen diskurssi nostaa valtiosta riippumattoman alueellisen kilpailukyvyyn oleelliseksi tekijäksi, auttaa se muokkaamaan myös hallintoa kyseisen katsantokannan mukaisesti siten vaikuttaen alueelliseen politiikkaan. Tätä näkökulmaa, jossa alue nousee tärkeimmäksi viitekehyyksi taloudellisen toiminnan jäsentäjänä, on luonnehdittu uudeksi regionalismiksi (MacLeod 2001: 807). Käytännön esimerkkinä siitä, miten uusi regionalismi on ilmentynyt, on mahdollista tarkastella miten Euroopan tasolla kansallisvaltioiden territoriaalinen olemus on kohdannut suurimmat haasteensa erityisesti EU:n ajaman politiikan myötä. Zimmerbauer (2013: 90) erittelee tätä kehitystä Deasin ja Lordin (2006: 1847–1849) luoman jaottelun mukaan kolmeen eri osa-alueeseen. Ensinnäkin ajatus Euroopan kattavista yhtenäisistä markkinoista häivyttää rajojen merkitystä, toiseksi EU pyrkii nostamaan kilpailukykyä erityisesti luomalla uusia merkittäviä talousalueita ja kolmanneksi EU:n pyrkimys lisätä koheesiota ja vähentää sisäisten alueidensa välisiä eroja myös edesauttaa kilpailua. Tämä kaikki on johtanut Zimmerbauerin (2013: 90) mukaan valtioiden territoriaaliseen uudelleenjärjestymiseen ja tätä kautta uusien alueellisten muodostelmien esiinnousuun.

Sparke (1998: 65) toteaakin, että juuri uusliberaali talousajattelu ja sen myötä kehittynyt transnationaali yhteistyö antavat geoeconomiselle tarkastelulle lähtökohdat, mutta samalla valtion roolia ei tule unohtaa. Tämä tarkoittaa sitä, että sen sijaan että hyväksyttäisiin suoraan Ohmaen tai Luttwakin mallit talouden ja valtion suhteesta, antavat ne omat lähtökohtansa lähemmälle maantieteelliselle tarkastelulle valtion, alueen ja paikan suhteesta talouden kehitykseen (ks. MacLeod 2001).

Sparke (1998: 68–69) jatkaa geoeconomian käsitteen problematisointia Luttwakin ja Ohmaen teorioiden pohjalta esittäen, että Luttwakin teoria nostaa hyvin esiin geoeconomisaation mukanaan tuoman uusliberaalin kehityskulun hyvinvointivaltiosta kohti kilpailuvaltiota. Tämä kehityskulku esittäytyy erityisesti siinä muodossa, että suurin ja laajin mahdollinen hyvinvointi ei ole enää valtion politiikan tavoitteena, vaan sen on syrjäyttänyt pyrkimys saavuttaa mahdollisimman vahva asema kansainvälisessä kilpailussa. Tämän pyrkimyksen seurauksena valtion asema eri kansainvälisissä verkostoissa nousee tärkeäksi. Ohmaen teoria puolestaan vastaa Sparken mukaan edeltävään esitykseen painottamalla toiminnallisten, erityisesti valtionrajat ylittävien alueiden merkitystä kilpailullisina yksiköinä. Tästä on mahdollista nähdä kolikon kaksi puolta: uusliberalismin leviäminen on siirtänyt valtioiden fokusta pois tasapuolisen hyvinvoinnin kehittämisestä kohti markkinalogiikkaa sisäpolitiikassa samalla lisäten kansainvälisen aseman merkitystä ulkopoliitikassa. Tämän lisäksi rajat ylittävien alueiden merkitys potentiaalisina talouden kehityksen moottoreina vaikuttaa politiikkaan valtiotasolta aluetasolle.

Cowen ja Smith (2009: 38) antavat oman lisänsä Sparken esittämään kritiikkiin Luttwakin geoeconomista käsitystä kohtaan. Ensinnäkin he muistuttavat, ettei muutos globalisoituneeseen, geoeconomian kautta näyttäytyvään maailmaan ole pelkkä luonnollinen osa taloudellista kehitystä, vaan pikemminkin tiettyjen tahojen tarkoituksenmukaista toimintaa. Tässä uusliberalistisen ideologian leviäminen ja levittäminen nousee merkittävään osaan. Hyvänä esimerkkinä tästä on Agnewn ja Zinconen (2000: 8) esitys siitä, että valtiot eivät välttämättä ole talouden globalisaation vihollisia, sillä juurikin valtiot ovat ajaneet uusliberaalia talouspolitiikkaa eteenpäin ideologisen muutoksen myötä. Näin valtiot on mahdollista nähdä talouden globalisaation ”parhaina kaverina”, eikä pahimpina vihollisina (ks. myös Springer 2013). Valtion ja globaalien talouden välinen ristiriita johtuu siten ennemminkin siitä, että valtiot joutuvat kilpailemaan

kansainvälisestä pääomasta, jonka liikkeet ne ovat oman politiikkansa avulla vapauttaneet.

Cowen ja Smith (2009: 38) jatkavat kritiikkiänsä Luttwakin ajattelua kohtaan huomauttamalla siitä, että jos tarkastellaan esimerkiksi tuotannon globalisoitumista pelkän rahamarkkinoiden ja kaupan globalisoitumisen tarkastelun sijaan, nähdään geoeconomisen kehityksen vajavaisuus erityisesti otettaessa huomioon muutkin territoriaaliset toiminnan skaalat. Tämän toteavat myös Newman ja Paasi (1998: 199) selventäen, että vaikka talouden ”globalisaatio” on lisännyt taloudellisia virtoja valtionrajojen yli, ei tämä tarkoita, että rajat häviäisivät osana sosiaalista, kulttuurista ja kansallista toimintaympäristöä. Tästä syystä talouden ja territorion suhteen muutos ei kuvaa kaikkia elämän osa-alueita, vaikkakin sillä voi olla vaikutuksia niille muuttuvien poliittisten intressien myötä.

Kolmas Cowenin ja Smithin (2009: 38) esiin tuoma kritiikki luttwakilaista geoekonomiakäsitystä kohtaan on, että geoeconomian käsite on noussut esiin jo 1960-luvulla 1990-luvun sijaan. Tämä on tapahtunut ensinnäkin uusliberaalien ajattelijoiden kritiikissä keynesiläistä hyvinvointivaltio-ajattelua kohtaan ja toiseksi osana imperia-lismikritiikkiä. Imperialismikritiikistä voidaan Cowenin ja Smithin mukaan nähdä läheneen liikkeelle myös laajempialainen 1980-luvulta eteenpäin vaikuttanut kapitalismikritiikki, joka liittyi erityisesti kapitalismin vaikutuksiin globaalilla tasolla. Tämä toisaalta vaikutti myös poliittistaloudellisen skaalatutkimuksen syntyyn, kuten yllä on esitelty.

Kaikki tämä geoeconomian käsitteeseen kytköksissä oleva keskustelu näkee siis uusliberalistisen talouskehityksen ja politiikan territoriaalisten muotojen välisen suhteen oleellisena maailmanpolitiikkaa luonnehtivana tekijänä, jossa talous ja spatiaalinen valta nivoutuvat yhteen geoeconomiseksi ajatteluksi. Jotta tämä keskustelu on helpompi myöhemmin liittää Barentsin alueen viitekehukseen, on tarpeellista tuoda vielä tarkemmin esiin territoriaalisuuden eri merkityksiä suhteessa talouden virtoihin. Tässä erityisesti rajat kaikessa monimuotoisuudessaan nousevat tärkeään rooliin.

Ensinnäkin kun tarkastellaan valtiorajojen ja kansainvälisen kaupan suhdetta, on niiden välinen ristiriita selkeästi havaittavissa. ”Kun globalisoitunut tuotantojärjestelmä perustuu tuotteiden tehokkaaseen kuljetukseen rajojen yli niin kuin rajoja ei olisi olemassakaan, kansallinen turvallisuus vaatii puolestaan tämän tavaraliikenteen kontrollia

ja rajojen vahvistamista”, Cowen ja Smith (2009: 33) toteavat. Tämä ilmentää sitä, että kansallinen turvallisuus ei aina mene yhteen kansallisten taloudellisten etujen kanssa. Tämä puolestaan tarkoittaa sitä, että valtion ja kansainvälisten markkinoiden välinen, geoeconomisesti kaupan ja turvallisuuden kautta ilmenevä suhde voi jopa vahvistaa kansallista territoriaalista voimaa, ja antaa sille uusia muotoja (Cowen & Smith 2009: 35).

Agnew ja Zincone (2000: 7–8) tuovat esiin talouden ja politiikan välisen suhteen muutoksen kaksinaisen luonteen. Heidän mukaansa talouden ”globalisaatio” on lisännyt valtiosta riippumatonta poliittista toimintaa, kun globaalien ja lokaalien skaalan merkitys on lisääntynyt. Toisaalta poliittinen valta on hyvin pitkälti juuttunut valtiosolle, mikä johtuu niin kansallisen identiteetin merkityksestä poliittisena mobilisoijana kuin myös valtio- ja talouden toimijoiden välisestä yhteistyöstä.

Kansallisen identiteetin lisäksi muillakin territoriosidonnaisilla identiteeteillä on merkitystä tässä yhteydessä. Yksi näkökulma, jonka Ó Tuathail (1996: 230) nostaa esiin avatessaan markkinoiden ja territoriaalisuuden suhdetta on: ”Uudelleen luotuja mielikuvia territorista, valtiosta tai yhteisöstä synnytetään, jotta identiteettejä olisi mahdollista sitoa paikkaan ja siten vakiinnuttaa globaalien virran pyörteissä. Näin tila järjestyy uudelleen paikallisen ja globaalien tilan välisen suhteen määrittäessä itseään jatkuvasti uudelleen.” Tämä tarkoittaa lähinnä sitä, että vaikka yhdyvä ”globaali” talous luo painetta vakiintuneiden territorioiden rakenteelle niin poliittisesti, kulttuurisesti kuin identiteettien kannaltakin, eivät paikka- tai aluesidonnaiset toiminnan muodot häviä, vaan ne järjestyvät uudelleen. Tämä on hyvä pitää mielessä myös tarkasteltaessa Barentsin alueen yhteistyötä.

Geopolitiikan ja geoeconomian suhdetta ja niiden välisiä eroavaisuuksia on mahdollista koota yhteen Lawsonin ja Sparken (2003: 319) esittämän havainnollistavan taulukon muodossa (taulukko 1). He toteavat: ”Niin geopolitiikka kuin geoeconomiaakin pitävät sisällään territoriaalisen representaation mukanaan tuomien muutosten hallintaa, mistä johtuen ne molemmat spatialisoivat poliittistaloudellisia prosesseja ja kamppailuja”. Taulukossa 1 esitettyjä eroavaisuuksia on kuitenkin mahdollista löytää.

Taulukko 1. Geopolitiikan ja geokonomian erot (Lawson & Sparke 2003: 319).

Geopolitiikka	Geokonomia
Kehittyi 1800-luvun lopulla	Kehittyi 1900-luvun lopulla
Alkuperä imperiumien ajan lopussa	Alkuperä kylmän sodan päättymisessä
Kehittyi taantuvan vapaakaupan ja nousevan kansallisen omavaraisuuden aikana	Kehittyi kasvavan vapaakaupan ja taantuvan kansallisen itsemääräämisoikeuden aikana
Heijastaa territoriaalisten valtioiden kamppailua hegemonisesta asemasta maailmassa	Heijastaa kamppailua suhteellisesta asemasta globaalin hegemonisen järjestelmän sisässä
Muotoutuu 1900-luvun puolessa välissä osaksi territoriaalisten fordististen poliittistaloudellisten yksiköiden maailmaa, jota kuvaa: a) hallinnon keskittyminen b) pyrkimys tulonjaon tasaamiseen c) kilpailun ohjaaminen	Ottaa paradigmaattisen muotonsa territorioista irtikytkeytyneessä post-fordistisessa maailmassa, jota kuvaa: a) hallinnon ja territorion suhteen irtikytkeytyminen b) sosioekonominen polarisaatio c) kilpailun vapauttaminen
Syntyi tilanteessa, jossa valtio ja markkinat suhteellisen irrallisia toisistaan	Syntyi tilanteessa, jossa valtio ja markkinat ovat punoutuneet yhteen moninaisten julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyömuotojen kautta
Ideologisella tasolla merkittävää globaalin kapitalismin suhde muihin ideologisiin vaihtoehtoihin	Ideologisella tasolla merkittävää globaalin kapitalismin ideologisten vaihtoehtojen hylkääminen
Teoreettinen pohja asevoimiin linkittyneiden kirjailijoiden toimesta: a) Halford MacKinder b) Friedrich Ratzel	Teoreettinen pohja bisnesmaailmaan linkittyneiden kirjoittajien toimesta: a) Edward Luttwak b) Kenichi Ohmae
Koti- ja ulkomaisen määrittelyä luonnehtii puhe suvereniteetista, liittolaisista ja vihollisista	Kotimaa/ulkomaa-jako hämärtyy sisä- ja ulkopolitiikan jaon hämärtyessä sekä puhuttaessa ”huokoisemmasta” suvereniteetista ja yhteishankkeista eri toimijoiden
Suuret poliittiset linjaukset koskevat valta-asemia ja liittolaisuussuhteiden rakentamista turvallisuuspolitiikan lähtökohtina	Suuret poliittiset linjaukset kohdistuvat kilpailuun sekä taloudelliseen hyötyyn tähtäävään yhteistyöhön
Ihannesubjektit: kansalaiset ja sotilaat	Ihannesubjektit: asiakkaat ja sijoittajat
Territoriaalinen mielikuvitus kohdistunut ”blokkeihin”, kansallisvaltioihin ja ”rautaesiripun” kaltaisiin rajoihin	Territoriaalinen mielikuvitus kohdistunut verkostoihin, ”alueiden valtioihin” ja Internetin kaltaisiin yhteyksiin
Keskittynyt rajoihin ja raja-alueisiin	Keskittynyt rajattomuuteen ja verkostoihin

Tästä on toisaalta helppo palata skaalakeskusteluun ja sitoa geokonomia ja skaalatutkimus yhteen. Skaalat ovat oleellisia niin geopolitiittisen kuin geokonomisenkin maailmankuvan jäsentäjiä antaen mahdollisuuden liittää poliittisen toiminnan muotoja yhteen paikalliselta aina globaalille skaalalle. Skalaariset suhteet nousevat osaksi valtioiden ja muiden toimijoiden välistä kamppailua tilan hallinnasta, mutta samalla pystytään tarkastelemaan myös uusliberalistisen kehityksen samalla hajauttamaa ja keskittämää maailmaa, jossa eri toimijat suhteuttavat toimiaan markkinoihin. Tällöin eri toimijoiden mer-

kitys korostuu, eikä politiikan ja talouden suhdetta jämähdetä tarkastelemaan pelkästään valtion merkityksen kautta. Samalla on mahdollista huomioida niin paikalliset toimijat kuin alueellinen yhteistyö osana geopolitiikan ja geoeconomian kautta jäsentyvää vallan infrastruktuuria. Tämä toteamus antaa hyvät lähtökohdat siirtyä tarkastelemaan Barentsin alueen kehitystä osana poliittisen konfliktin ja yhteistyön verkkoa, joka ylittää ylikansalliset tasot paikalliselle ja kylmästä sodasta nykypäivään.

Arktinen alue

Arktinen alue Barentsin alue mukaan lukien oli 1900-luvun sotien ja ideologisten kamppailujen tärkeä näyttämö. Toisen maailmansodan taistelujen jälkeen viimeistään kylmä sota aiheutti arktisen alueen militarisoinnin, jolloin alue sulkeutui kapitalistisen ja sosialistisen blokin välisten ”rintamalinjojen” mukaan. Tällöin arktinen alue nousi erittäin tärkeäksi geostrategiseksi alueeksi mikä toisaalta johti myös ydinaseiden sijoittamiseen alueelle (Chaturvedi 1996: 28–29; Heininen 2005: 16). Tätä aikakautta kuvasti poliittisen ja sotilaallisen kahtiajaon lisäksi myös taloudellinen ja kulttuurinen kahtiajako, joka esimerkiksi Pohjois-Euroopan ja Luoteis-Venäjän välillä merkitsi perinteisen rajat ylittävän kanssakäymisen vaikeutumista ja hiipumista, jota suljetut rajat vain vahvistivat (Heininen 2005: 17).

Arktinen alue on kylmän sodan ja Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen kokenut huomattavia geopoliittisia muutoksia. Kun idän ja lännen välinen tulenarka tilanne raukesi, mahdollistui uusien toimijoiden sekä aihealueiden esiinnousu valtiojohtoisen turvallisuuspolitiikan rinnalle. Toimijoista erityisesti alueelliset toimijat sekä kansalaisyhteiskunta laajemmin nousivat valtioiden rinnalle samalla kun monenkeskinen yhteistyö ja erityisesti ympäristöasiat nousivat arktisen keskustelun pääteemoiksi. Näistä muutoksista seurasi myös Barentsin alueen yhteistyön alullepano (Heininen 2011a; 2011b).

2000-luvun puolella arktisen yhteistyön saralla on saatu valmiiksi tehtävä, johon kylmän sodan jälkeen ryhdyttiin, eli vastakkainasettelu on muuttunut yhteistyöksi (Heininen 2011b: 33). Tästä syystä Heininen (2011a: 37) toteaa, että arktisen alueen geopolitiittinen tila on nykytilanteessa vakaa, mikä pohjautuu hyvin pitkälti kattavaan yhteistyöhön, jossa eri toimijat, kuten valtiot ja alkuperäiskansat pystyvät keskustelemaan

ajankohtaisista asioista. Tämä yhteistyö on merkittävää arktisen alueen kohdatessa suuria ympäristöllisiä, taloudellisia ja poliittisia muutoksia. Ilmaston muutoksesta seurannut ympäristön muutos pohjoisilla alueilla on avannut uusia mahdollisuuksia, ja samalla myös uhkia liittyen luonnonvarojen hyödyntämiseen sekä meriväyliin. Tämä on kääntänyt monia katseita kohti pohjoista, mikä toisaalta on aiheuttanut myös pohjoisten valtioiden heräämisen omien intressiensä puolustamiseen (Heininen 2011a: 37). Myös Palosaari (2011) huomioi viimeaikaisten muutosten vaikutuksen arktisen alueen yhteistyön ja kilpailun väliseen asetelmaan. Hänen mukaansa on kuitenkin epätodennäköistä, että alueella syntyisi kylmän sodan kaltaista vastakkainasettelua valtioiden ajaessa sokeasti omia intressejään. Sen sijaan Palosaari näkee todennäköisemmäksi kehityskuluksi olemassa olevien institutionaalisten rakenteiden kautta tapahtuvan kanssakäynnin, jonka puitteissa arktisella alueella saavutettu laaja turvallisuuspoliittinen vakaus on mahdollista säilyttää.

Institutionaalisisista rakenteista arktisen monenkeskisen yhteistyön merkittävin väline on koko arktisen alueen käsittävä yhteistyöfoorumi Arktinen neuvosto (Arctic Council, AC), joka toimii pääasiassa ympäristöyhteistyötä ja kestävästä kehitystä eteenpäin ajavana alustana. Sen rooli on joidenkin tulkintojen mukaan jäänyt kuitenkin pieneksi sen mandaatin riittämättömyyden vuoksi. Tämä näkyy siinä, että neuvosto ei kykene saamaan aikaiseksi sitovia kansainvälisiä päätöksiä, vaan jää yksittäisten valtioiden intressien varjoon erityisesti luonnonvaroista ja niiden hyödyntämisestä puhuttaessa. Myöskään talous- tai turvallisuusasiat eivät kuulu Arktisen neuvoston välittämän yhteistyön piiriin. Näistä puutteista huolimatta Arktinen neuvosto on merkittävin koko arktisen alueen kattava yhteistyöfoorumi (Numminen 2011: 20–21).

Valtiot arktisen alueen toimijoina

Valtiotasolla tarkasteltaessa arktisen alueen muutoksesta seurannut asetelma valtiokohtaisten intressien ja suvereniteetin puolustamisen sekä kattavan kansainvälisen yhteistyön välillä on tuonut esiin uudenlaisia geopoliittisia ulottuvuuksia pohjoisella alueella. Esimerkiksi mahdollinen vastakkainasettelu Pohjoisen jäämeren rannikkovaltioiden ja muiden arktisten valtioiden kesken on yksi mahdollinen kehityssuunta. Ehkä merkittävämpi tekijä arktisen alueen nykytilassa on kuitenkin eri toimijoiden linkittyminen yh-

teen erityisesti ”globaalien” talouden kehityksen seurauksena. Tässä kehityksessä valtiot ovat vain yksi toimija useiden joukossa, vaikkakin silti merkittävien (Heininen 2011a: 42–43). Tässä kontekstissa on hyödyllistä tuoda esiin, miten arktisen alueen valtiot ovat pyrkineet asettamaan konkreettisia tavoitteita ja strategioita suhteessa pohjoiseen ulottuvuuteen ja sen tarjoamiin mahdollisuuksiin tai haasteisiin.

Arktisen alueen roolia maailmanpolitiikassa ja tarkemmin eri valtioiden politiikassa on nostanut edellä esiin tulleet tekijät niin poliittisten kuin ympäristöllistenkin muutosten myötä. Valtiotasolla erityisesti arktiseen alueeseen kuuluvat valtiot ovat kunnostautuneet esittelemällä omat arktiset strategiansa. Heininen (2011a) vertailee näitä strategioita niiden sisällön ja painotusten osalta. Barentsin alueen maiden osalta Norja on ollut aktiivisin arktisen strategian kehittämisessä ja päivittämisessä. Norjan strategiasta nousee pääasiassa esiin pohjoisen suuri merkitys maan ulkopolitiikalle, rauhanomaisen yhteistyön korostaminen (erityisesti Venäjän suuntaan), merellisten luonnonvarojen hyödyntäminen sekä ympäristön, tiedon, tutkimuksen ja alkuperäiskansojen oikeuksien huomioiminen. Suurimmaksi osaksi Norjan arktinen strategia keskittyy kuitenkin Venäjän suhteisiin sekä luonnonvarojen hyödyntämiseen kohdistuen yhteistyötä erityisesti Barentsin alueelle. Venäjä puolestaan nostaa pohjoisten merialueiden lainmukaisen jaon, arktisen pelastus- ja etsintäjärjestelmän luomisen, kahdenvälisen suhteiden kehittämisen arktisten toimijoiden kesken, pohjoisten kuljetusreittien ja liikenneinfrastruktuurin kehittämisen, EU:n ja Venäjän yhteistyön kautta tapahtuvan arktisen osallistumisen, valtion aseman korostamisen arktisten alueiden kehityksessä, alkuperäiskansojen olojen aktiivisen parantamisen sekä luonnonvarojen hyödyntämiseen tähtäävän teknologian kehittämisen prioriteeteikseen suhteessa arktiseen alueeseen (Heininen 2011a).

Barentsin alueen maista Norjan arktinen strategia korostaa pohjoista valtiojohtoisen ulkopolitiikan tärkeimpänä suuntana, ja Venäjä pyrkii luomaan arktisesta yhtenäisen valtiojohtoisen kehityssuunnan. Samalla molemmat valtiot näkevät arktisen ulottuvuuden luonnonvarojen hyödyntämiseen tähtäävänä yhteistyöalueena. Suomen ja Ruotsin arktiset strategiat puolestaan eroavat Norjan ja Venäjän strategisista suuntauksista korostamalla pääasiassa ympäristöasioita, taloudellista yhteistyötä, osaamisen merkitystä ja alkuperäiskansojen asemaa. Luonnonvaroista ja niiden hyödyntämiseen liittyvistä oikeuksista ei Suomen ja Ruotsin arktisissa strategioissa puolestaan ole suurempia linjauksia. Tämä on toisaalta luonnollista, sillä Suomi ja Ruotsi eivät omaa rantaviivaa

Pohjoisella jäämerellä (Heininen 2011a). Tämän sijaan huomionarvoista on, että erityisesti Suomessa pääasemaan nostettu taloudellinen yhteistyö ja sitä kautta pyrkimykset hyötyä arktisen alueen muutoksista ennemmin kuin esittää painavaa huolta esimerkiksi luonnonvarojen hyödyntämisen aiheuttamista ympäristöriskeistä kertoo Suomen arktisten tavoitteiden laadusta (Palosaari 2011: 98). Nämä huomiot antavat lisää tulkintapohjaa tarkasteltaessa Barentsin alueen yhteistyötä, ja erityisesti tulkittaessa valtioiden asemaa geopolitiikan, geokonomian ja skaalan käsitteiden kautta.

EU:n pohjoinen ulottuvuus ja Pohjoiskalotti-yhteistyö

Yksi arktisen alueen yhteistyöhön merkittävästi vaikuttava tekijä on EU:n pohjoisen ulottuvuuden politiikka. Se syntyi vuonna 1997 Suomen aloitteesta ja sitä alettiin toteuttaa vuoden 2000 toimintasuunnitelman mukaan. EU:n pohjoinen ulottuvuus (Northern Dimension, ND) on pääasiassa valtioiden väliseen yhteistyöhön suunnattu työkalu, joka keskittyy Pohjois-Eurooppaan ja erityisesti Koillis-Euroopan ja Luoteis-Venäjän yhteistyöalueeseen. Pohjoinen ulottuvuus onkin yksi tärkeimmistä EU:n ja Venäjän yhteistyön välineistä, ja sen tavoitteena on strateginen kumppanuus EU:n ja Venäjän välillä. Samalla EU pyrkii sitomaan Venäjää kansainväliseen yhteistyöhön ja osaksi Euroopan turvallisuusarkkitehtuuria (Heininen 2002: 115). Tämä turvallisuusarkkitehtuuri on kuitenkin enemmän pehmeän, kuin kovan turvallisuuden luonnehtimaa, sillä pohjoinen ulottuvuus pyrkii juurikin rajojen madaltamiseen ja yhteisen tilan luomiseen, ennemmin kuin sotilaalliseen turvallisuuteen (Joenniemi 1999: 75).

Pohjoismailla on pitkä rauhanomaisen yhteistyön historia takanaan. Tämä yhteistyö on ottanut monia muotoja, joista Pohjoiskalotti-yhteistyö on keskittynyt erityisesti Suomen, Ruotsin ja Norjan pohjoisten alueiden transnationaalien toiminnan lisäämiseen. Pohjoiskalotti-yhteistyö luotiin jo 1950-luvulla edistämään pohjoisten alueiden taloudellista kehitystä. Vuonna 1977 puolestaan perustettiin Pohjoiskalotin komitea koordinoimaan yhteistyötä. Kohti kylmän sodan loppua myös Neuvostoliiton puolelta Kuolan niemimaan johtajia kutsuttiin mukaan Pohjoiskalotti-yhteistyöhön, mikä sodan loputtua johti laaja-alaisemman Barentsin alueen yhteistyön syntymiseen (Käkönen 1996a: 9). Onkin mahdollista todeta, Barentsin alue voi näyttäytyä niin EU:lle kuin Pohjoiskalotti-yhteistyön osapuolille väylänä kohdistaa intressejään Venäjälle.

Barentsin alue

Vuonna 1993 perustetun Barentsin alueen historia ihmisasutuksen ja -toiminnan valossa on sidoksissa ensin pitkältä ajalta saamelaisten asutukseen Fennoskandian ja Kuolan niemimaan alueella. Tämän jälkeen valtiomuodostuksen ja valtioterritorion laajenemisen sekä ”kantaväestön” muuttoliikkeiden myötä historiaa värittävät eri kansojen, sekä valtioiden väliset suhteet ja omalta osaltaan näiden suhteiden vaikutus alueen alkuperäiseen saamelaisväestöön. Saamelaiset olivat alueen ainoa väestöryhmä aina 1200-luvulle saakka, minkä jälkeen alueelle alkoi suuntautua muuttoliikettä etelästä. Pikkuhiljaa saamelaisten alueet ajautuivat osaksi muiden väestöryhmien välistä valtataistelua, mutta saamelaisten liikkuva kulttuuri vaikeutti pysyvien rajojen muodostamista alueella. Kuitenkin kansallisvaltioaatteen nousun myötä 1700–1800 -lukujen aikana Barentsin alue jaettiin rajanvedoin samalla suurilta osin sivuttaen saamelaisten intressit maanomistuksessa. Saamelaisten annettiin kuitenkin laiduntaa poroja rajojen yli, mikä osaltaan lisäsi saamelaisten vastavoimaa suhteessa valtioterritorioiden vakiintumiseen pohjoisessa (Nielsen 1994: 88–89).

Kun tarkastellaan muodostuneiden valtioiden kantaväestön toimintaa Barentsin alueella, esiin nousee erityisesti 1800-luvulla kukoistanut kauppa sekä kylmän sodan aikainen vastakkainasettelun aika. Ensinnäkin niin kutsuttu Pomor-kauppa, jota harjoitettiin venäläisten ja norjalaisten kesken erityisesti 1800-luvulla ja aina Venäjän vuoden 1917 vallankumoukseen saakka, oli tärkeä kanssakäymisen muoto Barentsin alueen historiassa. Vaikka kauppa oli tiivistä venäläisten kauppiaiden saapuessa Pohjois-Norjan kauppapaikoille, säilyivät norjalaisten ja venäläisten identiteetit kuitenkin hyvin erilaisina, mikä toisaalta nykyäänkin vaikeuttaa Barentsin alueen yhtenäisen identiteetin luomista. Pomor-kauppa loi kuitenkin tiiviitä taloudellisia suhteita rajojen yli (Nielsen 1994: 87–88). Pomor-kauppa on toisaalta siinäkin mielessä mielenkiintoinen asia, että sitä on käytetty usein historiallisesti yhdistävänä tekijänä Barentsin aluetta luotaessa (ks. Tunander 1994), vaikka se oli maantieteellisesti hyvin paikallista toimintaa, eikä esimerkiksi Suomen ja Ruotsin nykyisillä Barentsin alueeseen kuuluvilla alueilla ollut mitään tekemistä sen kanssa (Fors 2010: 47).

Saamelaisten valtioista riippumattoman toiminnan sekä kantaväestöjen välisen kaupankäynnin lisäksi mielenkiintoinen rajat ylittävän taloudellisen toiminnan muoto

on ollut erityisesti ruotsalaisten metsäyritysten toiminta Venäjällä 1900-luvun alussa (Svensson 1998: 148; Wiberg 1996: 173). Tämä kuvastaa sitä, että halua ja potentiaalia taloudelliseen yhteistyöhön ja toimintaan on ollut jo ennen Neuvostoliiton syntyä, mutta sodat ja Neuvostoliiton eristäytymispolitiikka (ks. Wiberg 1996) aloittivat uuden aikakauden Barentsin alueella, joka kesti aina 1990-luvun alkuun ja nykyisenkaltaisen Barents-yhteistyön alullepanemiseen saakka.

Kylmän sodan aikana tapahtunutta poliittista kahtiajakoa ja siitä seurannutta militarisoitua erityisesti Barentsin alueella on tulkittu paljon klassisen geopolitiikan käsitteen avulla. Tässä yhteydessä arktisen alueen vastakkainasettelu kulminoitui Barentsin alueen rajalinjaan strategisesti merkittävänä alueena ydinaseiden sijoituksen ja merellisen sodankäynnin näkökulmasta (Tunander 1994: 32; Darst 1996: 91). Tässä näkökulmassa yhdistyvät geopolittisia prioriteetteja määrittelevät maantieteelliset, teknologiset ja resurssipohjaiset tekijät. Näitä ovat erityisesti syyt, jotka johtivat Barentsin alueen vahvaan militarisoitumiseen: maantieteellisesti lyhin matka Yhdysvaltain ja Venäjän ”sydänmaan” välillä kulki arktisten vesien yli, mutta myös napajään antama turva Venäjän ydinsukellusveneille oli tärkeä tekijä ydinaseiden sijoituksessa (Tunander 1994: 32–33). Vaikka kylmän sodan päätyttyä arktinen alue sekä Barentsin alue ovat vakaampia yhteistyön alueita, olisi Heinisen (2005: 17) mukaan liian optimistista todeta alueen sotilaallisen ja erityisesti laajemmin turvallisuuspoliittisen merkityksen hävinneen. On mahdollista nähdä, että vaikka alueen kansainväliset suhteet perustuvat nykyään enemmän yhteistyöhön kuin vastakkainasetteluun, ovat alueen kylmän sodan aikaiset sotilaalliset rakenteet yhä olemassa, ja että alueen strateginen merkitys ei ole vähentynyt (Heininen 2005: 17–18).

Kuten jo edellä lyhyesti todettiin, Barentsin alue on pitkälti norjalaisten ulkopoliittikan tarpeisiin synnytetty luomus, joka vastasi Neuvostoliiton romahtamisen ja kylmän sodan päättymisen luomaan muutokseen pohjoisten alueiden turvallisuusasetelmassa (Svensson 1998: 86). Nämä tavoitteet tulevat hyvin esiin Norjan silloisen ulkoministerin Johan Holstin (1994: 12) listaamissa Norjan Barents-yhteistyölle asettamista tavoitteista: ensimmäinen tavoite on normalisaatio, jonka päämääränä on luoda Pohjoismaiden ja Venäjän välille samanlaiset suhteet kuin Pohjoismaiden ja Länsi-Euroopan maiden välillä on. Toinen tavoite on stabilisaatio, mihin pyritään lisäämällä yhteistyötä ja vakautta vähentämällä sotilaallista jännitettä ja ympäristöuhkia sekä kaventamalla elintasojen

välillä kuilua alueen eri osien välillä. Kolmanneksi tavoitteeksi Holst listaa regionalisaation multilateraalisen yhteistyön kautta mahdollistaen Barentsin alueen liittymisen osaksi Euroopan laajuista alueiden rakennetta. Lisäksi Norjan NATO -jäsenyys ja sen mukana tullut rooli osana sotilasliittoa on todennäköisesti vaikuttanut sen prioriteetteihin kylmän sodan jälkeisten Venäjä-suhteiden luomisessa.

Svensson (1998: 86) näkee pelkän turvallisuuspolitiikan lisäksi muitakin syitä norjalaisten intoon lähteä ajamaan Barents-yhteistyötä eteenpäin. Halu löytää yhteinen ratkaisu kalastusta ja öljyntuotantoa häirinneeseen rajamäärityskiistaan Venäjän kanssa on todennäköisesti ollut yksi syy Norjan aloitteellisuudessa. Lisäksi Barentsin aluetta aiemmin perustettu Baltian meren alue, johon Ruotsi, Suomi, Venäjä ja muita Itämeren rantavaltioita osallistuvat, uhkasi jättää Norjan sivustakatsojaksi EU:n pohjoisten osien alueellisessa yhteistyössä ja kehityksessä. Tästä syystä Norja halusi oman alueellisen projektin, jossa se pystyisi paremmin toteuttamaan tärkeäksi nähtyjä poliittisia tavoitteita, kuten edellä esiteltyjä Holstin esiintuomia päämääriä suhteessa EU:hun ja Venäjään (Svensson 1998: 86–87).

Edellä on käsitelty Barentsin alueen synnyn taustalla vaikuttavia historiallisia tekijöitä, jotka ovat luoneet puitteet tälle omalaatukselle alueelle. Saamelaisten asema, kaupankäynnin perinteet ja sotilaallinen kahtiajakautuminen, sekä 1990-luvun alussa tapahtunut osittainen geopoliittinen jännityksen laukeaminen ovat osaltaan antaneet tälle pohjoiselle alueelle ominaispiirteensä ja pohjansa. Nyt kun on selvillä miten erityisesti Norjan ja Venäjän väliset suhteet ovat vaikuttaneet Barentsin alueen syntyyn, on hyvä vielä perehtyä siihen, miten Barentsin alue ilmentää regionalistista kehitystä ja kuinka hyvin alue on institutionalisoitunut osaksi alueiden Eurooppaa.

Regionalismi Barentsin alueella

Barentsin alue on esimerkki regionalistisesta kehityksestä, jota erityisesti Euroopassa on tapahtunut poliittisen ja taloudellisen yhteistyön lisääntymisen myötä. Erityisesti eri valtioiden sisäisten alueiden välinen, valtiorajat ylittävä eli transnationaali yhteistyö on lisääntynyt merkittävästi. Vaikka transnationaali regionalismi onkin erityisesti EU:n sisäinen ilmiö, on samansuuntaista kehitystä tapahtunut myös EU:n ja sen ulkopuolisten valtioiden alueiden välillä. Varsinkin Barentsin alue ilmentää hyvin kyseistä kehitystä.

Erityisen mielenkiintoisen Barentsin alueen yhteistyön kehittymisestä tekee alueen historia kylmän sodan etupiirien rajalla. Tässä yhteydessä poliittisen kahtiajaon historia asettaa kysymyksen subnacionaalien alueiden kyvystä luoda monenkeskistä yhteistyötä valtiojohtoisen geopolitiikan värjäämälle alueelle. Kun tähän vielä lisätään poliittisten traditioiden, kulttuurien ja institutionaalisten rakenteiden erot Barentsin alueen läntisten ja itäisten osallisten välillä, on lähtökohta yhteistyölle ollut vähintäänkin haastava. Tästä huolimatta potentiaali, jota yhteistyön lisääminen on pitänyt sisällään, on motivoinut eri toimijoita lähtemään mukaan rakentamaan uutta aluetta idän ja lännen välille (Svensson 1998: 11).

Barentsin alueellista luonnetta ja rakentumista tarkasteltaessa on regionalismin teoria hyödyllinen apuväline. Esimerkiksi Veggelandin (1994: 203–206) luoma jaottelu hallinnollisiin, funktionaalisiin eli toiminnallisiin ja identiteettialueisiin on yksi mahdollinen teoreettinen pohja Barentsin aluetta tarkasteltaessa. Tässä jaotellussa hallinnollinen alue on ylhäältä alas luotu ja toimii valtion politiikan apuvälineenä lakien ja säännösten asettamisen yhteydessä. Funktionaalinen alue puolestaan näyttäytyy alueen sisäisen, toiminnallisen kanssakäymisen ja integraation muodossa kansallisten rajojen yli tapahtuvana toimintana. Identiteettialue muodostuu Veggelandin mukaan rajatulla maantieteellisellä alueella tapahtuvan historiallisen ja kulttuurisen yhdentymisen myötä. Näistä vaihtoehdoista Veggeland tunnistaa Barentsin alueen funktionaaliseksi alueeksi. Zimmerbauer (2013: 91) kuitenkin muistuttaa, että alueet harvoin asettuvat hyvin pelkästään yhteen muottiin, vaan sisältävät usein niin hallinnollisia, toiminnallisia kuin identiteetteihin viittaavia piirteitä.

Käkönen (1996b) totesi vuonna 1996 Barentsin alueen olevan osa valtiojohtoista politiikkaa oman potentiaalia, mutta heikot eväät todelliselle alueellistumiselle. Tämä johtui hänen mukaansa kehittymättömästä alueellisesta taloudesta sekä erityisesti Suomen ja Ruotsin heikosta osallistumisesta ja valtioiden vähäisestä panostamisesta yhteistyöhön. Yli 15 vuotta Käkösen kirjoituksen ilmestymisen jälkeen Zimmerbauer (2013) lähestyy samaa aihealuetta, eli Barentsin alueen rakennusprosessia ja institutionalisointumista Paasin (1986a, 1986b) hahmottelemien alueiden rakentumisen vaiheiden kautta. Näin Zimmerbauer pyrkii tuomaan esiin Barentsin alueen nykytilaa. Tähän rakentumisprosessiin kuuluu neljä vaihetta, jotka voivat esiintyä päällekkäin tai eri järjestyksessä kuin mitä tässä on esitetty. Ensimmäinen vaihe Paasin jaotellussa on alueen territoriaa-

linen hahmottuminen, jota usein määrittää eri toimijoiden ja alueellisten voimien jonkinasteinen valtataistelu sekä rajojen vaihteleva rooli pehmeiden tai kovien rajojen muodossa. Toisessa vaiheessa alueellisten symbolien nimeäminen ja luominen ovat tärkeitä, kun alueellista tietoisuutta ja identiteettiä pyritään vakiinnuttamaan. Myös tässä vaiheessa eri toimijoiden valtataistelu voi vaikuttaa symbolien ilmenemismuodoissa. Kolmas vaihe ilmenee parhaiten erilaisten alueellisten instituutioiden muodostumisen kautta. Nämä instituutiot voivat keskittyä alueelliseen politiikan harjoittamiseen tai aluekehitykseen, mutta myös erilaisia alueellisia sosiaalisia järjestöjä voi nousta esiin tässä vaiheessa. Neljäs vaihe pitää sisällään alueen hyväksymisen osaksi alueellista järjestelmää tai verkostoa samalla vakiinnuttaen asemaansa laajemmassa sosiaalisessa tietoisuudessa.

Zimmerbauer (2013: 96–99) löytää merkkejä useasta eri vaiheesta Paasin luokittelussa, vaikka nämä vaiheet eivät ole välttämättä valmiita ja niiden toteutuksessa voi olla päällekkäisyyksiä. Ensinnäkin Barentsin alueen muodostus ilmenee erittäin pitkälti instituutiovetoisena, ylhäältä alaspäin etenevänä. Instituutioiden ohessa territoriaalinen muotoutuminen on osittain yhä kesken alueen laajennuttua vähitellen. Myös alueellisten symbolien rooli on jäänyt heikoksi niiden puutteen ja vähäisen käytön vuoksi. Yleensä ottaen vaikuttaisikin, että Barentsin alueen kantava voima ovat erilaiset yhteistyöprojektit, joita on tehty niin infrastruktuurin, tutkimuksen kuin kulttuurinkin alalla. Samaan aikaan Barentsin alueella asuvien ihmisten tietoisuudessa Barentsin alue on jäänyt Zimmerbauerin mukaan suhteellisen heikoksi tehden yhtenäisen alueellisen identiteetin luomisen alueelle erittäin vaikeaksi.

Barentsin alueen yhteistyö on saavutustensa lisäksi kohdannut myös ongelmia. Heininen (2005: 27; ks. myös Käkönen 1996b) tunnistaa erityisesti ylhäältä alas tapahtuvan valtioiden johtaman toimintamallin aiheuttamat ongelmat keskeisiksi Barentsin alueen kehitystä hidastavaksi tekijäksi. Tämä johtuu erityisesti siitä, että valtiot joiden taloudellisesti ja poliittisesti keskeisimmät alueet eivät kuulu itse Barentsin alueeseen aiheuttavat tilan, jossa on erittäin vaikeaa saavuttaa konkreettisia edistysaskelia alueellisella tasolla. Tämä puolestaan on aiheuttanut turhautumista tilanteeseen erityisesti alkuperäiskansojen ja subnationaalien Barents-yhteistyössä mukana olevien alueiden keskuudessa. Näin syntyy jännitteitä eri toimijoiden ja heidän ajamiensa intressien välille.

Myös Svensson (1998: 261) kiinnittää huomiota samoihin ongelmiin painottaen, että Barents-yhteistyössä mukana olevien toimijoiden määrän lisääntyminen, sekä alueellisten ja valtiollisten intressien osittainen risteäminen on aiheuttanut yhteistyön dynamiikan sumentumista. Svensson näkee myös yhteistyön alkuperäisen ytimen, eli subnatio-naalien alueiden ulkopuolisen rahoituksen hallitsevuuden ongelmallisena vaikeuttaen alueellisten toimijoiden roolia alueen rakentamisessa. Myös Zimmerbauer (2011: 219) huomauttaa hajautetun rahoituksen aiheuttamista ongelmista. Hänen mukaansa ”Ensinnäkin se, että mitkään eri rahoitusinstrumenteista (kuten Tacis/ENPI, NEFCO ja Interreg) eivät kata kokonaan tai pelkästään Barentsin aluetta, vaan koskevat vain osaa siitä tai ylittävät alueen rajat aiheuttaa vaikeuksia hahmottaa Barentsin yhteistyön laajuutta”. Toiseksi ongelmaksi Barentsin yhteistyön laajuutta tarkasteltaessa rahoituksen kannalta Zimmerbauer (2011: 219) listaa sen, että ”-- on olemassa monia pienimuotoisia bilateraalisia ja paikallisesti rahoitettuja aloitteita, jotka sattumanvaraisesti sijoitetaan tai ei sijoiteta osaksi Barentsin alueen yhteistyötä.”

Mielenkiintoisen lisän valtioiden ja alueiden suhteeseen transnationaalien alueen, kuten Barentsin alueen, muotoutumisessa ja institutionalisoitumisessa antaa Newmanin ja Paasin (1998: 197) toteamus, että globalisaatiodiskurssista sekä valtion ja talouden suhteen monimutkaistumisesta huolimatta maailman geopoliittista karttaa värittävät yhä kansallisvaltiot. Tämä toteamus antaa voimaa Forsin (2010: 49) tulkinnalle, että Barentsin alueen tapauksessa alueen sisäiset kansalliset rajat jakavat alueen paljon voimakkaammin sisäisesti kuin alueen ulkorajat erottavat sen sisäiset ja ulkoiset alueet kansallisvaltioiden sisällä. Myös tämä on tekijä, joka vaikeuttaa todellista alueellistumiskehitystä Barentsin alueella.

Zimmerbauer (2013: 95) tunnistaa Barentsin alueen yhteistyön kääntymisen yhä enemmän taloudellisen yhteistyön suuntaan. Tämä on näkynyt erityisesti siinä, että aluehallinnon lisäksi taloudelliset toimijat, kuten kauppakamarit, konsulttiyritykset, erilaiset talousklusterit ja yksittäiset yritykset ovat tulleet mukaan Barentsin alueen yhteistyöhön. Tässä yhteydessä Zimmerbauer kuitenkin toteaa, että uusien toimijoiden mukaantulo ei välttämättä tarkoita multilateraalisen yhteistyön lisääntymistä, vaan bilateraali yhteistyö erityisesti venäläisen ja jostakin Pohjoismaasta peräisin olevan toimijan kanssa on yleistynyt. Samalla pohjoismaiset toimijat voivat nähdä toisensa kilpailijoina suhteessa Venäjään. Tässä yhteydessä Barentsin alueella on vaarana jäädä vain tyhjäksi

kontekstiksi, jonka puitteissa toimitaan, vaikka oikeasti eri toimijat kilpailevat keskenään eri projektien toimeenpanosta.

Aineisto ja menetelmät

Tutkimusaineisto

Tämän tutkielman aineisto koostuu Barentsin euro-arktisen neuvoston (BEAC), Barentsin alueneuvoston (BRC) sekä alkuperäiskansojen työryhmän julkaisemista asiakirjoista. Nämä asiakirjat pyrittiin hankkimaan kolmelta eri ajanjaksolta tutkimuskysymysten kannalta oleellisen ajallisen vertailun mahdollistamiseksi, mutta tästä huolimatta aineisto jäi osittain vajaaksi. Näitä jaksoja ovat vuodet 1993–1994, 2000–2001 sekä ajanjakso vuodesta 2009 eteenpäin. Valtio toimijoita aineistossa edustaa Barentsin euro-arktisen neuvoston julkaisema Barents-yhteistyön alulle pannut Kirkkoniemen julistus (Kirkenes Declaration) vuodelta 1993, sekä neuvoston kokousten yhteydessä julkaistut julkilausumat (Joint Statement) vuosilta 1994, 2000, 2001, 2009 sekä 2011. Vuonna 2010 kokousta ei järjestetty. Aluetoimijoita aineistossa edustaa puolestaan alueneuvoston julkaisemat Barents-ohjelmat (Barents Programme) vuosilta 2000–2003 sekä 2009–2013. Nämä ohjelmat asettavat alueneuvoston kannalta oleelliset prioriteetit yhteistyön kehittämiseksi samalla kuvastaen vallitsevaa poliittista tahtoa ohjelmien alkuvuosina. Alkuperäiskansojen samalla paikallista, mutta myös transnationaalista tahoja edustaa alkuperäiskansojen työryhmän julkaisema toimintasuunnitelma (Action Plan for Indigenous Peoples in the Barents Euro-Arctic Region) vuosilta 2009–2012. Barentsin euro-arktisen neuvoston julkilausumat on hankittu sen Internet-sivuilta, kuten myös vuosien 2009–2013 Barents-ohjelma sekä vuosien 2009–2012 alkuperäiskansojen työryhmän toimintasuunnitelma. Vuosien 2000–2003 Barents-ohjelma on saatu Pohjois-Pohjanmaan liitolta.

Edellä mainittujen asiakirjojen lisäksi tarkoituksena on hyödyntää Kaj Zimmerbauerin keräämää lehtiaineistoa Lapin Kansa- sekä Helsingin Sanomat -sanomalehdistä. Ajallisesti lehtiaineisto kattaa jaksot 1.7.1993–30.6.1994, 1.7.2000–30.6.2001. Tämän lisäksi samoin periaattein Lapin Kansan ja Helsingin Sanomien Internet-sivuilta löyty-

vistä arkistoista on kerätty aineisto 28.3.2012–27.3.2013 kattavalta ajanjaksolta. Sanomalehtiaineistoon on sisällytetty lehdissä julkaistut uutiset, joissa sana *Barents* esiintyy otsikon yhteydessä tai ingressissä, mikäli sellainen on uutisessa ollut. Sanomalehtiaineisto toimii kuitenkin vain analyysiä tukevana tausta-aineistona.

Analyysimenetelmät

Tutkimusmenetelmä, jonka avulla tutkimuskysymyksiin pyritään vastaamaan aineiston kautta, on tässä tapauksessa sisällönanalyysi. Sisällönanalyysi on paljon käytetty kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä. Se on tekstianalyysiä, jonka avulla on mahdollista analysoida dokumentteja systemaattisesti ja suhteellisen objektiivisesti. Sisällönanalyysi perustuu Tuomen ja Sarajärven (2002: 110) mukaan ”-- loogiseen päättelyyn ja tulkintaan, jossa aineisto aluksi hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudestaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi”. Samalla analyysin tarkoituksena on ”-- luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä” (Tuomi & Sarajärvi 2002: 110).

Diskurssianalyysistä sisällönanalyysi eroaa siinä, että sisällönanalyysissä tekstin sisältämä merkitys on tutkimuskohteena, kun diskurssianalyysissä keskitytään siihen, miten näitä merkityksiä luodaan (Tuomi & Sarajärvi 2002: 106). Tässä yhteydessä on huomautettava, että vaikka tämän tutkielman toisessa tutkimuskysymyksessä viitataan diskursiiviseen toimintaan ja sitä tuodaan myös teoreettisen viitekehyksen puitteissa esiin, ei sitä tarkastella diskurssianalyysin vaan sisällönanalyysin keinoin. Tämä on mahdollista, sillä tässä yhteydessä mielenkiintoista on juurikin skaaloihin viittaavan diskursiivisen toiminnan esiintyminen aineistossa, jolloin tämä diskursiivinen toiminta on itsessään se merkitys, jota tekstistä tutkitaan.

Tuomi ja Sarajärvi (2002: 107) erittelevät sisällönanalyysin sisällönerittelyyn, jossa tekstin sisältöä kuvataan kvantitatiivisesti, sekä itse sisällönanalyysiin, jossa tekstin sisältöä kuvataan sanallisesti. He kuitenkin toteavat, että toteutettaessa sisällönanalyysiä sanallista analyysiä voi jatkaa kvantifioimalla tuloksia näin yhdistäen sisällönerittelyn ja -analyysin. Tämä lähtökohta on tämän tutkielman kannalta oleellinen erityisesti ensimmäisen tutkimuskysymyksen kannalta, sillä geoeconomisaatiota koskevan sisällön määrällinen esiintyminen aineistossa voi antaa tukea tutkimuskysymykseen vastattaessa erityisesti aineiston ajallisen luonteen vuoksi. Koska Barentsin euro-arktisen neuvoston

julkilausumat tarjoavat ajallisesti kattavimman aineiston, tulla sisällön erittelyä hyödyntämään erityisesti julkilausumien yhteydessä.

Kvalitatiiviselle sisällönanalyysille on oleellista erilaisten kategorioiden käyttö, jotka usein johdetaan teoreettisista malleista (Flick 2009: 323). Tämä tutkielma pohjautuukin deduktiiviseen eli teorialähtöiseen analyysiin, jossa aineiston analyysin luokittelu tehdään aikaisemman teorian pohjalta (Tuomi & Sarajärvi 2002: 116). Tässä yhteydessä siis teoreettisen viitekehyksen esittelyssä esiin nostetut geopolitiikan, geoeconomian ja skaalan käsitteet sekä niiden oleelliset sisällöt Barentsin alueen kontekstissa muodostavat teoreettisen pohjan, johon tehtävät luokittelut perustuvat. Toisaalta esimerkiksi Barentsin euro-arktisen neuvoston julkilausumia kvantifioitaessa on tutkimuskysymyksiä lähestytty enemmän teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Tällöin aineistolähtöinen kategorisointi on toiminut kvantifioinnin pohjana. Lähtökohtaisesti edellä mainituista syistä analyysirunko on strukturoitu osittain etukäteen, mutta myös aineistosta esiin nousseille teemoille annettiin jonkinasteista painoarvoa. Näin on mahdollista tiivistää, että tässä tutkielmassa keskitytään pääasiassa ennaltamääritettyjen teorioiden testaamiseen uudessa kontekstissa (Tuomi & Sarajärvi 2002: 116), ja edetään teoriasta empirian kautta takaisin teoriaan (Eskola 2010: 183).

Teorialähtöisessä analyysissä on Eskolan (2010: 183) mukaan usein vaarana sen päätyminen asetelmaan, jossa ”-- teorialuku -- on kokoelma erilaista luettua materiaalia, joka ei kuitenkaan johda oikein mihinkään, ja jota kovin huonosti onnistutaan hyödyntämään empirialuvussa ja työn päättävässä pohdintaosiossa”. Tämä on aiheellinen huomautus erityisesti silloin, kun tutkielman teoreettinen tausta perustuu useisiin teorioihin, aikaisempiin tutkimuksiin ja käsitteisiin. Jotta kyseinen asetelma pystyttäisiin tässä työssä välttämään, pyritään geopolitiikan ja geoeconomian välisen suhteen teoreettinen anti peilaamaan tehokkaasti aineistoa vasten ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta luoden selkeän yhteyden teorian ja aineiston välille tutkielman kontekstissa. Samalla tavoin myös skaaloja tarkasteltaessa on aineiston käsittelyssä tarkoitus keskittyä oleellisiin skaalateoreettisiin teemoihin pyrkien näin estämään kuilun syntymisen teorian ja empirian välille. Osaksi tästä syystä pelkän tavallisen sisällönanalyysin lisäksi toista tutkimuskysymystä erityisesti alkuperäiskansojen työryhmän toimintasuunnitelman osalta on tarkoitus lähestyä myös toisesta menetelmällisestä lähtökohdasta. Lisäksi tässä yhteydessä on hyvä huomioida Flickin (2009: 259) huomautus siitä, että analysoitaessa

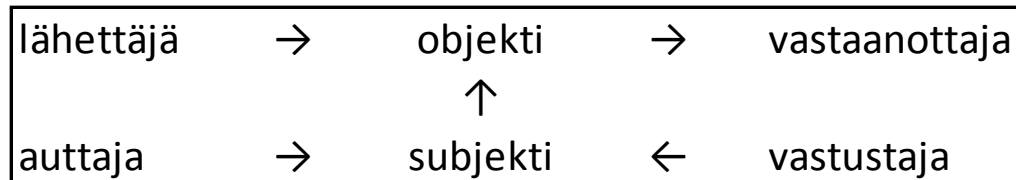
asiakirjoja on tärkeää pitää mielessä se, että ”asiakirjat kuvaavat tiettyjä tarkoituksia varten luotuja versioita todellisuudesta”. Tämän huomioiminen analyysissä auttaa luomaan tiiviimmän yhteyden teorian ja asiakirjoissa luotujen merkitysten välille.

Pelkän teorialähtöisen sisällönanalyysin lisäksi toiseen tutkimuskysymykseen vastattaessa lähestytään aineistoa myös narratiivisen tutkimuksen keinoin. Hannu Heikkisen (2010: 143) mukaan ”narratiivisuus tutkimuksessa viittaa lähestymistapaan, joka kohdistaa huomionsa kertomuksiin tiedon välittäjänä ja rakentajana”. Narratiivisuus on noussut osaksi useiden eri tieteenalojen, kuten yhteiskuntatieteiden, psykologian ja kasvatustieteen käsitteistöä erityisesti 1990-luvun aikana. Heikkisen (2010: 145–153) mukaan narratiivisuuden käsitettä on käytetty ainakin neljällä erilaisella tavalla tieteellisessä keskustelussa. Ensinnäkin sillä on viitattu tiedonprosessiin itseensä, jolloin narratiivisuus on liitetty konstruktivistiseen tiedonkäsitykseen. Toiseksi sen avulla voi kuvata tutkimusaineiston luonnetta. Kolmanneksi sillä voi viitata aineiston analyysitapoihin, ja neljänneksi narratiivisuus on noussut esiin narratiivien käytännön merkityksien kautta. Tässä yhteydessä erityisesti narratiivisuuden käsitteen kytkös konstruktivistiseen tiedonkäsitykseen nousee tärkeäksi lähtökohdaksi.

Heikkisen (2010) esittelemä konstruktivistinen lähestymistapa narratiivisuuteen sopii Barentsin alueen kontekstissa tapahtuvaan skaalojen diskursiiviseen tarkasteluun useasta syystä. Ensinnäkin konstruktivismiin tai yleisemmin postmodernin ajattelun lähtökohtainen käsitys ihmisten tiedon ja identiteetin rakentumisesta kertomusten välityksellä on huomionarvoista. Tämä ilmenee ajatuksessa siitä, että ”todellisuus” ja ”totuus” ovat loppujenlopuksi muotoaan muuttavia sosiaalisen kanssakäymisen seurauksena syntyviä konstruktioita, jotka vaihtelevat ihmisen, ajan ja paikan mukaan (Heikkinen 2010: 146–147). Tämä lähtökohtainen ajatus ilmenee myös poststrukturalistisessa skaalatutkimuksessa, joka pyrkii näkemään skaalat epistemologisina, ei ontologisina rakennelmina. Näin aineistosta on mahdollista pyrkiä löytämään kertomuksia eli narratiiveja, joiden avulla skaaloja ja niiden välisiä valtasuhteita muodostetaan. Samalla on mahdollista tarkastella miten niitä pyritään muuttamaan.

Erilaisista narratiivien tutkimuksen analyysikeinoista tässä hyödylliseksi nousee erityisesti Greimasin (1980; Hännisen 2010: 171 mukaan) kehittämä aktanttianalyysi, jonka avulla on mahdollista tutkia tarinan sisällään pitämää dynamiikkaa. Aktanttianalyysissä ollaan kiinnostuneita tarinan juonta kantavista voimista, eli aktanteista, joita

voivat olla niin henkilöt, kollektiivisubjektit kuin muutkin vaikuttavat voimat. Näiden muodostaman aktanttien joukon keskinäisiä suhteita on mahdollista kuvata aktanttimal-
lin (kuva 2) avulla.

Kuva 2. Greimasin (1980) aktanttimalli (Hännisen 2010: 171 mukaan).

Tässä mallissa subjekti on objektia eli tavoiteltavaa asiaa tavoitteleva päähenkilö. Lähettäjä puolestaan osoittaa subjektille objektin, kun auttaja pyrkii avustamaan objektin saavuttamista. Vastustaja puolestaan pyrkii estämään tavoitteen saavuttamisen kun vastaanottaja on se taho, joka hyötyy tavoitteen saavuttamisesta. Tätä mallia hyödynnetään Barentsin alueen kontekstissa alkuperäiskansojen toimintasuunnitelmaa tarkasteltaessa.

Tulokset

Tuloksia lähdetään avaamaan ensin valtiotoimijoiden julkilausumista, sitten siirrytään aluetoimijoiden linjauksiin ja viimeisenä perehdytään alkuperäiskansojen työryhmän toimintasuunnitelmaan. Näin molempiin tutkimuskysymyksiin pystytään keskittymään toimijakohtaisesti, jolloin tulosten käsittely on selkeämpää. Tulokset niputetaan yhteen pohdintaosiossa, jossa niitä pohditaan tarkemmin teoreettista taustaa sekä Barentsin alueen poliittista ja historiallista kontekstia vasten. Tämän jälkeen esitetään vielä keskeisimmät johtopäätökset tiivistetysti.

Barentsin euro-arktinen neuvosto

Kun aineistoa lähdetään tarkastelemaan valtioiden välisen yhteistyöelimen, eli Barentsin euro-arktisen neuvoston kokousten julkilausumien kautta, ensimmäisen tutkimuskysymyksen avaaminen on mahdollista aloittaa tarkastelemalla asetelmaa, joka Kirkkonie-
men julistuksessa luodaan. Barentsin alueen valtiojohtoisen geopolitiikan ja vastak-

kainasettelun värittäjä historia on tuotu edellä esiin, kuten myös erityisesti Norjan tavoitteet omien intressiensä ajamisessa Barentsin alueen yhteistyön kautta. Kirkkoniemien julistuksessa käytetty retoriikka kuitenkin puhuu vahvasti pyrkimyksestä päästä irti tästä valtiojohtoisen geopolitiikan värittäjä asetelmasta alueella. Ensimmäkin pyrkimys transnationaaliin yhteistyöhön ilmentää vastakohtaa klassisen geopolitiikan näkemysten mukaiselle ajattelulle oleellisesta tiiviistä valtion ja territorion välisestä suhteesta. Vaikka Barentsin alueen yhteistyö on osaksi valtioiden välistä yhteistyötä, on alueellisten toimijoiden mukaan tuonti selkeä irtiotto tähän tiukasti kansallisvaltioihin rajoittuneeseen geopolitiittiseen ajatusmaailmaan. Se, että onko tässä kyse vain geopolitiikan uudelleenskaalauksesta kohti erilaista, hajautetumpaa tilan hallintaa, vai ilmentääkö tämä kehitys enemmän geoeconomisten politiikan realiteettien esiinmarssia, on oleellinen kysymys lähdettäessä tarkastelemaan aineistoa.

Vielä selkeämmin oleellinen kontrasti menneeseen Barentsin alueen yhteistyön viitekehyksessä nousee esiin siinä, että Kirkkoniemien julistuksen johdanto keskittyy juurikin luomaan eroa vanhan ja uuden välille. Puhutaan esimerkiksi siitä, miten ”*kumppanuus on korvaamassa menneisyyden vastakkainasettelun ja jakolinjat*”, ja siitä miten ”*Barentsin alueellisen yhteistyön alullepano on osa lisääntyvää eurooppalaista yhteistyötä ja integraatiota--*”. Lisäksi julistuksessa painotetaan ”*ideologisen ja sotilaallisen vastakkainasettelun lopun aiheuttaman historiallisen muutoksen merkitystä Euroopassa*”. Myös tärkeäksi päämääräksi nostettu tuki Venäjän demokratisoitumista, markkinauudistuksia ja paikallisten instituutioiden vahvistamista kohtaan kertoo osaltaan geopolitiittisen tilanteen muutoksesta, mutta samalla myös uusliberalistisen ajatusmaailman markkinauskon ja vallan hajauttamisen ideologian taustasta.

Tässä yhteydessä merkittävä aineistosta esiin nouseva huomio on muutos siinä, kuinka näihin edellä esiteltyihin yhteistyön perusteisiin viitataan jatkossa. Näin pystytään toisaalta näkemään, minkälaisen roolin erityisesti turvallisuuspolitiikkaan viittaava geopolitiittinen retoriikka ottaa Barentsin euro-arktisen neuvoston puheessa. Jokainen julkilausuma alkaa viittauksella Kirkkoniemien julistukseen, ja sen asettamien yhteistyön perusteiden jatkuvuuteen. Kun Kirkkoniemien julistus selkeästi keskittyy rauhaan ja turvallisuuteen, sekä Euroopan kontekstiin näitä asioita tukevana tekijänä, muuttuu kieli pikkuhiljaa erilaiseksi. Vuoden 1994 julkilausumassa Barentsin alueen yhteistyön todetaan edesauttavan rauhaa ja vakautta sekä kestäväää kehitystä alueella ja koko Eu-

roopassa. Samalla ”alueiden Euroopan” nähdään hämärtävän vanhaa itä-länsi jakoa. Vuonna 2000 puhutaan vielä Euroopan kattavasta rauhasta ja vakauudesta, jota alueellinen yhteistyö edesauttaa, kun vuonna 2001 puhutaan yleisesti turvallisuudesta Euroopan kontekstissa. Vuosina 2009 ja 2011 puolestaan tyydytään toteamaan, että Barentsin alueen yhteistyö edesauttaa vakautta, luottamusta ja kestävästä kehitystä Euroopan pohjoisessa osassa. Tämä hienovarainen, mutta huomattava muutos tavassa, jolla Barentsin alueen merkityksestä Euroopan turvallisuuspoliittisessa arkkitehtuurissa puhutaan, on mahdollista tulkita perinteisessä geopoliittisessa mielessä käsitetyin turvallisuuspoliittisen merkityksen vähenemiseksi Barentsin alueen yhteistyön keskiössä.

Geopoliittisesti, mutta toisaalta myös geoeconomisestikin merkittävä tekijä Barentsin alueen yhteistyössä on ideologisen vastakkainasettelun päättymisen jälkeen luonnonvarat ja niiden hyödyntäminen. Mielenkiintoiseksi tässä yhteydessä tämän huomion tekee se, että luonnonvaroja, niiden hyödyntämiseen liittyviä oikeuksia ja sitä kautta geopoliittisia kysymyksiä ei tuoda Barentsin euro-arktisen neuvoston julkilausumissa paljoa esille. Ne muutamat maininnat, joita luonnonvarat yleensä saavat osakseen, liittyvät ennemminkin niiden hyödyntämiseen liittyviin ympäristötekijöihin kuten kestävään kehitykseen ja saasteisiin. Metsäsektori on oikeastaan ainoa luonnonvarojen suoraan koskeva ala, joka saa mainintoja, mutta metsät eivät toisaalta ole perinteisesti geopoliittisia intressejä herättävä luonnonvara. Näin siis ainakin Barentsin alueen maissa, joissa metsiä on runsaasti. Tämä vaitonaisuus erityisesti öljystä ja kaasusta kertoo vahvasti siitä, että valtiot pyrkivät välttelemään geopoliittisesti arkoja aiheita yhteistyösääntöihin, mikä toisaalta selittää taloudellisen yhteistyön värittämän geoeconomisen kielen potentiaalia vallata laajempaa asemaa julkilausumissa.

Geoeconomisen ajattelun ja sitä kuvaavien tavoitteiden mahdollista yleistymistä on mahdollista käsitellä tarkastelemalla eri teemojen esiintuonnin frekvenssiä Barentsin euro-arktisen neuvoston kokousten julkilausumissa. Tästä on taas mahdollista tehdä teorian kautta suuntaa-antavia johtopäätöksiä geoeconomisen ajattelun roolista. Teemojen käsittely on mahdollista kvantifioida asiakirjojen rakenteen takia: eri julkilausumat on jaoteltu selkeästi osiin, joiden pääasiallinen teema on mahdollista havaita. Nämä osat on eroteltu toisistaan siten, että jokainen kohta, jossa julkilausumassa mainitaan esimerkiksi, että ”neuvosto toteaa, vahvistaa, kannustaa ym. jotakin” edustaa yhtä osaa aineistosta. Tässä vaiheessa näiden osien sijoittuminen kategorioihin määräytyy vain niiden

pääasiallisen teeman mukaan, jolloin yksi osa voi kuulua vain yhteen teemaan. Näiden osien teemat ja niiden suhteelliset esiintymisfrekvenssit tarkasteltavina ajanjaksoina on esitetty taulukossa 2.

Taulukko 2. Eri teemojen suhteellinen esiintyminen julkilausumissa.

		1993–1994	2000–2001	2009 ja 2011
		%	%	%
Poliittinen toimintaympäristö (lähtökohdat ja tavoitteet)	Yleinen	7,3	14,0	12,0
	Subnationaali	6,6	12,1	4,8
	Valtio	4,6	1,3	1,8
	Ylikansallinen	5,3	11,5	10,2
	Ympäristö	13,9	12,1	20,5
	Talous	10,6	17,8	13,9
	Tiede ja teknologia	6,6	4,5	3,0
	Infrastruktuuri	10,6	5,7	4,2
	Pohjoinen meritie	3,3	1,9	0,6
	Alkuperäiskansat	10,6	2,5	8,4
	Kulttuuri	9,3	8,9	6,6
	Turismi	4,0	0	1,2
	Terveys	7,3	7,6	7,2
	Kriisi- ja pelastusyhteistyö	0	0	5,4
	Yhteensä	100	100	100
	(n=151)	(n=157)	(n=166)	

Poliittisen toimintaympäristön (sekä lähtökohtien ja tavoitteiden) teeman alle on koottu julkilausumien osia, jotka viittaavat joko yleisiin poliittisiin tavoitteisiin ja huomioihin, jotka eivät yksiselitteisesti sovi muiden teemojen alle. Yleiseen kategoriaan kuuluvat yleiset Barentsin aluetta koskevat maininnat niin yhteistyön lähtökohdista ja tavoitteista kuin toiminnan yleisistä rakenteista ja rahoituksesta. Tämän lisäksi viittaukset eri politiikan skaalojen toimijoihin tai toimintaympäristöihin on jaoteltu subnationaaliin, valtioihin ja ylikansalliseen. Subnationaaliin kategoriaan kuuluvat esimerkiksi Barentsin alueneuvostoon viittaavat maininnat sekä viittaukset paikalliseen toimintaan. Valtiokategoriaan puolestaan lukeutuvat viittaukset valtioiden toimintaan sekä kansainväliseen toimintaan, jossa valtiot ja valtioiden edustajat ovat pääasiallisia toimijoita. Ylikansallinen kategoria kerää maininnat ylikansallisista yhteistyön muodoista ja instituutioista kuten EU:sta ja Arktisesta neuvostosta. Näin Barentsin alueen yhteistyön kontekstia laajemmassa poliittisessa toimintaympäristössä on mahdollista havainnoida. Edellä

mainittujen kategorioiden lisäksi ympäristön, talouden, tieteen ja teknologian, infrastruktuurin, pohjoisen meritien, alkuperäiskansojen, kulttuurin, turismin, terveyden sekä kriisi- ja pelastusyhteistyön teemoihin liittyvät maininnat on koottu omiksi kategorioikseen.

Tämä jaottelu ei vielä välttämättä itsessään anna suuria tulkinnallisia edellytyksiä, vaan auttaa paremminkin jäsentämään aineiston sisältöä systemaattista teoriaa vasten tapahtuvaa analyysiä varten. Tämä johtuu siitä, että julkilausumien eri kohdissa on päällekkäisyyksiä, kun kohdan pääasiallinen teema on nostettu määrittämään kategorian, johon kohta kuuluu. Joitakin huomioita taulukosta 2 on kuitenkin mahdollista tehdä. Ensinnäkin poliittisen toimintaympäristön suhteen ehkä merkittävintä on huomata yli kansallisen skaalan merkityksen korostuminen 2000-luvulla verrattuna yhteistyön alkuaikoihin. Tämän lisäksi subnationaalien skaalan nousu ja lasku herättää mielenkiintoa. Näihin palataan myöhemmässä vaiheessa. Muista kategorioista erityisesti ympäristöön viittaavien mainintojen kasvu ja muutenkin hallitseva asema on merkillepantavaa, kuten myös talouteen viittaavien mainintojen suhteellisen vahva asema. Myös alkuperäiskansoja koskevien mainintojen määrän vaihtelu herättää mielenkiintoa. Näiden lisäksi taulukosta 2 on mahdollista nähdä muiden teemojen suhteellisen huomion vähentymistä. Toisaalta terveys on säilyttänyt asemansa, minkä lisäksi kriisi- ja pelastusyhteistyö on tullut mukaan vasta viimeisellä tarkastelujaksolla.

Kuten edellä todettiin, huomionarvoista tässä vaiheessa on, että teemojen välillä voi olla päällekkäisyyksiä, jolloin tehty teemoittelu antaa tutkijan subjektiiviselle merkityksenannolle liikaa valtaa. Tätä ongelmaa on mahdollista lähestyä erittelemällä miten eri teemoihin viitataan toisten kategorioiden sisällä. Näin on mahdollista rakentaa parempi kuva siitä kuinka suuressa osassa julkilausumien kohdista esimerkiksi talous (taulukko 3) on mukana puhuttaessa lähtökohtaisesti muista teemoista. Näin mukaan on mahdollista tuoda myös ensimmäisen tutkimuskysymyksen kannalta oleellisia huomioita, ja tarkastella siten aineistoa geoekonomian teoreettista taustaa vasten.

Taulukko 3. Talouden suhteellinen esiintyminen muiden teemojen yhteydessä.

		1993–1994	2000–2001	2009 ja 2011
		%	%	%
Poliittinen toimintaympäristö (lähtökohdat ja tavoitteet)	Yleinen	18,2	18,2	35,0
	Subnationaali	10,0	5,3	0
	Valtio	14,3	0	66,7
	Ylikansallinen	12,5	0	11,8
	Ympäristö	0	21,1	20,6
	Tiede ja teknologia	0	0	0
	Infrastruktuuri	6,3	11,1	14,3
	Pohjoinen meritie	0	66,7	100,0
	Alkuperäiskansat	0	25,0	50,0
	Kulttuuri	0	0	27,3
	Turismi	50,0	0	50,0
	Terveys	0	0	0
Kriisi- ja pelastusyhteistyö		0	0	0

Taulukossa 3 on esitetty, kuinka suuressa osassa kaikista kohdista talousasiat on nostettu esiin Barentsin euro-arktisen neuvoston julkilausumissa muiden teemojen käsittelyn yhteydessä kunakin tarkastelujaksona. Vaikka absoluuttiset luvut ovat pieniä, mikä saattaa vääristää jakaumia, antavat taulukossa kuvatut suhteelliset osuudet kuitenkin mahdollisuuksia jonkinasteisten johtopäätösten tekemiseen. Kuten edellä on todettu, geokonomiseen ajatteluun liittyy vahvasti taloudellisten tekijöiden leviäminen eri aloille värittämään päätöksentekoa. Taulukko 3 kuvaa tätä kehitystä Barentsin alueen yhteistyön viitekehyksessä ja antaa selkeää todistusaineistoa siitä, että talous todellakin on noussut merkittäväksi tekijäksi myös perinteisesti taloudesta irrallisina pidetyillä yhteiskunnan osa-alueilla ainakin Barentsin alueen yhteistyön viitekehyksessä.

Ensinnäkin taloudellisten tekijöiden merkitys yhteistyön yleisellä tasolla on kasvanut, mutta viitattaessa subnationaaliin skaalaan laskenut. Pääasialliset viittaukset valtiokaalaan ovat absoluuttisesti niin vähäisiä, ettei niistä voi suuria johtopäätöksiä tehdä, samalla kun taloudellinen sisältö ylikansalliseen skaalaan viitattaessa on vaihdellut. Ehkä merkittävintä tässä yhteydessä on taloudellisen sisällön lisääntyminen ympäristön, infrastruktuurin, pohjoisen meritien, alkuperäiskansojen ja kulttuurin teemojen sisällä. Ympäristön yhteydessä talouden ja ympäristöasioiden linkittyminen on todennäköisesti osa kestäväen kehityksen ja elinkeinoelämävetoisen ympäristövastuun merkityksen kasvamista. Ympäristö- ja talousasioiden päällekkäisyys toisaalta selittää myös taulukossa

2 havaittua viittausten suhteellista vähenemistä talouden kategoriassa vuosina 2009 ja 2011. Infrastruktuurin ja pohjoisen meritien yhteydessä on huomionarvoista se, että vaikka niiden suhteellinen osuus julkilausumissa on laskenut, ovat viittaukset niihin kuitenkin yhä enemmän viittauksia samalla myös talouteen. Tämä voi puolestaan tarkoittaa infrastruktuurin ja pohjoisen meritien valjastamista yhä enemmän talouskehityksen tarpeisiin. Sama voi päteä myös kulttuurin osalta, kun kulttuurin alalla tapahtuvan yhteistyön nähdään edesauttavan erityisesti taloudellista kehitystä.

Geoekonomialle oleellisia teemoja on mahdollista tarkastella myös keskittymällä siihen, miten esimerkiksi rajojen merkitystä sekä taloudellista kilpailua tuodaan esiin julkilausumissa. Rajojen merkityksen muutos poliittisia blokkeja jakavista rajalinjoista taloudellisten, kulttuuristen ja poliittisten ”virtojen” läpäisemiksi kosketuspinnoina on oleellinen osa Barentsin alueen yhteistyötä. Tätä retoriikkaa viljellään myös Barentsin euro-arktisen neuvoston julkilausumissa. Rajat (border) mainitaan kaikissa aineiston julkilausumissa useaan otteeseen (taulukko 4).

Taulukko 4. Rajojen esiintyminen aineistossa

Vuosi	n
1993	2
1994	4
2000	4
2001	8
2009	6
2011	7

Maininnoista suurin osa koskee juurikin talouden ja rajojen välistä suhdetta erityisesti siinä, että rajojen yli tapahtuvan taloudellisen vaihdon ja yhteistyön edellytyksiä pyritään parantamaan helpottamalla rajojen yli tapahtuvaa toimintaa. Ei siis ole epäselvyyttä siitä, etteikö Barentsin euro-arktinen neuvosto toimisi geoekonomisten politiikan rationaliteettien mukaan ainakin, kun kyse on rajojen ja talouden välisestä suhteesta. Tässä yhteydessä on kuitenkin tärkeää jälleen huomauttaa, että puhuttaessa rajojen yli tapahtuvasta taloudellisesta liikkeestä ja toiminnasta ei ole mahdollista vetää sellaista johtopäätöstä, että rajat olisivat täysin menettämässä merkityksensä. Tämä ennemminkin

pätee vain talouden osa-alueella, ja siinäkin rajat nähdään edelleen olemassa olevina jakolinjoina, joiden yli, ei niistä piittaamatta, taloudellisen toiminnan tulee tapahtua.

Lisäksi rajoista puhuttaessa myös hallinnollista rajaa (border) jossain määrin kevyempi määritelmä rajalinjasta (boundary) nousee muutamaan otteeseen esiin aineistosta. Vuosina 1993 ja 1994 rajalinjat mainitaan molempina vuosina kaksi kertaa. Kaikki maininnat viittaavat ympäristöasioihin. Vuosina 2000, 2001 ja 2009 rajalinjoista ei ole mainintaa, kun taas vuonna 2011 ne mainitaan kerran, mutta tällä kertaa talouden kontekstissa puhuttaessa ”*rajalinjat läpäisevistä kasvun klustereista*”. Tämä on mahdollista tulkita jälleen vähäiseksi todistusaineistoksi uusliberalistisen, ja sitä kautta geoekonomisen ajattelun lisääntymisestä viimeisellä tarkastelujaksolla.

Kun puolestaan tarkastellaan muiden geoekonomian kannalta oleellisten ajatusten, kuten kilpailukyvyyn, verkostojen ja sijoitusten muodossa ilmenevän kansainvälisen pääoman merkityksen lisääntymistä, ei kehitys ole aivan yhtä selkeää. Ensinnäkin kilpailukyky mainitaan aineistossa vain kaksi kertaa, kerran vuosina 2009 ja 2011, mikä toisaalta viittaa siihen, että kilpailukykyyn on osoitettu enemmän huomiota tarkastelujakson lopussa. Toisaalta näin vähäinen puhe kilpailukyvyistä voi tarkoittaa sitä, että Barentsin aluetta ei nähdä taloudellisesti järkevänä toiminnallisena kokonaisuutena, jotta sitä voitaisiin pitää taloudellisesti kilpailukykyisenä yhtenäisenä alueena. Tämä taas viittaa siihen, että Kenichi Ohmaen ajattelun pohjalta esitetty kehitys alueiden noususta oleellisiksi taloudellisesti toimijayksiköiksi ei Barentsin alueen yhteydessä pidä paikkaansa ainakaan valtiotoimijoiden näkökulmasta.

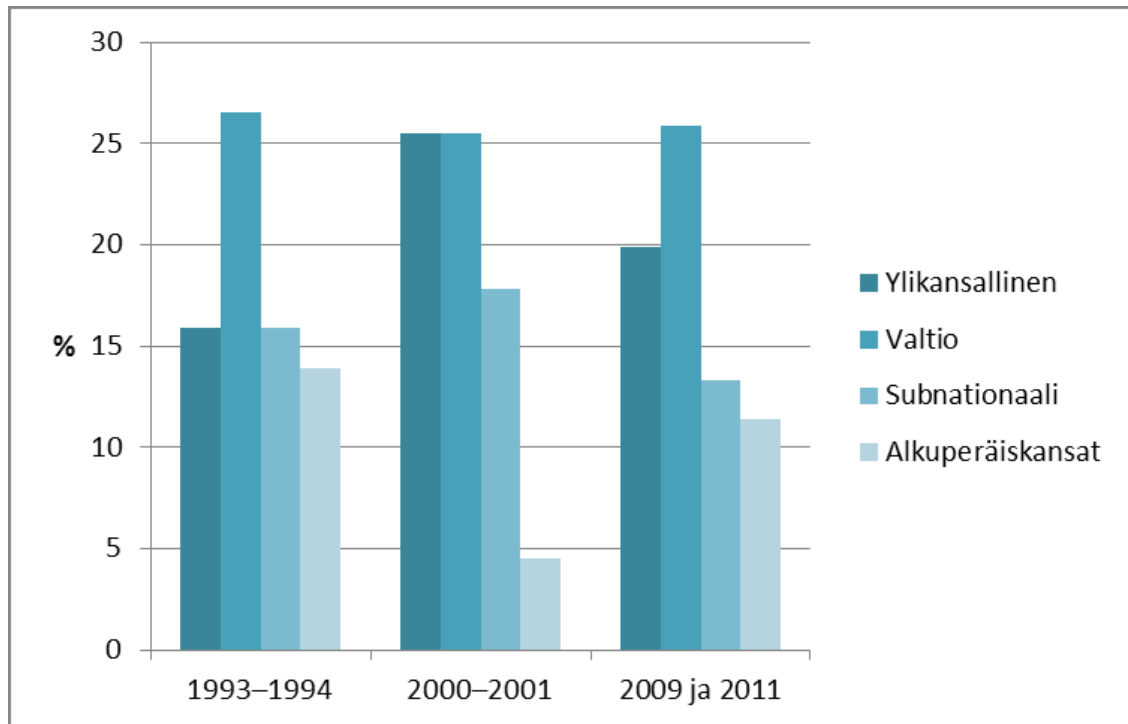
Lawsonin ja Sparken (2003: 319) tekemä huomautus investoijien noususta merkityksellisiksi subjekteiksi geoekonomisen ajattelun kannalta antaa mahdollisuuden katsoa, miten investoinnit tuodaan esiin aineistossa. Jo vuosina 1993 ja 1994 investointien saaminen alueelle mainitaan tärkeänä taloudellisen yhteistyön muotona ja edellytyksenä. Maininnat investoinneista lisääntyvät vuosien 2000 ja 2001 julkilausumissa, ja erityisesti Venäjälle suuntautuvat investointimahdollisuudet nousevat määräävänsä asemaan. Viimeisellä tarkastelujaksolla maininnat investoinneista liittyvät pääasiassa kestävänsä kehitykseen ja sitä kautta ympäristön ja talouden suhteeseen. Investointien rooli taloudellisen yhteistyön saralla kertoo ylikansallisen pääoman merkityksestä Barentsin alueen talouden kehityksen moottorina. Samalla pyrkimys lisätä investointeja tukee geoekonomian teoriaa, mutta toisaalta investointien ja ympäristöasioiden yhteen nivou-

tuminen voi olla merkki siitä, että investointien edistäminen nähdään helpommaksi pääasiassa ”pehmeämpien” asioiden, kuten ympäristön yhteydessä.

Nyt kun on nähty, että talousajattelu on vallannut vaihtelevasti alaa useilla eri yhteistyön osa-alueilla Barentsin euro-arktisen neuvoston julkilausumissa, on hyvä perehtyä vielä tarkemmin geoekonomisen ajattelun sisällään pitämään hallinnon ja territorion suhteen muutokseen. Ensiksi voi tarkastella sitä, miten verkostot, jotka Lawsonin ja Sparken (2003: 319) mukaan ovat geoekonomisen ajattelun territoriaalisen mielikuvituksen keskiössä, esiintyvät julkilausumissa. Verkosto-sana (network) mainitaan ensimmäisen kerran vuoden 1994 julkilausumassa, jolloin sillä viitataan ensinnäkin verkostojen merkitykseen tieteen ja tutkimuksen alalla, sekä tarpeeseen kehittää kommunikaatioverkostoja erityisesti matkapuhelinverkon muodossa. Vuosina 2000 ja 2001 verkostoista puhuttiin ensinnäkin energiaprojektien rahoitukseen liittyvän informaatioverkoston yhteydessä. Toinen yhteys, jossa verkostot mainittiin molempina vuosina, oli infrastruktuuriin liittyvän perusverkoston kehittäminen, kun vuonna 2000 puhe verkostoista liittyi lisäksi vielä tieteeseen ja tutkimukseen. Vuonna 2009 verkosto-sana esiintyy kolme kertaa, joista kaikki ovat kytköksissä talouteen. Ensiksi puhutaan talouden kehitystä avustavasta tiedonjakoverkostosta, toiseksi puhutaan metsäsektorin kehitykseen liittyvästä verkostosta ja kolmanneksi infrastruktuurin parantamisen kautta tapahtuvasta ”*alueen integroimisesta tiiviimmin globaalin talouden verkostoihin*”. Vuonna 2011 verkosto-sanalla viitataan pelkästään suojelalueiden verkostoon. Paremman kuvan hallinnon ja territorion suhteen kehittymisestä, ja samalla verkostojen merkityksestä Barentsin alueen kontekstissa saa kun tarkastelee viittauksia eri politiikan skaaloihin aineistossa. Tästä on hyvä jatkaa myös toiseen tutkimuskysymykseen vastattaessa.

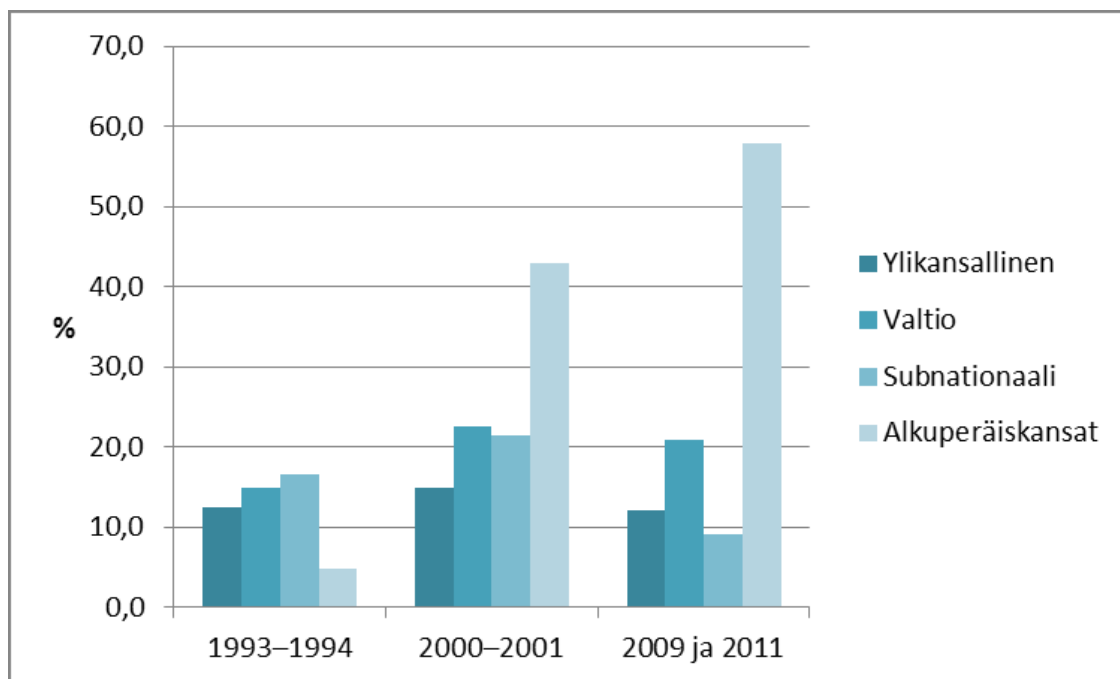
Erilaiset verkostot poliittisen toiminnan osana ilmentävät siis hyvin muutosta suorasta kansallisvaltion ja territorion suhteesta monialaiseen toimijoiden ja yhteistyömuotojen verkostoon. Barentsin alueen yhteistyön kehityksessä tämä verkostoituminen näkyy erityisesti eri politiikan skaaloja edustavien yhteistyöelinten, sopimusten ja strategioiden päällekkäisyytenä, jotka yhdessä muodostavat enemmän tai vähemmän koordinoitun kokonaisuuden. Kuva 3 esittää sitä, kuinka suuri suhteellinen osuus kaikista aineiston julkilausumien kohdista tarkasteltavien ajanjaksojen puitteissa on *joko pääasiallisesti tai pääasian ohessa* viitannut tiettyyn politiikan skaalaan. Tässä julkilausumien eri osien ja kohtien pääasiallinen teema ei siis enää määritä kategoriaa, johon se kuuluu, vaan

tarkastellaan sitä, kuinka usein tiettyyn teemaan suhteessa kohtien kokonaismäärään on kaikissa aineiston kohdissa viitattu.

Kuva 3. Poliitiikan skaaloihin tehtyjen viittausten suhteellinen osuus kaikissa julkilausumien kohdissa.

Ensinnäkin huomattavaa, muttei yllättävää on valtiokaalan hallitsevuus, kun jokaisella ajanjaksolla yli neljännes julkilausumien kohdista on viitannut valtiokaalaan. Koska tällainen jaottelu on vain suuntaa antava, eikä välttämättä vielä kerro julkilausumien tarkemmasta sisällöstä mitään, on ylikansallisen ja subnationaalien skaalan näinkin tiivis esiintyminen aineistossa jo itsessään tulos. Toisaalta alkuperäiskansojen roolin vaihtelu herättää mielenkiittoa. Tämä kuitenkin riittää valottamaan sitä, että Barentsin euro-arktinen neuvosto tuo aktiivisesti julkilausumissaan esiin myös muiden skaalojen merkitystä, mikä vahvistaa niin ylikansallisten, valtiollisten kuin subnationaalien toimijoiden roolin osana politiikan verkostoa. Tämä puolestaan osaltaan vahvistaa sitä, että geopoliittinen ajattelu on uudelleenskaalautunut käsittämään useita skaaloja. Kun tätä verrataan siihen, kuinka usein talous ja jokin politiikan skaala on mainittu yhdessä kaikista aineiston kohdista, nähdään että Barentsin euro-arktinen neuvosto liittyy talouden vaihtelevasti yhteen eri skaalojen kanssa (kuva 4).

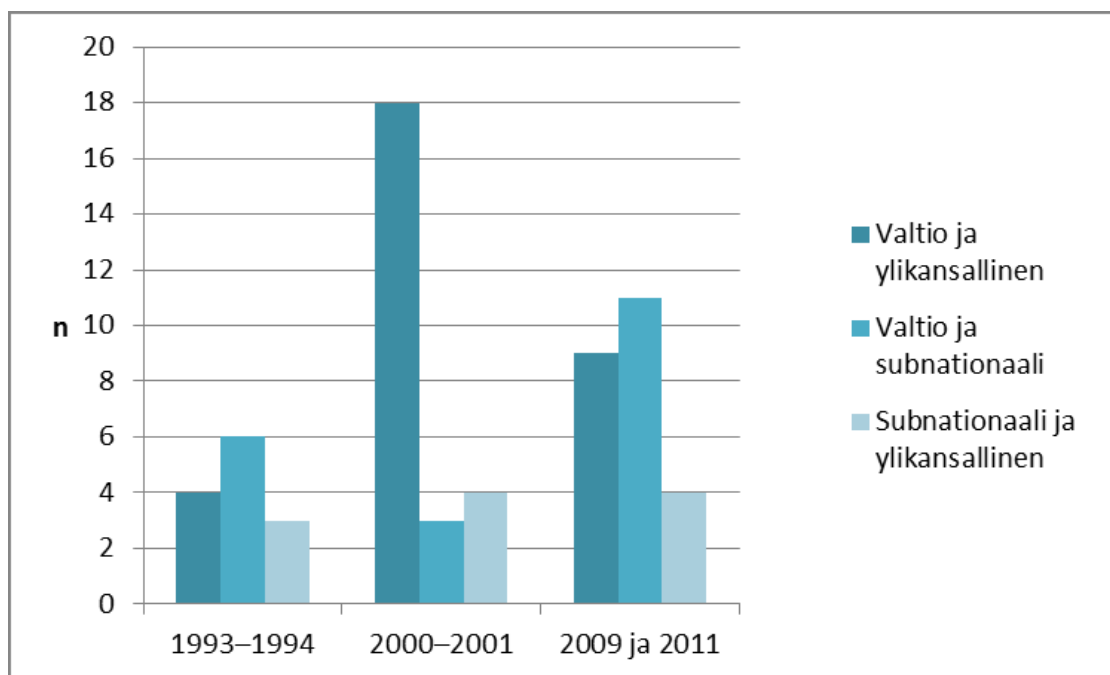
Kuva 4. Myös talouteen viitanneiden mainintojen suhteellinen osuus politiikan skaaloihin viitatessa.

Huomattavinta kuvassa 4 on erityisesti alkuperäiskansojen ja talouden välisen suhteen korostuminen, kun vuosina 2009 ja 2011 jopa lähes 60 prosenttia alkuperäiskansoihin viitanneista kohdisti viittasi myös talouteen. Tämä voi tarkoittaa sitä, että pyrkiessään huomioimaan alkuperäiskansojen vaatimuksia itsemääräämisoikeudesta, näkevät valtiotoimijat taloudellisen liikkumisvaran lisäämisen helpoimpana tienä tyydyttää alkupe- räiskansojen toiveita. Toisaalta talous nousee esiin suhteellisen pienessä osassa viittauksista muihin politiikan skaaloihin, mikä voi tarkoittaa, että talouden ja politiikan eri skaalojen välinen verkottuminen ei ole kovin merkittävää Barentsin euro-arktisen neuvoston. Tämä taas toisaalta voi viitata siihen, että valtiotoimijat eivät pyri geoeconomiseen kilpailuetuun Barentsin alueen eri skaalojen välisen talousyhteistyö kautta.

Kuten yllä on todettu, ovat eri politiikan skaalat merkityksellisiä ilmennettäessä geoeconomisen ajattelun kytköstä politiikan tavoitteisiin. Edellä tehdyt huomiot eri skaaloista nähtiin siis geoeconomian valossa osana talouden, politiikan ja territorion suhteen muutosta. Tämä osaltaan jo valotti toisen tutkimuskysymyksen kannalta oleellista asetelmaa eri skaalojen välisistä suhteista Barentsin euro-arktisen neuvoston näkökulmasta, ja loi näin pohjaa jatkotarkastelulle. Nyt onkin tarkoitus perehtyä siihen, miten Barentsin euro-arktinen neuvosto ilmentää valtio- ja aluetoimijoiden sekä alkupe-

räiskansojen skalaarisia suhteita julkilausumissaan. Myös ylikansallinen skaala pidetään mukana sen toimiessa tärkeänä indikaattorina siitä, millä skaaloilla nähdään olevan merkitystä kunkin tarkasteltavan Barentsin alueen toimijan kannalta.

Kun liikutaan geopolitiikan ja geoekonomian maailmassa, nähdään politiikan skaalat helposti poliittistaloudellisen näkökulman kautta materialistisina ilmentyminä, eli institutionalisoituneina politiikan ja vallan ”tasoina”. Tämä ei toisaalta haittaa, koska näin on mahdollista ensin keskittyä skaalojen esiintymisen kvantitatiiviseen puoleen aineistossa, minkä jälkeen on mahdollista syventää analyysia enemmän kohti poststrukturealistista näkökulmaa. Jo yllä esitetty kuva 3 kuvaa skaalasuhteita siinä mielessä, että valtioskaalan merkitys vaikuttaa suurimmalta, minkä jälkeen tulee ylikansallinen ja subnationaali skaala. Tämä viittaa siihen, että valtioskaalaa edustava Barentsin euroarktinen neuvosto pyrkii näkemään edustamansa skaalan yhteistyön keskeisessä roolissa. Huomionarvoista tässä yhteydessä on myös se, että pääasiassa valtiotoimijoihin viitattavia mainintoja oli aineistossa vähän, mutta muiden teemojen yhteydessä valtioskaala on tuotu usein esiin. Lisäksi ylikansallisen skaalan merkittävä rooli viittaa siihen, että Barentsin alueen yhteistyö, jossa valtiot nähdään tärkeimpänä poliittisena skaalana, halutaan kytkeä laajempaan viitekehykseen ja mahdollisesti näin uusintaa valtiotoimijoiden asemaa ylikansallisessa kontekstissa. Alkuperäiskansojen vaihteleva osuus voi osaltaan indikoida suurempaa ristiriitaa valtioiden ja alkuperäiskansojen välillä. Paremmiin Barentsin euro-arktisen neuvoston julkilausumista esiin nousevia skaalasuhteita voi tarkastella katsomalla mitkä skaalat liitetään tiiviimmin yhteen toistensa kanssa (kuva 5).

Kuva 5. Skaaloihin toistensa yhteydessä tehtyjen viittausten lukumäärä.

Kuvasta 5 ilmenee useita mielenkiintoisia asioita. Ensinnäkin valtioskaalan ja ylikansallisen skaalan liittäminen yhteen vallitsevasti erityisesti vuosina 2000–2001 on erittäin silmiinpistävä. Tälle selityksenä voi olla Euroopan Unionin pohjoisen ulottuvuuden luominen ennen tätä ajanjaksoa. Pohjoisen ulottuvuuden ylikansallista ja valtioskaalaa yhdistävä yhteistyö on todennäköisesti innoittanut Barentsin euro-arktista neuvostoa liittämään nämä skaalat tiiviisti toisiinsa. Samalla valtioskaalan ja subnationaalien skaalan väliset, muilla tarkastelujaksoilla merkittävät kytkökset ovat jääneet sivuraiteille. Tämä ensimmäisellä ja viimeisellä ajanjaksolla merkittävä subnationaalien skaalan ja valtioskaalan yhteyden merkitys on selitettävissä Barentsin alueen yhteistyön valtio- ja aluetoimijoita yhdistävän luonteen kautta. Skaalateoriaa vasten tarkasteltuna subnationaalien ja ylikansallisen skaalan välisten mainintojen vähyys verrattuna ylikansallisen ja valtioskaalan välisiin viittauksiin kertoo ehkä pyrkimyksistä vähätellä suoran *scale jumpingin* mahdollisuutta, jossa valtiotoimijat ohitettaisiin, ja subnationaalit toimijat linkittyisivät vahvasti suoraan ylikansalliseen skaalaan.

Alkuperäiskansojen asemaa ja kytköksiä muihin skaaloihin Barentsin euro-arktisen neuvoston julkilausumien kautta peilattaessa erottuu erityisesti vuosien 2000–2001 tarkastelujakso jälleen toisista jaksoista (taulukko 5). Tällä ajanjaksolla edellä to-

dettu vähäinen huomio alkuperäiskansoja kohtaan ilmenee erityisesti siinä, että alkuperäiskansoihin viitattaessa on subnationaali skaala ainoa, johon alkuperäiskansat on liitetty. Muilla ajanjaksoilla ylikansallisen skaalan ja alkuperäiskansojen väliset maininnat liittyvät kansainvälisten sopimusten huomioimiseen alkuperäiskansojen asioiden yhteydessä, kun taas valtioskaala ilmenee alkuperäiskansojen yhteydessä lähinnä siten, että valtiotoimijat pyrkivät huomioimaan ja edesauttamaan alkuperäiskansojen asemaa valtiotasolla. Subnationaalien skaalan ja alkuperäiskansojen yhteydessä huomioidaan erityisesti alkuperäiskansojen toiminta Barentsin alueneuvoston ja Barents-ohjelmien kontekstissa.

Taulukko 5. Viittaukset alkuperäiskansoihin muiden skaalojen yhteydessä.

	Valtio ja alkuperäiskansat	Ylikansallinen ja alkuperäiskansat	Subnationaali ja alkuperäiskansat
	n	n	n
1993–1994	4	2	3
2000–2001	0	0	3
2009 ja 2011	3	1	1

Seuraavaksi on mahdollista keskittyä enemmän sisältöön, jota Barentsin euro-arktisen neuvoston skalaariset viittaukset pitävät sisällään. Näin voidaan keskittyä tarkemmin siihen, miten valtiotoimijat tuovat esiin skalaarisia merkityksiä ja näin rakentavat suhteellista poliittisen toiminnan skaalakehikkoa Barentsin alueella. Subnationaalien toimijoiden, eli käytännössä alueellisten toimijoiden roolin ollessa käytännön yhteistyössä Barentsin alueella merkittävä, on yleinen puhe suhteessa alueskaalaan positiivista ja tukea osoittavaa. Poliitiikan skaalautumisen teoreettista taustaa vasten huomattavaa on ainakin se, että kun vuosien 1993–1994 aikana alueskaalan rooli yhteistyön edesauttajana huomioitiin ilman suurempia kytköksiä muihin skaaloihin, aletaan vuosien 2000–2001 ajanjaksolla painottaa alue- ja valtioskaalan välisen koordinoinnin merkitystä. Tämän lisäksi vuonna 2001 painotettiin tarvetta alueneuvoston Barents-ohjelman ja EU:n pohjoisen ulottuvuuden integroimiseen. Tämän voi nähdä osana kehitystä, jossa valtiotoimijat pyrkivät linkittämään omaa toimintaansa ylikansalliseen skaalaan ja tätä kautta luomaan yhteyden alue- ja ylikansallisen skaalan välille samalla pitäen valtiot kuitenkin osana yhteistyötä. Tämän jälkeen vuosina 2009 ja 2011 painotetaan jälleen valtio- ja aluetoimijoiden välisen yhteistyön merkitystä koko Barentsin alueen yhteis-

työn onnistumisen edellytyksenä. Näin valtioskaalan merkitystä aluetoimijoiden toiminnassa pyritään korostamaan. Lisäksi vuonna 2011 Barentsin euro-arktinen neuvosto huomioi alueneuvoston pyrkimykset vahvistaa poliittista rooliaan ja vaikuttaa kansalliseen päätöksentekoon. Tämä on osoitus aluetoimijoiden pyrkimyksistä vaikuttaa valtioskaalaan, ja samalla pyrkiä muuttamaan poliittisen päätöksenteon valtiovetoista skaalarakennetta.

Kun puolestaan tarkastellaan sitä, miten alkuperäiskansat ja heihin liittyvät asiat on esitetty Barentsin euro-arktisen neuvoston julkilausumissa, nousevat eri skalaaristen suhteiden merkitykset paremmin esiin. Ensinnäkin jo Kirkkoniemen julistuksessa puhutaan alkuperäiskansojen tilanteen parantamisesta ja toivotetaan heidän edustuksensa Barentsin alueneuvostossa tervetulleeksi. Tästä huolimatta alkuperäiskansojen yhteydessä tyydytään kuitenkin käsittelemään vain kulttuuriin ja terveyteen liittyviä asioita. Tämä viittaa siihen, että puhetta esimerkiksi alkuperäiskansojen oikeuksista luonnonvaroihin ja maa-alueisiin halutaan välttää. Vuoden 1994 julkilausumassa vahvistetaan Barentsin euro-arktisen neuvoston sitoutuminen alkuperäiskansojen asioiden edesauttamiseen, ja painotetaan jälleen alkuperäiskansojen osallistumisen merkitystä osana alueneuvoston toimintaa. Samalla alkuperäiskansojen edustus Barentsin euro-arktisessa neuvostossa toivotetaan tervetulleeksi. Tämän lisäksi alkuperäiskansoihin viitataan kulttuurin, ympäristön ja terveyden teemojen yhteydessä, mutta konkreettinen sitoutuminen alkuperäiskansojen aseman parantamiseksi jää ympäröyöreäksi.

Vuosina 2000 ja 2001, kun maininnat alkuperäiskansoista jäivät muutenkin vähäisiksi, samat teemat nousevat yhä esiin julkilausumista. Vuonna 2000 alkuperäiskansat mainitaan kulttuurin, ympäristön ja alueneuvoston Barents-ohjelman yhteydessä. Tämän lisäksi ilmaistaan Barentsin euro-arktisen neuvoston tuki alkuperäiskansojen työryhmän pyrkimyksille parantaa alkuperäiskansojen kielten ja kulttuurien asemaa sekä yleisiä elinoloja. Vuonna 2001 edelliseen listaan lisätään alkuperäiskansojen elinkeinoelämän edellytysten parantaminen.

Vuosien 2009 ja 2011 julkilausumissa on havaittavissa, että alkuperäiskansojen asiat on otettu laajemmin huomioon. Tämä ilmenee vuosien 2009 ja 2011 julkilausumissa siten, että alkuperäiskansojen merkitys kaikilla yhteistyön osa-alueilla, myös laajemmin talouden piirissä huomioidaan. Samalla kiinnitetään huomiota alkuperäiskansojen ongelmiin, kuten teollisuuden toiminnan ja ilmastonmuutoksen vaikutuksiin. Tämän

lisäksi alkuperäiskansojen työryhmän toimintaa kiitellään, ja sen edustus kaikissa valtioskaalan yhteistyöelimissä toivotetaan tervetulleeksi. Vaikka alkuperäiskansojen työryhmän merkitystä toimijana korostetaan, sitoutuu alkuperäiskansojen tilanteen konkreettinen paraneminen kuitenkin valtioskaalaan, kun valtiotoimijoiden vastuuta alueen ”syrjäisissäkin osissa asuvan väestön” toimeentulon ylläpitäjänä ja edistäjänä korostetaan. Näin kuitenkin on mahdollista todeta, että vaikka alkuperäiskansojen toiminta yhä pyritään osittain sitomaan valtiovallan alle ja enemmän osaksi alueskaalan toimintaa, ovat alkuperäiskansat saaneet enemmän huomiota eri yhteistyön osa-alueilla. Erityisesti kehitys pelkkien kulttuuristen ja ympäristöllisten teemojen (jotka nekin ovat tietysti tärkeitä) sitomisesta alkuperäiskansojen asioihin kohti laajempaa osallistumista erityisesti talouden alalla on mainitsemisen arvoista. Tämä toisaalta kertoo alkuperäiskansojen aktiivisesta työstä omien intressiensä eteen suhteessa niin alue- kuin valtioskaalaan, mikä toisaalta kertoo skaalojen ja vallan suhteen merkityksestä Barentsin alueen yhteydessä.

Barentsin alueneuvosto

Seuraavaksi perehdytään Barentsin alueneuvoston julkaisemiin Barents-ohjelmiin, jotka asettavat alueellisen yhteistyön prioriteetit Barentsin alueella. Täysi ajallinen vertailtavuus Barentsin euro-arktisen neuvoston julkilausumien kanssa puuttuu, sillä Barents-ohjelma ensimmäiseltä ajanjaksolta vuosilta 1993–1994 osoittautui erittäin vaikeaksi hankkia useista yrityksistä huolimatta. Tästä puutteesta huolimatta vuosien 2000–2003 sekä 2009–2013 Barents-ohjelmia on mahdollista tarkastella geopolitiikan, geokonomian ja politiikan skaalautumisen teorioita vasten muodostaen näin vertailukohtaa valtiotoimijoiden julkilausumiin ainakin yleisellä tasolla. Koska Barents-ohjelmien rakenne ei ole yhtä yhtenevä kuin Barentsin euro-arktisen neuvoston julkilausumissa, on vastaavanlainen aineiston kvantifointi vaikeampaa toteuttaa niin, että se kuvaisi riittävän hyvin tutkittavia ilmiöitä. Tästä syystä aineistosta pyritään löytämään tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi relevantteja teemoja teorian kautta, ja koostamaan analyysi näiden teemojen ympärille.

Ennen kuin aineistoa lähdetään tarkastelemaan geokonomian käsitteellisten linsien läpi, on syytä esittää tärkeä huomio verrattuna Barentsin euro-arktisen neuvoston

aineistoon. Tämä huomio koskee luonnonvarojen merkitystä ja esiintymistä aineistossa. Siinä missä valtiotoimijat selkeästi jättivät kysymykset luonnonvaroista, erityisesti kaasusta ja öljystä, yhteistyön kontekstin ulkopuolelle oletettavasti geopolittisesti ja geoeconomisesti painavista syistä, ottaa alueneuvosto luonnonvarat voimakkaasti esille Barents-ohjelmissaan. Tämä ilmenee molemmissa aineiston ohjelmissa ja toimii kantavana teemana käsiteltäessä niin taloutta, infrastruktuuria kuin ihmisresursseja ja koulutusta. Myös ympäristöasioihin luonnonvarat liitetään vahvasti yhtenäiseksi kestävä kehityksen ja kasvun teemaksi, jossa luonnonvarojen hyödyntämisen kasvulla voidaan vaikuttaa taloudelliseen kehitykseen ja ympäristön huomioimiseen. Näin alueneuvosto niin sanotusti nostaa kissan pöydälle ja pyrkii toteuttamaan strategiaansa ottamalla huomioon myös Barentsin euro-arktisen neuvostolle liian herkän aiheen.

Tämän lisäksi esiin nousee jälleen geoeconomisen ajattelun teemat talouden saralla tapahtuvan yhteistyön merkityksestä. Tässä yhteydessä alueneuvosto vaikuttaa valtiotoimijoita enemmän olevan halukas liikkumaan valtiorajojen ja keskusjohtoisen politiikan maailmasta kohti läpäiseväisempiä rajoja ja alueellisen kilpailukyvyyn luonnehtimaa politiikkaa, jossa taloudellinen menestys globaalissa kontekstissa takaa alueellisen säilyvyyden. Tämä on tietysti ymmärrettävää, sillä Barentsin alueeseen kuuluvat alueet ovat valtioiden sisällä suhteellisen perifeerisiä. Tällöin transnationaalilla yhteistyöllä voi olla subnationaaleille alueille enemmän tarjottavaa kuin valtioille. Samalla subnationaaleilla toimijoilla on myös vähemmän hävittävää, kun suuret valtiokohtaiset geopolittiset ja geoeconomiset kysymykset eivät ole heidän taakkanaan. Tästä huolimatta geopolitiikka voi toimia subnationaalien toimijoiden tavoitteiden esteenä, mistä syystä sen merkitystä ei tule väheksyä.

Jos geoeconomisen ajattelun tunnusmerkkejä lähdetään tutkimaan systemaattisemmin, antaa molempien ohjelmien rakenne siihen edellytyksiä. Molemmat ohjelmat keskittyvät ennen toiminnan priorisoitujen osa-alueiden esittelemistä luomaan yleiskatsauksen Barentsin alueeseen. Tähän kuuluu myös yhteistyön linkittäminen erityisesti muihin relevantteihin poliittisiin toimijoihin ja organisaatioihin. Jo tässä yhteydessä pyrkimys korostaa poliittisen toiminnan verkostomaisuutta eri skaalojen kesken nousee esiin. Samalla nousee esiin myös näkemys hallinnon ja territorion suoran sidonnaisuuden muodonmuutoksesta. Vuosien 2000–2003 Barents-ohjelmassa keskitytään erityisesti Venäjän tarjoamiin mahdollisuuksiin ja haasteisiin Barentsin yhteistyön viitekeh-

sessä. Tämän takia ohjelmassa paikannetaankin eri Venäjään kohdistuvat yhteistyön muodot ja verkostot erityisesti valtio- ja EU-tasolla. Vuosien 2009–2013 Barents-ohjelma puolestaan keskittyy kehitykseen enemmän yleisellä tasolla, mutta kiinnittää alueneuvoston vahvasti osaksi EU:n pohjoisen ulottuvuuden politiikkaa.

Kun puolestaan katsotaan priorisoituja yhteistyön osa-alueita, vastaavat ohjelmien sisällöt osittain toisiaan. Vuosien 2000–2003 ohjelmassa priorisoidaan viisi toimintalinjaa: 1) Elinkeinoelämän kehittäminen ja infrastruktuuri, 2) Osaaminen ja koulutus, 3) Ympäristö ja terveys, 4) Hyvinvointi ja kulttuuri, sekä 5) Alkuperäiskansat. Vuosina 2009–2013 vastaavia priorisoituja toimintalinjoja ovat: 1) Taloudellinen ja kaupallinen yhteistyö, 2) Kestävä elinympäristö, 3) Ihmisresurssit, 4) Alkuperäiskansat, 5) Kuljetus ja infrastruktuuri, sekä 6) Informaatio ja promootio. Jo siitä, että molemmissa ohjelmissä talous on ensimmäinen mainittu toimintalinja voi huomata taloudellisten tekijöiden määräävän roolin alueneuvoston ajaman agendan keskiössä.

Jotta talousajattelun kokonaisvaltainen merkitys olisi havaittavissa ohjelmissä, voidaan ensin katsoa kuinka tiiviisti taloudelliset teemat esiintyvät muiden priorisoitujen toimintalinjojen yhteydessä. Vuosien 2000–2003 Barents-ohjelman toimintalinjoista taloudesta, tai tarkemmin elinkeinoelämästä, puhutaan osaamisen ja koulutuksen sekä hyvinvoinnin ja kulttuurin yhteydessä. Osaamisen ja koulutuksen yhteydessä painotetaan korkeakoulutuksen, tutkimuksen ja elinkeinoelämän välisen yhteistyön tärkeyttä. Hyvinvoinnin ja kulttuurin yhteydessä tuodaan esiin tarve lisätä naisten osallistumista elinkeinoelämään. Muista aiheista, kuten ympäristöstä ja terveydestä sekä alkuperäiskansoista puhuttaessa toimintalinjoihin ei luoda taloudellista aspektia.

Vuosien 2009–2013 Barents-ohjelmassa puolestaan talous liitetään oleellisesti osaksi kestävä elinympäristön toimintalinjaa, jossa yhteys luonnonvarojen hyödyntämisen, taloudellisen kasvun sekä ympäristön välillä tuodaan esiin. Talousajattelun vahva läsnäolo on huomattavissa myös ihmisresurssien sekä kuljetuksen ja infrastruktuurin toimintalinjoissa sekä vähäisemmässä määrin alkuperäiskansojen yhteydessä. Ihmisresurssien yhteydessä korostetaan jälleen koulutuksen ja tutkimuksen merkitystä talouskasvulle, kun taas kuljetuksen ja infrastruktuurin yhteydessä koko toimintalinja nähdään osana talouden toimintaedellytysten kehittämistä.

Geoekonomian teorian yhteydessä esiin nousseita teemoja erityisesti taloudellisen kilpailun merkityksestä, kansainvälisen pääoman houkuttelemisesta, rajojen merkityk-

sen muuttumisesta sekä erilaisten verkostojen roolista poliittisen tavoitteenasettamisen yhteydessä voi tarkastella seuraavaksi. Kun ensin tarkastellaan vuosien 2000–2003 Barents-ohjelmaa ja sen elinkeinoelämän kehittämisen ja infrastruktuurin toimintalinjaa, nousee siitä esiin muutamia relevantteja huomioita. Ensinnäkin pyrkimykset ”*lisätä alueen kansainvälistä profilointia*” ja ”*lisätä yritysten kansainvälistä kilpailukykyä*” ilmentävät hyvin ajatusmaailmaa, jossa kilpailu nähdään oleellisena tekijänä alueen kehityksen määrittäjänä. Tässä ilmenee selkeästi myös globaalien talouden ja elinkeinoelämän hallitseva rooli tavoitteenasettelussa. Samalla pyritään myös nostamaan aluekaalan merkitystä kansainvälisessä talouden verkostossa. Tämän lisäksi myös heikon infrastruktuurin ja rajojen näkeminen esteenä taloudellisen toiminnan kehittämiseksi on oleellinen osa ohjelmasta välittyvää geoekonomista ajatusmaailmaa.

Vuosien 2009–2013 Barents-ohjelmassa luodaan yleinen visio Barentsin alueelle: ”*Barentsin yhteistyön yleinen tavoite on luoda sosiaalista ja taloudellista kasvua tietotalouden ja alueen luonnonvarojen kestävä kehityksen kautta. Tämän lisäksi tavoitteena on tehdä Barentsin alueesta kilpailukykyinen maailman markkinoilla.*” Tämän yleisen vision lisäksi Barents-ohjelmassa esitellään myös tarkempia keinoja, miten tähän tavoitteeseen päästään. Taloudellisen ja kaupallisen yhteistyön toimintalinjassa tuodaan esiin myös selkeästi tarve rajojen madaltamiselle ja niiden läpäisevyyden parantamiselle. Erityisesti keskitytään tavaravirtojen sujuvaan kulkemiseen yli valtiorajojen toivomalla ”*tehokasta tullin läpäisyä*”. Tässä mielessä alueneuvosto ottaa selkeän näkökulman, joka näkee valtiorajat esteenä taloudelliselle toiminnalle, ja näin Barentsin alueen kaupan tehokkuudelle. Geoekonomian kannalta oleellinen sijoittajien ja sijoitusten rooli ilmenee myös vuosien 2009–2013 Barents-ohjelmassa ”*suosiollisen sijoitusilmapiirin*” synnyttämisen tavoitteen kautta. Jotta tähän päästäisiin, pyrkii alueneuvosto helpottamaan sijoitusmahdollisuuksia Barentsin alueen valtioiden välillä. Myös tässä yhteydessä valtioiden väliset erot nähdään talouden kehityksen esteenä, mikä tukee yhä enemmän näkemystä alueneuvoston pyrkimyksestä alueellisen kilpailukykyyn parantamiseen ja valtioiden merkityksen ohittamiseen taloudellisen toiminnan yksikkönä.

Edellä mainittujen seikkojen lisäksi mielenkiintoisen näkökulman taloudellisen yhteistyön ja sitä kautta geoekonomian teorian näkökulmasta alueneuvoston tavoitteisiin tuovat ”*sektoriohjelmat*”. Nämä ohjelmat pyrkivät nostamaan Barentsin alueen aluerakenteen sisäisten alueiden potentiaalia kilpailukykyyn parantajana. Käytännössä

tämä tarkoittaa sitä, että taloudellista kehitystä pyritään luomaan alueellisen kilpailuky-
vyn kautta aluerakenteen sisällä siten, että tiettyjä talouden osa-alueita kehitetään alue-
vetoisesti jonkin Barentsin alueen alueellisen jäsenen toimesta. Näin itse Barentsin alu-
etta ei nähdä välttämättä kokonaisuutena oleellisena alueellisen kilpailukyvyn synnyttä-
jänä, vaan ennemminkin viitekehyksenä, jossa kilpailukykyä pyritään synnyttämään
keskitetympin pienemmistä alueellisista yksiköistä käsin. Tämä puolestaan kuvastaa
hyvin geokonomian teoriasta uusliberalistisen ideologian kautta esiin nousevaa aluei-
den ja globaalien talouden yhteyden vahvistumista kilpailun kautta.

Nyt kun on nähty, miten alueiden ja talouden suhde on kiinnittänyt alueneuvoston
tavoitteenasettelua erityisesti uusliberalistisen ja geokonomisen kehityksen suuntaan,
voidaan tarkastella, miten alueneuvosto tuo esiin politiikan skaalojen merkitystä Ba-
rents-ohjelmissaan. Vuosien 2000–2003 Barents-ohjelmassa skaalat ja skalaariset suh-
teet ilmenevät erityisesti toimijuuden kautta. Alueneuvosto pyrkii korostamaan omaa
rooliaan Barentsin alueen yhteistyön merkittävimpänä toiminnan skaalana, samalla kun
valtioskaala nähdään enemmän alueskaalan toiminnan apuvälineenä. Näin valtioskaala
ilmenee politiikan skaalana, jonka panostuksia voidaan hyödyntää tarvittavilla yhteis-
työn osa-alueilla, erityisesti infrastruktuurin, ympäristön ja terveyden aloilla.

Kun perehdytään tarkemmin siihen, miten tämä alue- ja valtioskaalan suhteen
määrittely ilmenee, nähdään useita edellä mainittuun viittaavia linjauksia. Ensinnäkin
alueneuvosto asettaa itsensä keskeiseen asemaan toteamalla, että ”*Barentsin neuvostos-
sa keskushallintotasolla -- tekemät painotukset sisällytetään alueneuvoston päättämiin
toimenpiteisiin*”. Lisäksi todetaan, että ”*Keskushallintotasolta tulevia tai sinne siirtyviä
periaatteellisia kysymyksiä edistetään alueneuvoston kautta. Aluetason edellytetään
osallistuvan keskushallintotason työryhmien työhön*”. Näin alueneuvosto asettuu valtio-
toimijoiden toimien suodattajaksi ja välikädeksi. Nämä pyrkimykset korostavat linjauk-
sia, jonka mukaan ”*aluetta on kehitettävä sen omilla ehdoilla, mikä edellyttää alueen
toimijoille laajempia oikeuksia ja vaikuttamismahdollisuuksia --*”. Alue- ja valtiotoimi-
joiden työtehtävien välisestä roolijaosta ja sen selkeyttämisestä puhuttaessa mainitaan
vielä, että ”*alueella toimivia järjestöjä ja elimiä on käytettävä mahdollisimman pitkälle
hankkeiden toteuttamiseen. Tämän seurauksena projektitoiminnan yhteydessä voi syn-
tyä pysyviä verkostoja.*” Tämä voisi viitata pyrkimykseen luoda tietynlainen *scalar fix*,

jossa alueelliset toimijat muodostaisivat Barentsin alueen toimijakentän rakenteen, jolloin muiden skaalojen merkitys rajattaisiin marginaalisemmaksi.

Valtioskaalan toimien alueskaalan kautta suodattamisen lisäksi nostetaan alueskaala myös paikallisen, ihmisten välisen toiminnan mahdollistajaksi. Tämä ilmenee kun alueneuvosto painottaa, että ”*hankkeet on ankkuroitava sille tasolle, että kansalaisten osallistuminen toteutuu*”. Tätä korostaa vielä se, että toimenpiteiden ”*toteuttajina ovat ensisijassa paikalliset tai alueelliset viranomaiset, jotka tuntevat ongelmat parhaiten*”.

Alkuperäiskansojen toimintalinja keskittyy puolestaan toteamaan, että ”*alkuperäiskansojen toimintaohjelman sisältyvät toimenpide-ehdotukset toteutetaan*”. Tämän lisäksi tavoitteiksi alkuperäiskansojen suhteen määritellään hyvien terveydellisten- ja elinolosuhteiden turvaaminen sekä alkuperäiskansojen kielten, kulttuurin ja elinkeinon elämän vahvistaminen ja kehittäminen. Näin alkuperäiskansojen toiminnalle annetaan tuki, mutta toteuttaminen jätetään alkuperäiskansojen omien instituutioiden hoidettavaksi. Tämän voidaan osittain nähdä rajoittavan alkuperäiskansojen toimintaa Barentsin alueen yhteistyön skalaarisen rakenteen keskiön ulkopuolelle.

Ylikansallinen skaala nousee selkeimmin esiin EU:n pohjoisen ulottuvuuden yhteydessä. Alueneuvosto pyrkii liittämään alueskaalan ylikansallisen skaalan päätöksentekoon esittämällä, että ”*Barentsin ohjelmaan 2000–2003 tehtävät konkretisoinnit muodostavat alueellisen näkemyksen EU:n pohjoisen ulottuvuuden sisällöstä*”. Näin alueneuvosto hakee itsenäisyyttä suhteessa valtioskaalaan, ja läheisempää suhdetta EU:n edustamaan ylikansalliseen skaalaan. Toisaalta myös Barentsin euro-arktinen neuvosto viittasi tiiviisti EU:n pohjoiseen ulottuvuuteen tänä ajanjaksona, joten tässä on mahdollista nähdä molempien toimijoiden pyrkimykset linkittyä tiukemmin EU:n päätöksentekoon ja näin luoda vahva skalaarinen yhteys ylikansalliseen skaalaan.

Vuosien 2009–2013 Barents-ohjelmasta voi jatkaa EU:n pohjoisen ulottuvuuden ja tätä kautta alue- ja ylikansallisen skaalan yhteyden tarkastelua. Ohjelmassa nostetaan esiin, että ”*alueelliset ja subalueelliset organisaatiot sekä subnationaalit ja paikalliset viranomaiset on nimetty toimijoiksi pohjoisen ulottuvuuden politiikassa*”. Tämä antaa alueneuvostolle mahdollisuudet vaikuttaa pohjoisen ulottuvuuden politiikan sisältöön. Sen lisäksi, että alueneuvosto pyrkii vaikuttamaan pohjoisen ulottuvuuden politiikan sisältöön, ”*tarkastellaan kaikkia ohjelman prioriteetteja pohjoisen ulottuvuuden politi-*

kan kontekstissa”. Näin alueneuvosto asettuu vuorovaikutukseen pohjoisen ulottuvuuden kanssa niin, että pohjoisen ulottuvuuden linjaukset vaikuttavat Barents-ohjelman sisältöön ja samalla alueneuvosto pyrkii vaikuttamaan pohjoisen ulottuvuuden sisältöön. Tämä tarkoittaa, että näin alueneuvosto pystyy hyötymään EU:n tarjoamista taloudellisista resursseista samalla kun se pystyy vaikuttamaan siihen, minkälaista politiikkaa EU ajaa laajemmin pohjoisilla alueilla. Näin ylikansallinen skaala pyritään valjastamaan paremmin alueneuvoston, mutta myös laajemmin Barents-yhteistyön käyttöön.

Pohjoinen ulottuvuus on vuosien 2009–2013 Barents-ohjelmassa merkittävässä osassa myös käsiteltäessä alkuperäiskansojen asioita. Pohjoisen ulottuvuuden kautta on alkuperäiskansojen asiat huomioitu laajimmin koko aineistosta tässä kyseisessä Barents-ohjelmassa. Alueneuvosto kehottaa pohjoisen ulottuvuuden tavoitteiden mukaisesti ”*jäseniään alkuperäiskansojen haasteiden ja tarpeiden huomioimiseen kommunikoitaessa teollisten yritysten kanssa, joilla on intressejä alkuperäiskansojen asuttamilla maa-alueilla*”. Tämän lisäksi alueneuvosto ”*tukee projekteja, joiden tavoitteena on säilyttää alkuperäiskansojen perinteitä ja yrittäjyyttä uusilla kaupan aloilla*”. Alkuperäiskansojen perinteiden huomiointi niiden alueilla tapahtuvan luonnonvarojen hyödyntämisen, ja siitä seuraavan taloudellisen kehityksen yhteydessä listataan myös tavoitteeksi. Näiden seikkojen lisäksi alueneuvosto listaa vielä terveyteen ja sosiaaliseen puoleen sekä koulutukseen ja osaamisen kehittämiseen liittyviä tavoitteita alkuperäiskansojen yhteydessä. Erityisesti pohjoisen ulottuvuuden kautta huomioidut alkuperäiskansojen oikeudet ilmentävät selkeää muutosta alueneuvoston toiminnassa. Samalla tämä on selkeä osoitus alkuperäiskansojen ja ylikansallisten toimijoiden intressien kohtaamisesta sekä alkuperäiskansojen saavutuksista linkittäessä tavoitteitaan ylikansalliseen skaalaan. Näin voisi todeta, että alkuperäiskansat ovat saaneet poliittista valtaa alueneuvostoon nähden ylikansallisen skaalan operationalisoinnin kautta.

Viittaukset valtioskaalaan jäävät suhteellisen vähäisiksi vuosien 2009–2013 Barents-ohjelmassa. Lähinnä valtioskaala nähdään jälleen erityisesti yhteistyön konkreettisten edellytyksien esteenä, mutta samalla myös mahdollistajana. Alueneuvosto vetoaakin keskushallintoon, jotta Barentsin alueen infrastruktuuriin ja sitä kautta taloudellisen ja sosiaalisen yhteistyön edellytyksiin sijoitettaisiin. Myös ympäristöasioissa teollisuuden päästöihin liittyvän lainsäädännön parantaminen valtiokohtaisesti koetaan tärkeäksi. Kansainvälisen Barents-sihteeristön toimintaa valtio- ja alueskaalaa yhdistävänä

tekijänä kiitellään. Samalla positiiviseksi asiaksi nostetaan myös alueneuvoston kasvaneet mahdollisuudet yleisten poliittisten linjausten saralla sihteeristön toimien ansiosta.

Näin vertailtaessa vuosien 2000–2003 ja 2009–2013 Barents-ohjelmia esiin nousee muutama edellä käsiteltyjä teemoja yhteen vetävä huomio. Ensinnäkin, vaikka talous ja taloudellinen kehitys alueella nähtiin jo ensimmäisellä ajanjaksolla tärkeäksi, korostui sen merkitys vielä enemmän toisella ajanjaksolla. Erityisesti geoekonomian teorian sopiva alueskaalan ja globaalien talouden kytkeytyminen yhteen, sekä osittainen valtioskaalan merkityksen väheneminen osoittivat kehityskulun selkeästi. Lisäksi EU:n pohjoisen ulottuvuuden merkityksen kasvu Barentsin alueen kehitystä mahdollistavana ja ohjaavana tekijänä korostui vertailtaessa kahden ajanjakson ohjelmia. Kolmas erityisesti edelliseen huomioon liitoksissa oleva ilmiö liittyy alkuperäiskansoihin ja niiden kytkeytymiseen pohjoisen ulottuvuuden politiikkaan. Tätä kautta ainakin alkuperäiskansojen huomioarvo vaikuttaa lisääntyneen alueneuvoston Barents-ohjelmissä. Seuraavaksi tarkastellaan vielä, miten Barentsin alueen yhteistyö sekä alue- ja valtioskaalat ilmenevät alkuperäiskansojen näkökulmasta.

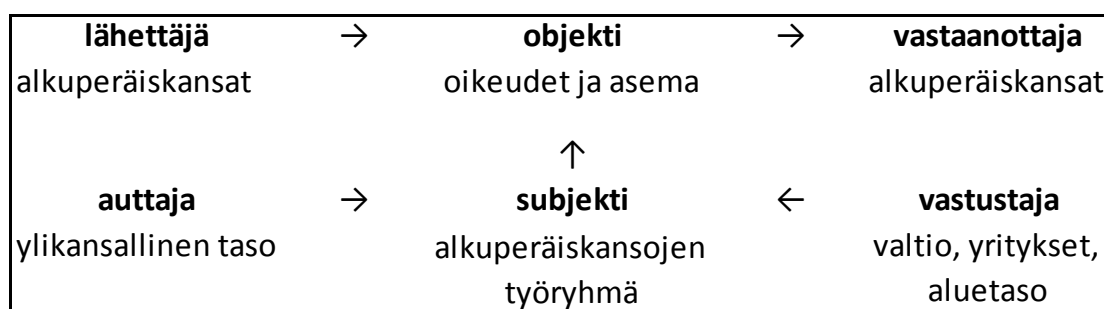
Alkuperäiskansat

Seuraavaksi perehdytään alkuperäiskansojen työryhmän toimintasuunnitelmaan vuosille 2009–2012, jonka kautta pyritään erityisesti tarkastelemaan alkuperäiskansojen skalaarisia suhteita Barentsin alueen yhteistyön verkostossa. Tässä yhteydessä on hyödyllistä muistuttaa, että vaikka alkuperäiskansat tuodaan tässä esiin jopa homogeenisena monoliittina, edustaa alkuperäiskansojen näkökulma tässä vain Barentsin alueen alkuperäiskansojen työryhmän näkökulmaa, joka ei tuo esiin alkuperäiskansojen keskuudessa varmasti esiintyviä mielipide-eroja. Alkuperäiskansat ovat siinä mielessä mielenkiintoinen osa Barentsin alueen yhteistyötä, että heidän toiminnallista viitekehystä on vaikea nähdä yksiselitteisenä institutionalisoituneena politiikan skaalana. Alkuperäiskansat eivät siis toisin sanoen sovi perinteiseen malliin enemmän tai vähemmän hierarkkisesta jaottelusta globaaliin, valtio-, alue- ja paikalliseen politiikan skaalaan, jossa tietynlainen ja tiettyjen ryhmien poliittinen toiminta on institutionalisoitunut sosiaalisen muutoksen kautta osaksi poliittisen toiminnan skaalarakennetta. Kun alkuperäiskansoihin usein viitataan valtiottomina kansoina, voisi tässä yhteydessä sopiva ilmaisu olla skaalattomat

kansat. Tässä mielessä erityisesti politiikan skaalatutkimuksen poststrukturalistinen lähestymistapa antaa edellytyksiä tarkastella sitä, miten alkuperäiskansat pyrkivät tuomaan skalaarisia suhteita esiin pyrkiessään niin sanotusti kiipeämään politiikan portaita ylöspäin, tai jopa hajottamaan nämä portaavat, saavuttaakseen tavoitteitaan.

Kuten tutkimusmenetelmiä kuvaavassa osiossa esitettiin, tarkastellaan alkuperäiskansojen toimintasuunnitelmaa narratiivisen tutkimuksen keinoin aktanttimallin avulla. Erittelemällä subjekti, objekti, auttaja, vastustaja, lähettäjä ja vastaanottaja on toimintasuunnitelman merkityksenannon dynamiikkaa helpompi tuoda esiin. Samalla aineiston sisällään pitämät viittaukset skalaarisiin suhteisiin on mahdollista huomioida. Myös muihin skaaloihin tiiviisti kytköksissä oleva geoeconomisen ajattelu ja sen seuraukset on mahdollista tuoda esiin myös alkuperäiskansojen yhteydessä.

Kun aktanttimallia (kuva 6) lähdetään rakentamaan, on alkuperäiskansojen työryhmä ilmiselvä subjekti. Objektina on toimintasuunnitelmassa eriteltyt alkuperäiskansojen oikeuksien ja aseman parantaminen eri osa-alueilla. Niin lähettäjä kuin vastaanottajakin on Barentsin alueen alkuperäiskansat, joiden intressejä työryhmä pyrkii edistämään. Auttajan ja vastustajan yhteydessä skalaariset suhteet nousevat merkittäviksi, sillä eri skaaloihin kytkeytyneen poliittisen vallan johdosta työryhmä pyrkii suhteuttamaan omaa toimintaansa niihin. Vastustajaksi voi aineiston kautta nostaa pääasiassa valtiot ja suuret kansalliset tai monikansalliset teollisuusyritykset, mutta pienemmässä määrin myös alueskaalan. Auttajaksi profiloituu erityisesti ylikansallinen skaala, jonka linjauksista alkuperäiskansat hakevat tukea toimilleen.

Kuva 6. Alkuperäiskansojen toimintasuunnitelma Greimasin (1980) aktanttimallin pohjalta.

Jos mallia lähdetään purkamaan lähettäjä- ja vastaanottajatasolta, eli alkuperäiskansojen taholta, voidaan nähdä perusteet sille, miten loppuosa mallista on rakentunut. Ensinnäkin alkuperäiskansojen toimintasuunnitelma luo pohjaa alkuperäiskansojen merkitykselle Barentsin alueella. Toimintasuunnitelmassa todetaan, että alueen alkuperäiskansat ”--*omaavat muinaiset asuttamisen ja alueen resurssien käytön perinteet ajoilta ennen kansallisvaltioiden perustamista*”. Lisäksi todetaan, että ”*alkuperäiskansoja luonnehtivat omat kielet, omat kulttuurit ja omat kauppaan ja yhteiskuntaan liittyvät perinteet*”. Näin alkuperäiskansoista luodaan merkityksellinen sosiaalinen ryhmä, joka kytkeytyy Barentsin alueeseen niin historiallisesti kuin paikallisesti. Ongelma, joka on sysännyt liikkeelle tarpeen tavoitella objektia määritellään seuraavasti: ”*Muut tahot pitävät alkuperäiskansojen kulttuurimaisemia kehityspotentiaalia omaavana erämaana. Tämä johtaa intressien ristiriitoihin, mikä puolestaan vaikuttaa suoraan alkuperäiskansojen toimeentuloon.*” Tämän lisäksi ongelmina nähdään elintason ylläpitämiseen, hyvinvointiin, terveydenhoitoon sekä luonnonresurssien hyödyntämiseen liittyvät tekijät. Tältä pohjalta alkuperäiskansat hakevat lähtökohtia toiminnalleen ja tavoitteilleen. Aktanttimallin subjektin, eli alkuperäiskansojen työryhmän merkitys toimijana korostuu siinä, että alkuperäiskansat haluavat ”*määritellä toimintaohjelman tavoitteet itse ja vaikuttaa omien asuinalueidensa ja paikallisten yhteisöjen kehitykseen luomalla oikeanlaisia poliittisia suuntaviivoja kehitykselle*”. Tämän lisäksi tasa-arvo eri osapuolten välillä Barentsin alueen yhteistyön viitekehityksessä nähdään tärkeäksi tekijäksi alueen kehittymisessä.

Seuraavaksi voidaan lähteä tarkastelemaan aktanttimallissa esiintyviä vastustajia ja avustajia. Tässä yhteydessä myös tutkimuskysymyksille oleelliset teemat geoekonomiasta ja politiikan skaaloista käsitellään. Ensiksi voidaan lähteä liikkeelle alkuperäiskansojen ja taloudellisen kehityksen suhteesta. Toimintasuunnitelmassa todetaan, että ”*markkinatalous ja lisääntyneet mahdollisuudet ulkopuolisille tahoille hyödyntää ja käyttää hyväksi luonnonvaroja luo kasvavaa painetta uusiutuville ja uusiutumattomille arvoille*”. Tämän lisäksi toimintasuunnitelmassa huomautetaan, että kansainvälisten yritysten ja rahoittajien täytyy huomioida alkuperäiskansojen oikeus maahan, veteen ja niihin liittyviin resursseihin. Samalla painotetaan sitä, että alkuperäiskansojen oma taloudellinen ja kulttuurinen toiminta ei saa häiriintyä uuden teollisuustoiminnan myötä. Tässä yhteydessä merkittäväksi puutteeksi ulkopuolisten yritysten toiminnassa nostetaan se, että ”*kansalliset ja kansainväliset yritykset perustavat toimintonsa alkuperäis-*

kansojen alueelle sisällyttämättä paikallisia asukkaita ja alueen käyttäjiä mukaan strategiaihinsa”. Näistä syistä yritykset on nostettu aktanttimallisissa vastustajan rooliin.

Näin valtio- ja aluetoimijoiden edesauttamalla geoeconomisaatiolla ja siitä seuranneella talouden rajojen yli tapahtuvan toiminnan lisääntymisellä voidaan nähdä olevan negatiivisia vaikutuksia alkuperäiskansoille edellä esitellyillä tavoilla. Onkin mahdollista, että enemmän luontoon ja sitä kautta konkreettisiin paikkoihin vahvasti kytkeytyneet alkuperäiskansojen edustajat ovat niitä, jotka ensi kädessä näkevät ja kokevat laajamittaisen luonnonresurssien hyödyntämisen seuraukset. Lisäksi tämä alkuperäiskansojen ja suurten yritysten väliset ristiriidat voivat peilata suuremmin alkuperäiskansojen kokemaa vaikuttamisen mahdollisuuksien puutetta, kun valtio- ja aluetoimijat pyrkivät hyötymään talouden vapauttamisen seurauksista. Näin ajateltuna yritysten toiminnan haitat edustavat osaltaan valtio- ja alueskaalan alkuperäiskansoille geoeconomisen vallan kautta asettamia esteitä.

Uusliberalistisen ja geoeconomisen ajattelun leviäminen, ja siitä seurannut talouden vapautuminen ei kuitenkaan ole pelkästään negatiivinen asia alkuperäiskansojen kannalta. Toimintasuunnitelmassa huomautetaan, että vaikka polttoaine- ja kaivosteollisuudella on negatiivisia vaikutuksia alkuperäiskansoille, on näiden alojen kehitys kuitenkin merkittävä tulojen ja työllisyyden lähde. Tämän lisäksi alkuperäiskansojen liiketoiminnan kehittäminen on yksi toimintasuunnitelman priorisoiduista osa-alueista. Tässä korostetaan, että ”*alkuperäiskansojen osallistuminen liiketoimintaan ja sen kehittämiseen on niiden yhteisöjen selviämisen elinehto*”. Tämän lisäksi alkuperäiskansojen taloudellisen toiminnan mahdollisuuksina nähdään perinteisen alkutuotannon lisäksi erityisesti turismi, jonka kehittämiseksi ympäristön suojeleminen on tärkeä voimavara. Myös monenkeskinen yhteistyö raaka-aineiden prosessoimiseksi ja kauppaamiseksi ”*globaaleilla markkinoilla*” nostetaan alkuperäiskansojen tulevaisuuden mahdollisuudeksi. Tässä nähdään, että alkuperäiskansatkin pystyvät näkemään taloudellisen kehityksen geoeconomisena mahdollisuutena, mutta silti toimintasuunnitelmasta on havaittavissa, että suhtautuminen yritysten toiminnan vapauttamiseen herättää enemmän varautuneisuutta kuin valtio- ja aluetoimijoiden keskuudessa.

Kun seuraavaksi lähdetään perehtymään siihen, miten alkuperäiskansat asemoivat itsensä suhteessa muihin relevantteihin politiikan skaaloihin, eli ylikansalliseen, valtio- ja alueskaalaan, nousee erityisesti valtioskaalan ja ylikansallisen skaalan merkitys suu-

reen rooliin. Ensinnäkin toimintasuunnitelmassa määritellään, että ”*toimintasuunnitelman tavoitteita pyritään edistämään alue- ja valtiotason yhteistyöelimissä Barentsin alueen yhteistyön viitekehyksessä*”. Tämän lisäksi korostetaan, että kaikilla yhteistyöelimillä on velvollisuus edistää alkuperäiskansojen asioita, mikä tarkoittaa, että ”*yhteistyön jokaisen tason edustajien tulee aloittaa ja toteuttaa alkuperäiskansojen projekteja hallinnollisen rakenteensa puitteissa*”. Näin alkuperäiskansat pyrkivät sitomaan intressinsä muihin yhteistyön skaaloihin ja siten edesauttamaan tavoitteidensa toteutumista.

Miksi valtio- ja aluetoimijat sitten on listattu vastustajiksi aktanttimallissa? Tämä ilmenee, kun tarkastellaan yhteyttä toimintasuunnitelman tavoitteiden perusteiden ja niiden yhteydessä esiin tuotujen skalaaristen merkitysten välillä. Ensinnäkin määriteltäessä kulttuuriin liittyviä priorisoituja osa-alueita todetaan, että ”*alkuperäiskansojen asutus ja kulttuuri ovat joutuneet uhatuiksi erilaisten valtio-, alue- ja paikallisen tason toimien johdosta*”. Alueskaalan ongelmana nähdään se, että ”*alueellinen hallinto usein priorisoi keskeisten alueiden kehitystä, joka jättää alkuperäiskansat tyhjän päälle*”. Tämän voi tulkita viittaavan uusliberalistisen talousideologian värittämän geoekonomisen ajattelun kilpailuvetoisuuteen ja siitä johtuvaan kehityksen keskittymiseen.

Kun valtioskaalasta on kyse, nähdään se merkittävimpänä välineenä vaikuttaa konkreettisesti alkuperäiskansojen tilanteeseen niin hyvässä kuin pahassa. Näin aktanttimallin vastustajassa nähdään myös mahdollisuus. Valtio toimijoiden osallistumiseen pyritään vaikuttamaan erityisesti vetoamalla ylikansalliseen skaalaan. Tämä ilmenee erityisesti siinä, kun toimintasuunnitelmassa viitataan alkuperäiskansojen kansainvälisiin oikeuksiin. Ensinnäkin puhuttaessa alkuperäiskansojen kansainvälisistä oikeuksista todetaan, että ”*osia Barentsin euro-arktisen alueen valtioista on perustettu alkuperäiskansojen alueille*”. Tästä syystä ”*alkuperäiskansat ovat oikeutettuja heidän oikeuksiensa tunnustamiseen koskien heidän kulttuuriaan, yhteisöjään ja alueitaan*”. Ylikansallisen skaalan merkitys valtiotason toimiin vaikuttajana ilmenee myös, kun todetaan, että ”*sisäinen ja kansallinen lainsäädäntö tulee mukauttaa kansainvälisten sopimusten mukaiseksi*”. Tämän jälkeen todetaan, että Barentsin alueen valtioiden välillä on kuitenkin eroja siinä, miten valtiot ovat ratifioineet alkuperäiskansoihin liittyviä kansainvälisiä sopimuksia sekä siinä, miten ne on liitetty osaksi kansallista lainsäädäntöä. Näin valtioiden vastuuta alkuperäiskansojen suhteen pyritään korostamaan. Tämän lisäksi valtio

oleellisena poliittisen vallan skaalana nousee esiin siinä, että toimintasuunnitelmassa korostetaan valtiotoimijoiden vastuuta käytännön toimissa alkuperäiskansojen tilanteen parantamiseksi.

Lisäksi mielenkiintoista on se, että puhuttaessa valtiosta, toimintasuunnitelmassa viitataan yleisesti kansallisvaltioihin sen sijaan että puhuttaisiin pelkistä valtioista. Tässä voi olla kyse siitä, että pyritään korostamaan, etteivät alkuperäiskansat kuulu valtioiden piiriin, koska he eivät edusta niitä kansoja joista kansallisvaltiot koostuvat. Näin alkuperäiskansojen tilanne on mahdollista nähdä yhdenlaisena geopolittisena loukkuna, jossa valtiot, niiden rajat ja poliittinen valta edustavat merkittävää haittaa alkuperäiskansojen toiminnalle. Jotta alkuperäiskansat pystyisivät toimimaan tasavertaisena sosiaalisena ryhmänä, halutaan toimintasuunnitelmassa korostaa *”tasa-arvoisuuteen, rinnakkaineloon ja suvaitsevuuteen perustuvaa ystävyyttä ja yhteistyötä alueen eri kansojen välillä”*. Näin vallitsevat, ja alistavat, politiikan skaalat pyritään häivyttämään ja samalla luodaan niin sanotusti tasaisempaa pelikenttää eri ryhmien väliselle kanssakäynnille ja vuorovaikutukselle. Tässä yhteydessä erityisesti skalaaristen suhteiden hierarkisuus pyritään häivyttämään. Näin alkuperäiskansojen käyttämä retoriikka on mahdollista nähdä tietynlaisena anti-geopolitiikkana, jonka kautta geopolittisiä rakenteita pyritään muuttamaan.

Ylikansallinen skaalan merkitys alkuperäiskansojen pääasiallisena auttajana aktanttimallisissa ilmenee siinä, että alkuperäiskansat hakevat oikeutusta toimilleen ylikansallisen ja kansainvälisen skaalan puitteissa tehdyistä sopimuksista. Erityisesti YK:ssa tehdyt sopimukset alkuperäiskansojen ja vähemmistöjen aseman puolesta koetaan merkittävinä mahdollisuuksina. Erityisesti YK:n julistaman kansainvälisen alkuperäiskansojen vuosikymmenen (2005–2014) nähdään antavan hyviä kanavia tuoda alkuperäiskansojen asioita esiin erityisesti suhteessa valtioskaalaan. Tässä yhteydessä huomautetaan kuitenkin, että *”alkuperäiskansojen alueille suunniteltujen ja toteutettujen toimien ja projektien ei tule näyttäytyä apuna tai lähetystyönä, vaan ennemminkin alkuperäiskansojen aktiivisena osallistumisena hankkeisiin”*.

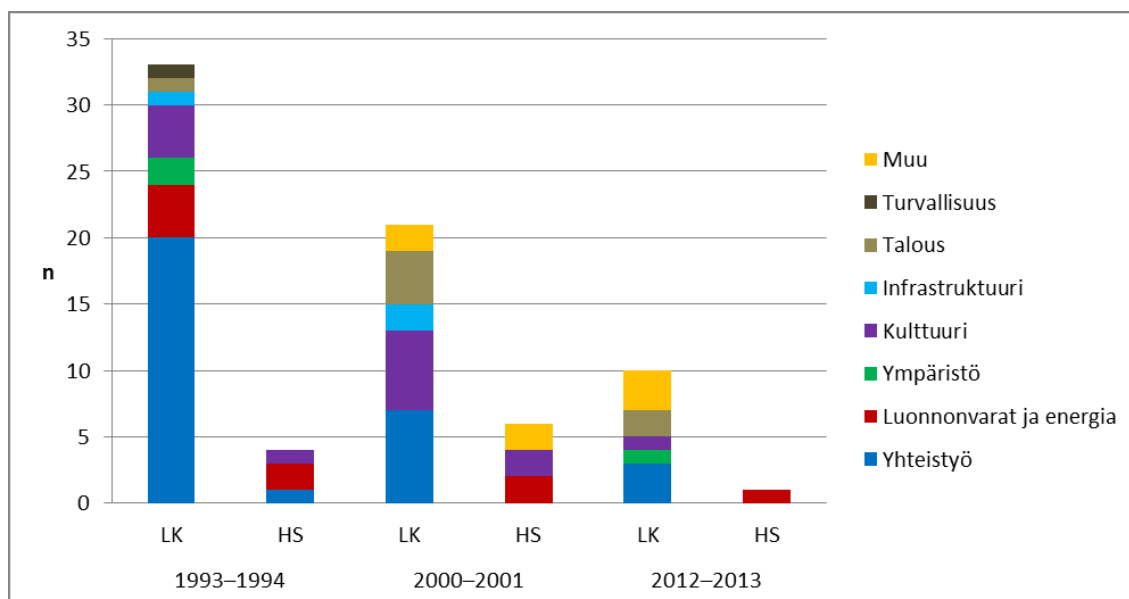
Näin alkuperäiskansojen toimintasuunnitelma luo selkeän kokonaisuuden, jonka mukaan aktanttimalli on mahdollista tiivistää, ja esittää narraation, eli kertomuksen muodossa seuraavasti. Barentsin alueen alkuperäiskansat ovat muinaisia kansoja, jotka ovat eläneet perinteistä elämäänsä, hyödyntäneet luontoa ja käyneet kauppaa rauhan-

omaisesti kauan ennen kansallisvaltioiden perustamista. Kansallisvaltioiden levittäytyessä alueelle ovat alkuperäiskansat joutuneet luopumaan maa-alueidensa omistuksesta sekä itsemääräämisoikeudestaan. Alkuperäiskansat ovat kuitenkin säilyttäneet perinteensä ja samalla pyrkineet uudistumaan kun samanaikaisesti on ryhdytty käymään poliittista taistelua itsemääräämisoikeuden palauttamiseksi. Barentsin alueen noustua kylmän sodan jakolinjoista on aluetta alkanut luonnehtimaan lisääntynyt yhteistyö, ja erityisesti pyrkimykset talouden kehitykseen. Tämä on tuonut mukanaan uusia vaikutuskanavia, mutta samalla luonnonvaroja hyödyntävien yritysten toiminta on osittain vapautunut alueella. Pikkuhiljaa ovat alkuperäiskansat päässeet vaikuttamaan ylemmille politiikan skaaloille myös osana Barentsin alueen yhteistyön viitekehystä, joka on osoittautunut varteenotettavaksi kanavaksi tuoda esiin alkuperäiskansojen pyrkimyksiä. Toisaalta yhteistyössä on vielä paljon kehitettävää, jotta alkuperäiskansat nähtäisiin tasa-vertaisina kansoina muiden alueen kansojen kanssa. Ylikansallisen skaalan herääminen ja sen valjastaminen taisteluun alkuperäiskansojen oikeuksien puolesta on toivotettu tervetulleeksi alkuperäiskansojen keskuudessa, ja siitä onkin tullut alkuperäiskansojen suurin poliittinen voimavara. Näin perinteisesti alimmille politiikan skaaloille rajoitetut alkuperäiskansat ovat kyenneet valjastamaan ylikansallisen skaalan avukseen, jotta vaikutusmahdollisuudet valtioskaalan politiikkaan lisääntyisivät.

Sanomalehtiaineisto

Barentsin alueen yhteistyön sisällä tuotettujen, edellä käsiteltyjen asiakirjojen lisäksi on hyödyllistä ottaa huomioon myös yhteistyön viitekehysten ulkopuolella ilmenneet näkemykset Barentsin alueen kehittymisestä. Tässä yhteydessä tätä ulkopuolista näkemystä edustaa Lapin Kansasta ja Helsingin Sanomista kerätty lehtiaineisto. Lehtiaineistoa on siis kolmelta ajanjaksolta: vuosilta 1993–1994, 2000–2001 sekä 2012–2013. Aineisto koostuu sanomalehdissä julkaistuista uutisista ja artikkeleista, joiden otsikossa tai ingressissä on ollut sana *Barents* jossakin muodossa. Vuosien 2012–2013 aineisto on kerätty Lapin Kansan ja Helsingin Sanomien Internet-arkistoista. Lapin Kansan Internet-arkiston osittaisen sekavuuden johdosta on aineistoon kerätty vain uutiset, joiden pääotsikossa on esiintynyt sana *Barents*. Tämä voi jonkin verran vaikuttaa saadun aineiston määrään, mikä toisaalta heikentää jonkin verran ajallista vertailtavuutta. Jotta

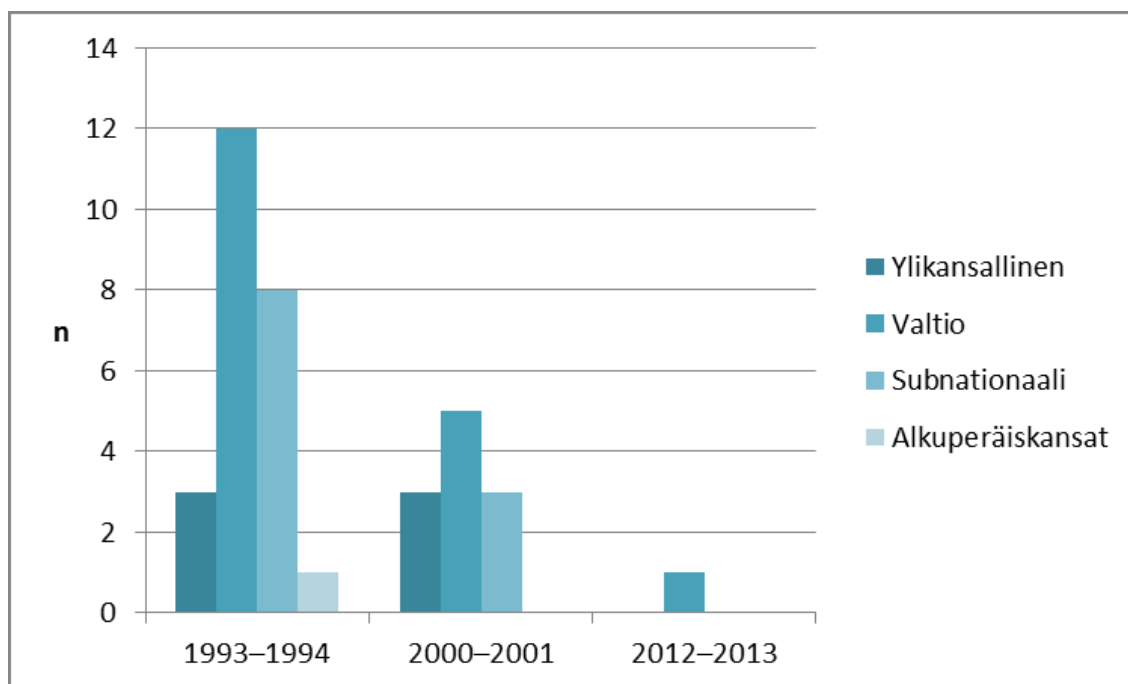
tälle tutkielmalle relevantteja teemoja voidaan tarkastella sanomalehtiaineiston kautta, on ensin hyödyllistä perehtyä siihen, mistä aiheista lehdissä on kirjoitettu (kuva 7). Yhteistyön kategoriaan kuuluvat yleisesti Barentsin alueen yhteistyön rakenteita, toimijoita ja esimerkiksi rahoitusta käsittelevät uutiset. Luonnonvarat ja energia -kategoria puolestaan kerää uutiset, jotka ovat käsitelleet pääasiassa luonnonvaroja, kuten öljyä, maakaasua ja mineraaleja sekä muita energia-asioita, kuten ydinvoimaa. Ympäristö-kategoria pitää sisällään ympäristön tilaa ja suojelua käsitelleet uutiset, kun kulttuurin kategoriaan kuuluvat erilaiset kulttuuriuutiset. Infrastrukturi kerää alleen erilaiset liikenneverkkoon ja liikenteeseen sekä rajojen merkitykseen kuuluvat uutiset, kun talouden kategoria pitää sisällään erityisesti yritysmaailman toimintaan liittyvät uutiset. Näiden lisäksi turvallisuus-kategoriaan kuuluvat erityisesti turvallisuuspolitiikkaan liittyneet uutiset, kun muu-kategoria kerää loput uutiset, kuten urheilun alleen.

Kuva 7. Sanomalehtiaineiston jakautuminen teemoittain eri ajanjaksoina Lapin Kansassa ja Helsingin Sanomissa.

Kuvassa 7 huomionarvoista ensinnäkin on se, että Barentsin aluetta koskevien uutisten määrä on ollut selkeässä laskussa, vaikka Helsingin Sanomissa niitä ei ole millään ajanjaksolla ollut yli kuutta. Onhan tietysti loogista, että alueellinen, Barentsin alueella toimiva Lapin Kansa on pitänyt Barentsin aluetta enemmän julkisuudessa, kuin enemmän Helsinkiä ja kansallista tasoa edustava Helsingin Sanomat. Tämä voi toisaalta peilata edellä esitettyjä epäilyjä siitä, että kansallisella tasolla ei ole ainakaan Suomessa ollut riittävää mielenkiintoa Barentsin aluetta kohtaan. Sekin seikka, että Helsingin Sanomat on lähinnä kirjoittanut vain Barentsin alueen luonnonvaroista ja niihin liittyvästä potentiaalista ilmentää hyvin tätä aluetason ja kansallisen tason välistä intressien ristiriitaa. Näin luonnonvarat näyttäytyvät vain geoeconomisesti merkityksellisinä strategisina mahdollisuuksina Helsingin Sanomille, kun Lapin Kansa on keskittynyt vahvemmin muihin aiheisiin. Ensimmäisellä ajanjaksolla Lapin Kansassa oli paljon erityisesti yhteistyötä käsitteleviä Barentsin alueeseen kytkeytyneitä uutisia, mikä selittyy varmasti Barentsin alueen yhteistyön uutuuden kautta. Tämän jälkeen yhteistyön eri muodot ovat saaneet vähemmän julkisuutta, kun erityisesti talous, kulttuuri ja muu-kategoriaan sijoittuva urheilu ovat saaneet enemmän (vaikka eivät siltikään paljoa) huomiota. Tämä toisaalta voi kuvastaa joko sitä, että yhteistyö on ollut niin sujuvaa ja hyvää, ettei siitä ole löytynyt uutisoitavaa, tai sitten on myös mahdollista, että Barentsin alueen alkuaikojen potentiaalia ei ole lunastettu, mistä syystä ”kevyemmät” Barentsin aluetta nimellisesti sivuavat aiheet ovat yleistyneet.

Edeltävän kategorisoinnin lisäksi on mielenkiintoista, miten eri yhteistyöelinten ja osapuolten skalaariset suhteet ilmenevät sanomalehtiaineistossa. Tätä on mahdollista tarkastella katsomalla, kuinka monen uutisen otsikossa viitattiin joko tietyn (tässä yhteydessä materialistisesti ilmenevän) skaalan toimijoihin tai skalaariseen toimintaympäristöön (kuva 8).

Kuva 8. Viittaukset skaaloihin sanomalehtiaineiston otsikoissa eri ajanjaksoina.

Kuvassa 8 on havaittavissa miten edellä huomioitu yhteistyöstä uutisoinnin väheneminen ilmenee vielä selkeämmin tarkasteltaessa viittauksia eri skaalojen toimijoihin tai toimintaympäristöihin. Lisäksi alkuperäiskansat näyttävät jäävän molempien sanomalehtien huomion ulkopuolelle kirjoitettaessa Barentsin alueesta, sillä vain yhden uutisen otsikossa kiinnitetään alkuperäiskansoihin huomiota ensimmäisellä ajanjaksolla Lapin Kansassa. Vuosina 1993–1994 valtio- ja alueskaalat ovat keränneet suhteellisen paljon huomiota sanomalehdissä. Tämä voi kertoa juurikin siitä, että Barentsin aluetta ja sen yhteistyön tuomia mahdollisuuksia pyrittiin tuomaan enemmän esille lähimenneisyydessä kummitelleen kylmän sodan ja yhteistyön tuoreuden takia. Uutisoinnin vähenemisen taustaa voi löytää myös uutisten sisältä, erityisesti Lapin Kansan 15.2.2001 julkaistusta uutisesta, jonka otsikko on ”*Maaherra Hannele Pokka Luulajassa: Liialliset odotukset varjostaneet Barentsin yhteistyötä*”. Tämä voi kertoa siitä, että kun yhteistyö ei ole saavuttanut täyttää potentiaaliaan, on myös sen huomioarvo mediassa laskenut.

Kun valtio- ja alueskaalat esiintyvät useassa otsikossa ensimmäisellä ajanjaksolla, on huomionarvoista myös se, että ne esiintyvät usein yhdessä. Erityisesti Lapin Kansassa tuodaan esille alue- ja valtioskaalan potentiaalisia ristiriitoja, kuten 21.3.1994 julkaisussa uutisessa, jonka otsikko oli: ”*Barentsin alueen yhteistyö muuttumassa valtiokes-*

keiseksi – Minne katosi Kalottiyhteistyö?”. Lisäksi Lapin Kansassa 28.5.1994 julkaistu uutinen otsikolla ”*Kalottiakatemia: Pohjoisesta ei itsenäiseksi toimijaksi alueiden Euroopassa – Barentsia tullaan kehittämään vain keskuksia palvelevana koloniana*” näyttää sen, että kritiikkiä Barentsin alueelle valtiojohtoisena geopolittisena projektina on annettu.

Toisaalta ensimmäisellä ajanjaksolla on huomioitu myös valtioiden potentiaalinen kilpailuasetelma Barentsin alueen viitekehyksessä, kun Lapin Kansassa on otsikoitu esimerkiksi 24.4.1994, että ”*Barentsin yhteistyö ollut Norja-vetoista – Suomen etsikköaika alkaa puheenjohtajuuden myötä*” ja 2.9.1993, että ”*Norja hankkii Barents-yhteistyöstä EY-valttia*”. Tämän lisäksi toisella ajanjaksolla Lapin Kansassa 21.12.2000 julkaistu uutinen otsikolla ”*Suomi ja Ruotsi hakevat yhteisvoimin sisältöä pohjoiselle ulottuvuudelle*” kertoo siitä, että valtiotoimijat suhteuttavat itseään vahvasti osaksi EU:n politiikkaa. Samalla myös aluetoimijoiden ja EU:n suhde nousee merkittäväksi toisella ajanjaksolla, kun kaksi Lapin Kansan uutista keskittyy alueneuvoston ja pohjoisen ulottuvuuden väliseen vuorovaikutukseen. Toisaalta 16.3.2001 Lapin Kansassa julkaistu uutinen ”*Barentsin ulkoministerit painottavat alueellista yhteistyötä*” viestii jo Barentsin euro-arktisen neuvoston julkilausumien yhteydessä esiin tuotua kyseisellä ajanjaksolla korostunutta alueskaalan vahvaa esiintuontia valtiotoimijoiden toimesta. Näin sanomalehtiaineisto paljastaa sen, mitä erityisesti Barentsin euro-arktisen neuvoston julkilausumat eivät välttämättä suoraan tuoneet esille: Barentsin alue on koko ajan muuttuva geopolittinen ja geoeconomisen projekti, jossa eri skalaariset toimijat kilpailevat asemistaan ja luovat uusia merkityksiä skalaarisissa suhteissaan.

Pohdinta

Seuraavaksi on edellä esiteltyjen tulosten pohjalta mahdollista vastata tutkimuskysymyksiin, minkä jälkeen tuloksia voi pohtia laajemmin Barentsin alueen maantieteellisessä ja poliittisessä viitekehyksessä luoden näin yleiskuvan Barentsin alueen yhteistyön tilasta ja mahdollisuuksista.

Tässä voidaan lähteä liikkeelle ensimmäisestä tutkimuskysymyksestä, eli miten geoeconomisen ajattelu sekä geopolitiikan ja geoeconomian suhde ilmenee Barentsin

alueen yhteistyön fokuksessa eri yhteistyöelinten julkaisuissa? Barentsin euro-arktisen neuvoston edustama valtiotoimijoiden yhteistyöelin antaa selkeitä viitteitä siitä, että ainakin Barentsin alueen yhteistyön viitekehysessä valtiot ovat pyrkineet liennyttämään alueella vallinnutta geopoliittista jakautuneisuutta. Tämä on ilmennyt siinä, että vielä Kirkkoniemen julistuksessa käytetty turvallisuuspoliittinen kieli on väistynyt muiden teemojen tieltä tai ainakin muuttanut muotoaan. Tämä ei tietenkään tarkoita geopoliittisen ajattelun häviämistä, vaan sitä, että se kohdentuu uusiin asioihin ja ilmenee uusilla tavoilla.

Kun puolestaan tutkittiin, miten geokonomialle oleellinen talousajattelu on näkynyt julkilausumissa, huomattiin viitteitä uusliberalistisen puheen lisääntymiselle. On kuitenkin mahdollista todeta, että uusliberalistisen talousajattelun ilmeneminen geokonomian muodossa sai kuitenkin enemmän luttwakilaisia piirteitä. Tämä tarkoittaa sitä, että julkilausumista ei välittynyt kuvaa siitä, että valtiot olisivat täysin häivyttäneet oman merkityksensä Barentsin alueen talouden viitekehysessä näin luoden mahdollisuuden Barentsin alueelle näyttäytyä taloudellisesti yhtenäisenä valtioista riippumattomana, kilpailukykyä tuottavana alueena. Enemminkin geokonomia ilmeni valtioiden itsensä merkityksen jatkuvuutena perinteisen valtiojohtoisen geopolitiikan saadessa vain ekonomisia piirteitä. Tässä yhteydessä Barentsin alue on siis mahdollista nähdä valtiotoimijoille vain kevyenä viitekehysenä, jonka puitteissa on mahdollista ajaa jonkinasteisia taloudellisia uudistuksia ja erityisesti ympäristö- sekä kulttuuriasioita, kun taas valtiokohtaisen geopoliittisen ja geokonomisen vallan kysymykset jäävät yhteistyön ulkopuolelle.

Barentsin alueneuvoston Barents-ohjelmista taas välittyi erilainen kuva: alueneuvosto nosti Barentsin alueen kansainvälisen kilpailukykyyn ja taloudellisen kehityksen potentiaalin erittäin tärkeäksi omassa toiminnassaan. Tämän lisäksi erityisesti Barentsin alueen luonnonvarat nousivat alueneuvoston puheeseen mukaan, kun ne jätettiin pois Barentsin euro-arktisen neuvoston yhteistyöstä. Tämä on oleellinen seikka tuotaessa esiin alueneuvoston suhdetta geopolitiikkaan ja geokonomiaan. Taloudellisesti valtioiden sisällä perinteisesti periferiset alueet, jotka muodostavat Barentsin alueen alueellisen rakenteen näkevät Barentsin alueen yhteistyössä mahdollisuuden nostaa alueellista kilpailukykyään geokonomisen vallan ja toiminnan kautta. Koska aluetoimijat ovat kuitenkin enemmän tai vähemmän alisteisia valtioille, aiheuttaa Barentsin alueen si-

vuuttaminen valtioiden geopoliittisten ja geoeconomisten toimien viitekehyyksensä sen, että aluetoimijat eivät kykene toteuttamaan omaa taloudellista agendaansa niin kuin he parhaaksi näkisivät. Näin alueneuvoston Barents-ohjelmista ilmeneekin se, että he pyrkivät korostamaan omaa asemaansa osittain anti-geopoliittisin ja anti-geoeconomisin toimin, jolloin valtiojohtoisen geopolitiikan ja geoeconomian merkitys kyseenalaistetaan. Näin alueskaala on mahdollista nähdä valtioskaalan kilpailijana spatiaalisen vallan ja talouden suhteen määrittelijänä.

Alkuperäiskansat ovat puolestaan hyvin erilainen ryhmä verrattuna valtio- ja aluetoimijoihin, sillä heidän poliittinen asemansa ei ole niin pitkälle institutionalisoitunut, etenkin Barentsin alueen Venäjän puoleisilla alueilla. Tämä on hyvä pitää mielessä, kun tarkastellaan geopolitiikkaa ja geoeconomiaa alkuperäiskansojen näkökulmasta. Koska alkuperäiskansojen suurin prioriteetti Barentsin alueen yhteistyössä on heidän perustavaa laatua olevien oikeuksien ja itsemääräämisen mahdollisuuksien lisääminen, on heidän suhteensa alue- ja valtioskaalaan lähtökohtaisesti geopoliittinen. Jos alueneuvoston Barents-ohjelmista ilmenevät anti-geopoliittiset intressit valtion ja maantieteellisen tilan ja territorion välisen suhteen kyseenalaistamiseksi erityisesti talouden piirissä, ilmenee alkuperäiskansojen työryhmän toimintasuunnitelmasta samanlaisia piirteitä, mutta vielä voimakkaammin ilmaistuna. Näin on mahdollista nähdä, että geopoliittinen ja geoeconominen ajattelu ilmenevät alkuperäiskansojen työryhmän toimintasuunnitelmassa juurikin ulkopuolisen vallan aiheuttamana geopoliittisena ja geoeconomisena loukkuna, jossa muiden tahojen omatessa vallan ajaa intressejään alkuperäiskansojen alueilla, jäävät alkuperäiskansat sivustakatsojiksi.

Tästä on hyvä siirtyä toiseen tutkimuskysymykseen, eli miten eri yhteistyöelimet tuovat esiin skalaaristen suhteiden merkityksen ja muutoksen diskursiivisessa toiminnassaan? Kun ensimmäisen tutkimuskysymyksen yhteydessä nähtiin spatiaalisen vallan ja talouden välisen suhteen eri muodot eri toimijoiden julkaisujen kautta, avaa toinen tutkimuskysymys ennemminkin sitä, miten eri toimijat pyrkivät vaikuttamaan tähän valta-asetelmaan erityisesti esittämällä poliittisen toiminnan skaaloja tietyssä valossa tietyissä yhteyksissä. Samalla on mahdollista nähdä, miten skalaariset suhteet on operationalisoitu toimijoiden diskursiiviseen toimintaan, ja tätä kautta materialistisiin suhteisiin.

Toiseen tutkimuskysymykseen pystytään vastaamaan hyödyntäen skaalateorian poliittis-taloudellisen ja poststrukturalistisen tutkimusperinteen vahvuudet. Tämä on mahdollista, kun pidetään mielessä MacKinnonin (2011: 33) kehittänyt tutkimusagenda, joka pyrkii selvittämään, ”miten eri toimijat ja ryhmät pyrkivät yhdistämään tiettyjä skalaarisia kategorioita ja luokituksia tiettyihin materiaaliin suhteisiin”. Jos liikkeelle lähdetään käännettyssä järjestyksessä verrattuna ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, näyttäytyy alkuperäiskansojen toimintasuunnitelman ilmentämä skalaaristen suhteiden verkko mielenkiintoisena. Kun alkuperäiskansojen toimintasuunnitelman geopolitiittinen anti näyttäytyi anti-geopoliittisena, on myös skalaaristen suhteiden representaatiossa viitteitä samaan suuntaan. Kun institutionalisoituneet politiikan skaalat, tässä tapauksessa erityisesti valtio- ja alueskaala, ovat rakentuneet materialistisiksi alkuperäiskansojen toimintasuunnitelman tavoitteiden esteinä oleviksi poliittisen vallan skaaloiksi, on juurikin ylikansallisen skaalan valjastaminen alkuperäiskansojen käyttöön loogista. Näin alkuperäiskansat voivat saavuttaa poliittista valtaa ”hyppäämällä” valtioskaalaa ylemmälle skaalalle vaikuttamaan. Näin skaaloja voidaan myös ”taivuttaa”, ja sisällyttää alkuperäiskansat aikaisemmin pääsemättömille valtio- ja alueskaaloille mukaan päätöksentekoon. Tämä kaikki on mahdollista juurikin sosiaalisesti rakennetun narratiivin kautta, joka esittää alkuperäiskansat kansoina, jotka ovat oikeuksiltaan sorretussa asemassa. Tässä materiaaliset skaalasuhteet ja niiden esittäminen tiettyssä valossa toimintasuunnitelmassa yhdistyvät käytännön politiikan välineeksi.

Alueneuvoston Barents-ohjelmat luovat hiukan erilaisen kuvan oleellisista skalaarisista suhteista Barentsin alueen yhteistyön sisällä. Ensinnäkin alueneuvoston pyrkimykset sitoa oma skaalansa ainoaksi merkitykselliseksi skaalaksi käytännön yhteistyön mahdollistajana ja toteuttajana ilmentää hyvin alueellisen vallan merkitystä alueneuvoston tavoitteiden toteutumisessa. Toisaalta EU:n pohjoisen ulottuvuuden politiikan tiivis sitominen osaksi juurikin alueskaalaa ja alueneuvoston toimintaa ilmentää alueneuvoston pyrkimystä vaikuttaa omiin mahdollisuuksiinsa edistää poliittisia ja taloudellisia tavoitteitaan. Tässä yhteydessä on hyödyllistä muistuttaa, että EU on merkittävin Barentsin alueen viitekehityksessä tapahtuvan yhteistyön rahoittaja, ja tätä rahoitusta allokoidaan erityisesti pohjoisen ulottuvuuden kautta. Tämä näkyy myös siinä, että pohjoisen ulottuvuuden mukanaan tuoma alkuperäiskansojen huomioinnin lisääntyminen hyväksytään, sillä saadut hyödyt ovat alueneuvostolle suurempia kuin haitat. Ristiriitainen

suhtautuminen valtioskaalaan puolestaan näkyy juurikin siinä, että alueneuvosto pyrkii luomaan Barentsin alueen sisäistä valtionrajat ylittävää kilpailukykyä, mutta samalla poliittisen vallan juuttuminen valtiotasolle on tarkoittanut alueskaalan riippuvuutta valtioskaalasta. Tällöin valtiotoimijoiden mahdollinen konkreettisten toimien puute esimerkiksi infrastruktuurihankkeissa tarkoittaa alueskaalan geoeconomista tappiota. Kuitenkin alueneuvoston Barents-ohjelmien maalaama kuva Barentsin alueen skalaarisista suhteista ilmenee materialistisesti erityisesti alue- ja valtioskaalan välisen suhteen monimutkaisuutena ja pohjoisen ulottuvuuden edustaman ylikansallisen skaalan potentiaalina. Diskursiivisesti merkittävintä on juurikin alueskaalan nostaminen oleelliseksi Barentsin alueen poliittisen toiminnan ja yhteistyön skaalaksi.

Barentsin euro-arktinen neuvosto on skalaarisessa merkityksenannossaan jossain määrin alkuperäiskansojen toimintaryhmää ja alueneuvostoa vaisumpi. Tämä todennäköisesti johtuu siitä, että valtioiden ollessa ”poliittisen vallan säiliöitä” niiden ei täydy vedota niin aktiivisesti muihin skaaloihin omien intressiensä edistämiseksi. Toisaalta erityisesti ylikansallisen skaalan näkyvyys Barentsin euro-arktisen neuvoston julkilausumissa osaltaan tarkoittaa sitä, että myös valtioskaalan yhteistyöelimen on hyvä nykyaikaisen multiskalaarisen poliittisen yhteistyön verkostossa pitää yhteistyökanavat auki. Erityisesti tulosten käsittelyn yhteydessä huomioitu ylikansallisen ja valtioskaalan tiivis yhteen liittäminen etenkin vuosien 2000–2001 julkilausumissa viittaa siihen, että EU:n pohjoinen ulottuvuus on herättänyt valtiotoimijatkin. Tämän lisäksi samana ajanjaksona laskenut valtio- ja alueskaalaan viittaaminen yhdessä, sekä näiden viittausten nousu vuosina 2009 ja 2011 voivat kertoa valtio- ja alueskaalan pyrkimyksistä sitoa itsensä vahvasti kiinni pohjoiseen ulottuvuuteen. Tämä ilmenee erityisesti siinä, että kun alueneuvosto liitti oman toimintansa tiiviisti EU:n pohjoiseen ulottuvuuteen vuosien 2009–2013 Barents-ohjelmassaan, nousi valtio- ja alueskaalaan yhdessä tehtyjen viittausten määrä lähes yhtä korkeaksi kuin valtio- ja ylikansalliseen skaalaan tehtyjen yhteisten viittausten määrä Barentsin euro-arktisen neuvoston julkilausumissa.

Vaikka edellä esitellyt tulokset ovat selkeitä ja ne ilmentävät ainakin suhteellisen kuvaavasti Barentsin alueen valtasuhteiden ja poliittisten tarkoituksien mosaiikkia teoreettisen viitekehyksen kautta, on tässä vaiheessa hyvä tuoda esiin myös mahdollisia tämän tutkielman tulkintavoimaa kyseenalaistavia huomioita. Ensinnäkin aineiston luonne antaa aihetta kriittisyydelle. Pääasiassa tämä johtuu siitä, että Barentsin euro-

arktinen neuvosto on ainoa yhteistyöelin, jonka tuottama aineisto saatiin hankittua kaikilta ajanjaksoilta. Kun alueneuvoston Barents-ohjelmia oli käytössä vain kaksi, ja alkuperäiskansojen työryhmän toimintasuunnitelmia vain yksi, ei ajallinen vertailtavuus ole kattavasti mahdollista. Tästä huolimatta eri toimijoiden välisten suhteiden dynaaminen luonne on kuitenkin pyritty tuomaan kattavasti esiin.

Toinen merkittävä tutkimustuloksiin mahdollisesti virheellisesti vaikuttava tekijä on käytetty metodi, jonka avulla tutkijan subjektiivinen merkityksenanto määrää suhteellisen voimakkaasti sen, mitä asioita aineistosta lopulta nostetaan suurennuslasin alle. Tutkijan subjektiivinen vaikutus tutkimukseen ilmenee ensinnäkin siinä, mitkä asiat koetaan merkittäviksi tutkimuksen kannalta. Vaikka teoria tässä yhteydessä toimiikin taustana merkityksenannolle, voivat jotkin tutkimustuloksia mahdollisesti muuttavat asiat jäädä huomiotta. Tämä ilmenee myös osaltaan siinä, että kun aineistoa tarkastellaan teorialähtöisessä sisällönanalyysissä loppukädessä pelkän ennalta valikoidun teorian läpi, jää muiden aineistosta ilmenevien seikkojen painoarvo olemattomaksi. Toisaalta tämä auttaa tutkijaa keskittymään teoreettiselle viitekehykselle oleellisiin asioihin, jolloin tutkimuksen fokus säilyy. Kun aineiston käsittelyssä on keskitytty vain aineiston ja teoreettisen viitekehysten suhteeseen, voi tutkielman tuloksia peilata vielä laajemmin tässä yhteydessä Barentsin alueen viitekehystä vasten.

Kun tutkimuskysymysten kautta avatussa aineistossa edustettuna on oikeastaan vain Barentsin alueen yhteistyön rakenteissa mukana olevien yhteistyöelinten näkökulmia, voi tätä kaikkea tarkastella myös yhteistyön ulkopuolisesta näkökulmasta, joka osaltaan tuli esiin jo sanomalehtiaineiston yhteydessä. Jos pohditaan sitä, mistä syystä aluetoimijat voivat tuntea jäävänsä vaille käytännön mahdollisuuksia omien intressiensä ajamiseen, löytyy esimerkiksi Barentsin alueen valtioiden arktisista strategioista hyvä vertailukohta. Kun Norja ja Venäjä painottivat valtiojohtoista pohjoista politiikkaa ja luonnonvarojen hyödyntämisen oikeuksiin liittyviä asioita, ja Suomi ja Ruotsi keskittyivät enemmänkin monenkeskiseen yhteistyöhön talouden, ympäristön ja tieteen aloilla, on ristiriita selkeä. Kun tähän lisätään edellä esitetty huomio erityisesti Norjan roolista Barentsin alueen synnyttäjänä sitoakseen Venäjän rauhanomaisen yhteistyön kehitykseen, on yhtenäisen valtioiden välisen toimintalinjan löytyminen vaikeaa.

Geoekonomisaatiota tarkasteltaessa Barentsin euro-arktisen neuvoston julkilausumista nousi esiin talouden teemoja, jotka liittyivät vahvasti erityisesti ympäristöön. Nämä ovat selkeästi ”kevyempiä” taloudellisen yhteistyön teemoja, joiden kautta voidaan saavuttaa vain rajallista geoekonomista hyötyä. Tästä syystä valtioiden välinen yhteistyö ei pysty tarjoamaan aluetoimijoiden toivomia välineitä geoekonomisen kilpailuaseman parantamiseksi. Tässä yhteydessä voi myös huomauttaa, että koska aluetoimijat ovat kuitenkin enemmän tai vähemmän osa valtioiden poliittista rakennetta, olisi myös alueille hyötyä siitä, jos valtiot kykenisivät hyödyntämään taloudellisen yhteistyön kautta laajemmin Barentsin alueen potentiaalia. Tässä kuitenkin erityisesti Norjan ja Venäjän osittainen protektionismi nousee esteeksi, jolloin havaittu kuilu valtio- ja aluetoimijoiden intressien välille syntyy.

Alkuperäiskansojen näkökulmasta tilanne on vielä monimutkaisempi. Vaikka Barentsin alueen yhteistyön viitekehyksessä niin Barentsin euro-arktinen neuvosto kuin alueneuvostokin ovat ottaneet alkuperäiskansat laajemmin huomioon, voi Barentsin alueen yhteistyön konkreettisten edellytysten vähäisyys haitata myös alkuperäiskansojen tavoitteiden saavuttamista. Näin ne politiikan tikapuut joita ylöspäin alkuperäiskansat kiipeävät Barentsin alueen yhteistyön sisällä voivatkin paljastua tikapuiksi, jotka eivät lopulta johda mihinkään. Toisaalta erityisesti Pohjoismaissa suhteellisen hyvässä asemassa olevat alkuperäiskansat voivat Barentsin alueen yhteistyön kautta parantaa myös Venäjän puolen alkuperäiskansojen oloja, jotka eivät ole yhtä hyvät. Tästä syystä Barentsin alueen yhteistyö tarjoaa alkuperäiskansoille kuitenkin hyödyllisen keskusteluympäristön, jonka puitteissa he pääsevät istumaan samoihin pöytiin valtiollista ja alueellista valtaa harjoittavien toimijoiden kanssa.

Jos kontrasti Pohjoismaiden ja Venäjän välillä toimii ainakin jonkinasteisena motivaationa alkuperäiskansojen toimille Barentsin alueen yhteistyössä, on se sitä varmasti myös valtio- ja aluetoimijoille sekä EU:lle. Kun aineistoa käytiin läpi ja nostettiin esiin erilaisia geoekonomisiin tarkoitukseen viittaavia uusliberalistisen talouspolitiikan värittämiä tavoitteita, huomattavaa on, että suurin osa näistä tavoitteista koski juurikin Venäjää. Tämä johtuu siitä yksinkertaisesta seikasta, että esimerkiksi rahan, tavaran ja ihmisten liikkuminen on jo erittäin vapaata Pohjoismaiden sisällä. Venäjän vastainen raja on se, jonka avaamisen suhteen eri toimijat pyrkivät tekemään töitä. Näin ajateltuna Barentsin alue on mahdollista nähdä todellakin vain Norjan, Ruotsin ja Suomen sekä

EU:n politiikkana kohti Venäjää, jolloin aito alueellistuminen ja alhaalta ylöspäin tapahtuva kehitys voivat kohdata vaikeuksia, kuten aikaisemmin on todettu. Tällöin Barentsin alue todellakin on mahdollista nähdä puhtaasti geopoliittisena ja geoeconomisena projektina, jossa maantieteellisesti ilmenevä poliittinen ja taloudellinen suhde Venäjään määrittää Barentsin alueen yhteistyön sisällön. Toisaalta kuten sanomalehtiaineistosta kävi ilmi, myös Pohjoismaiden suhde EU:hun on ollut merkittävä Barentsin alueen kautta muokkautunut poliittinen projekti. Tämä toisaalta viittaa taas siihen, että kun käytännön valtiotason politiikasta puhutaan, Barentsin alue on usein vain käytetty viitekehys, jonka kautta omia intressejä ja kahden välisiä suhteita edistetään.

Johtopäätökset

Barentsin alue on omalaatuisen historian omaava transnationaali alue, jonka mahdollisuudet ovat suuret, mikäli oikeanlaista poliittista tahtoa löytyy. Erityisesti ilmastonmuutoksen mukanaan tuomat mahdollisuudet ja uhat tulevat pitkälti määrittelemään Barentsin alueen tulevaisuuden. Kysymys kuuluukin, milloin erityisesti Ruotsi ja Suomi heittävätkö kunnolla pohjoisen potentiaaliin? Toisaalta Norjan ja Venäjän pohjoinen, luonnonvaravetoinen politiikka voi asettaa aidon monenkeskisen yhteistyön tielle esteitä. Toisaalta puhuttaessa Barentsin alueesta kysymys ei ole pelkästään valtioiden edusta, sillä valtioiden taloudellisista keskuksista kaukana olevat Barentsin alueen alueelliset jäsenet ovat niitä, jotka yhteistyön kautta pystyisivät mahdollisesti nousemaan uuteen kasvuun. Toisaalta myös alueen alkuperäiskansat tarvitsevat uusia väyliä asioidensa edistämiseksi, johon Barentsin alue tarjoaa potentiaalisen välineen.

Tämä tutkielma on selvittänyt poliittisen maantieteen tutkimuksen keinoja käyttäen, minkälainen skalaaristen suhteiden dynamiikka Barentsin alueen transnationaalissa yhteistyössä piilee sisällä. Tämän lisäksi on selvitetty miten näitä skalaarisia voimia edustavat toimijat perustelevat julkaisuissaan rakentamaansa tilan ja vallan suhdetta niin geopoliittisin kuin geoeconomisinkin keinoin. Tämä on toisaalta oleellinen kriittisen geopolitiikan lähtökohta, kun pyritään paljastamaan miten geopoliittisesti järjestäytyntä maailmaa luodaan. Toisaalta geoeconomiaakin on mahdollista liittää tämän kriitti-

sen tutkimuksen piiriin ja tarkastella sitä, miten eri toimijat pyrkivät esittämään talouden, vallan ja tilan välistä suhdetta omista näkökulmistaan.

Tämän tutkielman tarjotessa vain yhden katsauksen monialaiseen Barentsin alueeseen, tarjoaisi Barentsin alue sekä erityisesti arktinen alue laajemmin paljon tutkittavaa. Esimerkiksi tätä tutkielmaa voisi hyvinkin laajentaa koskemaan koko arktista aluetta. Etenkin Pohjois-Amerikassa vallitsevat suhteet erityisesti valtiotoimijoiden ja alkuperäiskansojen välillä Arktisen neuvoston viitekehyksessä olisi mielenkiintoista selvittää. Barentsin alueella puolestaan esimerkiksi alkuperäiskansojen ja alue- sekä valtiotoimijoiden suhteeseen olisi myös mielenkiintoista perehtyä tarkemmin. Tähän voisi tuoda laajemmin ympäristögeopoliittisen kannan sekä sitä kautta peilata luonnonvarojen merkitystä eri toimijoille.

Kiitokset

Haluaisin kiittää graduni ohjaajia Sami Moisiota ja Kaj Zimmerbaueria siitä, että heiltä löytyi ohjausta sitä tarvittaessa. Kaj Zimmerbaueria haluaisin kiittää myös siitä, että sain hyödyntää hänen keräämäänsä sanomalehtiaineistoa tutkielmani tausta-aineistona. Oulun yliopiston maantieteen laitoksen ulkopuolisista tahoista haluaisin kiittää erityisesti Pohjois-Pohjanmaan liiton Roman Gokkoevia ja Heikki Niemeä, jotka toimittivat Barentsin alueneuvoston vuosien 2000–2003 Barents-ohjelman minulle. Lisäksi haluaisin kiittää Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen Jarkko Pietilää, joka avusti minua alkuun graduprosessissani. Tämän lisäksi kiitokset useille tahoille niin Suomesta, Ruotsista kuin Norjastakin, jotka pyrkivät avustamaan minua aineiston hankinnassa, sekä Annikalle avusta koko graduprosessin aikana.

Kirjallisuus

- Agnew, J. (1998). *Geopolitics: re-visioning world politics*. 150 s. Routledge, London and New York.
- Agnew, J. (2013). The Origins of Critical Geopolitics. *Teoksessa* Dodds, K., M. Kuus & J. Sharp (toim.): *The Ashgate Research Companion to Critical Geopolitics*. 19–32. Ashgate, Farnham.
- Agnew, J & G. Zincone (2000). The Second Great Transformation: The Politics of Globalisation in the Global North. *Space and Polity* 4: 1, 5–21.
- Barentsinfo (2012). Your window to the Barents Region. 30.11.2012. <<http://www.barentsinfo.org>>
- Brenner, N. (2001). The limits to scale? Methodological reflections on scalar structuration. *Progress in Human Geography* 25: 4, 591–614.
- Chaturvedi, S. (1996). The Arctic Today: New Thinking, New Visions, Old Power Structures. *Teoksessa* Käkönen, J. (toim.): *Dreaming of the Barents Region: Interpreting cooperation in the Euro-Arctic Rim*. *Tampere Peace Research Institute Research Reports No. 73*. 23–54.
- Cowen, D. & N. Smith. (2009). After Geopolitics? From the Geopolitical Social to Geoeconomics. *Antipode* 41: 1. 22–48.
- Cox, K. (1998). Spaces of dependence, spaces of engagement and the politics of scale, or: looking for local politics. *Political Geography* 17: 1, 1–23.
- Darst, R. (1996). Contemporary Challenges to International Security in the Barents Sea Region. *Teoksessa* Käkönen, J. (toim.): *Dreaming of the Barents Region: Interpreting cooperation in the Euro-Arctic Rim*. *Tampere Peace Research Institute Research Reports No. 73*, 89–121.
- Deas, I. & A. Lord. (2006). From new regionalism to an unusual regionalism? The emergence of non-standard regional spaces and lessons for the territorial reorganization of the state. *Urban Studies* 43: 10, 1847–1877.
- Delaney, D. & H. Leitner (1997). The political construction of scale. *Political Geography* 16: 2, 93–97.
- Eskola, J. (2010). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. *Teoksessa* Aaltola, J. & R. Valli (toim.): *Ikkunoita tutkimusmeto-*

- deihin II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökoh-
tiin ja analyysimenetelmiin*, 179–203. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Flick, U. (2009). *An introduction to qualitative research*. 4. p. 504 s. Sage, London.
- Fors, B. (2010). The Prospects for the Development of a Barents Identity Region. *Teoksessa* Fryer, P., C. Brown-Leonardi & P. Soppela (toim.): Encountering the Changing Barents – Research Challenges and Opportunities. *Arctic Centre Reports 54*, 44–50.
- Greimas, A. (1980). *Strukturaalista semantiikkaa*. 296 s. Gaudeamus, Helsinki.
- Heikkinen, H. (2010). Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. *Teoksessa* Aaltola, J. & R. Valli (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökoh-
tiin ja analyysimenetelmiin*, 143–159. PS-kustannus, Jyväskylä
- Heininen, L. (2002). Building a Partnership – Russia as a Part of Europe. *Teoksessa* Heininen, L. (toim.): Northern Borders and Security – Dimensions for Regional Cooperation and Interdependence. *Turun kauppakorkeakoulu. Sarja B. Tutkimusraportteja*, 97–138.
- Heininen, L. (2005). Northern European Geopolitics: Northern Dimensions and ‘Northernness’ an Essay. *Teoksessa* Heininen, L., K. Strand & K. Taulavuori (toim.) *Northern Sciences Review 2005: Northern Dimensions and Environments*, 13–50. Oulu University Press.
- Heininen, L. (2011a). Arktisen alueen muuttuva geopolitiikka ja valtioiden arktiset/pohjoiset strategiat ja politiikat. *Teoksessa* Heininen, L. & T. Palosaari (toim.): Jäitä poltellessa: Suomi ja arktisen alueen tulevaisuus. *Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus TAPRI. Tutkimuksia No. 97*, 37–64.
- Heininen, L. (2011b). The End of the post-Cold War in the Arctic. *Teoksessa* Heininen, L. & R. Rouge-Oikarinen (toim.): Sustainable development in the Arctic region through peace and stability. *Nordia Geographical Publications Volume 40: 4*, 31–42.
- Holst, J. J. (1994). The Barents Region: Institutions, Cooperation and Prospects. *Teoksessa* Stokke, O. & O. Tunander (toim.): *The Barents Region: Cooperation in Arctic Europe*, 11–24. Sage, London.

- Hänninen, V. (2010). Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. *Teoksessa* Aaltola, J. & R. Valli (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*, 160–178. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Joenniemi, P. (1999). The Northern Dimension: Allegiance or revolt? *Teoksessa* Heininen, L. & G. Lassinantti (toim.): *Security in the European North: From Hard to Soft. Arctic Centre Reports 32*, 71–82.
- Jones, K. (1998) Scale as Epistemology. *Political Geography* 17: 1, 25–28.
- Kaiser, R. & E. Nikiforova (2008). The performativity of scale: the social construction of scale effects in Narva, Estonia. *Environment and Planning D: Society and Space* 26: 3, 537–562.
- Kangas, A. & S. Moisio (2012). Creating state competitiveness, re-scaling higher education: The case of Finland. *Teoksessa* Aalto, P., V. Harle. & S. Moisio (toim.): *Global and regional problems: Towards an interdisciplinary study*, 199–224. Ashgate, Farnham.
- Keating, M. (1997). The invention of regions: political restructuring and territorial government in Western Europe. *Environment and Planning C: Government and Policy* 15, 383–398.
- Käkönen, J. (1996a). An Introduction – Cooperation in the European Circumpolar North. *Teoksessa* Käkönen, J. (toim.): *Dreaming of the Barents Region: Interpreting cooperation in the Euro-Arctic Rim. Tampere Peace Research Institute Research Reports No. 73*, 9–22.
- Käkönen, J. (1996b). North Calotte as a Political Actor. *Teoksessa* Käkönen, J. (toim.): *Dreaming of the Barents Region: Interpreting cooperation in the Euro-Arctic Rim. Tampere Peace Research Institute Research Reports No. 73*, 55–88.
- Lawson, V. & M. Sparke (2003). Entrepreneurial Geographies of Global-Local Governance. *Teoksessa* Agnew J., K. Mitchell & G. Toal (toim.): *A Companion to Political Geography*, 315–334. Blackwell, Oxford.
- Luttwak, E. N. (1990). From Geopolitics to Geoeconomics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce. *The National Interest*. 20, 17–23.
- MacKinnon, D. (2011). Reconstructing scale: Towards new scalar politics. *Progress in Human Geography* 35: 1, 21–36.

- MacLeod, G. (1999). Place, politics and “scale dependence”: Exploring the structuration of Euro-regionalism. *European Urban and Regional Studies* 6: 3, 231–253.
- MacLeod, G. (2001). New Regionalism Reconsidered: Globalization and the Remaking of Political Economic Space. *International Journal of Urban and Regional Research* 25: 4, 804–829.
- Marston, S., J.P. Jones, & K. Woodward (2005). Human geography without scale. *Transactions of the Institute of British Geographers* 30: 4, 416–432.
- Megoran, N. (2013). Violence and peace. *Teoksessa* Dodds, K., M. Kuus & J. Sharp (toim.): *The Ashgate Research Companion to Critical Geopolitics*. 189–207. Ashgate, Farnham.
- Moisio, S. (1998). Kriittinen geopolitiikka ja alueelliset uskomusjärjestelmät: uhkakuivatutkimuksen teoriaa empiirisiin esimerkeihin. *Turun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja* 158. 102 s.
- Moisio, S & A. Paasi (2013). From geopolitical to geoeconomic? The changing political rationalities of state space. *Geopolitics* 18: 2, 267–283.
- Moore, A. (2008). Rethinking scale as a geographical category: from analysis to practice. *Progress in Human Geography* 32: 2, 203–225.
- Newman, D. & A. Paasi (1998). Fences and neighbours in the postmodern world: boundary narratives in political geography. *Progress in Human Geography* 22: 2, 186–207.
- Nielsen, J. P. (1994). The Barents Region in Historical Perspective. *Teoksessa* Stokke, O. & O. Tunander (toim.): *The Barents Region: Cooperation in Arctic Europe*, 87–100. Sage, London.
- Numminen, L. (2011). Arktisen alueen muuttuva kansainvälinen yhteistyö. *Teoksessa* Heininen, L. & T. Palosaari (toim.): *Jäitä poltellessa: Suomi ja arktisen alueen tulevaisuus. Rauhan- ja konfliktitutkimuskeskus TAPRI. Tutkimuksia No. 97*, 15–36.
- Ohmae, K. (1995). *The End of the Nation-State: The Rise of Regional Economies*. 214 s. Free Press, New York.
- Ó Tuathail, G. (1996). *Critical Geopolitics*. 314 s. Routledge, London.
- Paasi, A. (1986a). Neljä maakuntaa. *Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä tutkimuksia* 8.

- Paasi A. (1986b). The institutionalization of regions: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity. *Fennia* 164: 1, 105–146.
- Paasi, A. (2004). Place and region: looking through the prism of scale. *Progress in Human Geography* 28: 4, 536–546.
- Palosaari, T. (2011). CO2 ja A8+, Jäämeren sulamisen kansainvälispoliittiset vaikutukset. *Teoksessa* Heininen, L. & T. Palosaari (toim.): Jäitä poltellessa: Suomi ja arktisen alueen tulevaisuus. *Rauhan- ja konfliktitutkimuskeskus TAPRI. Tutkimuksia No. 97*, 81–106.
- Routledge, P. (2006). Anti-geopolitics: Introduction. *Teoksessa* Ó Tuathail, G., S. Dalby & P. Routledge (toim.): *The Geopolitics Reader*. 233–248. Routledge, London.
- Smith, G. (2000). Geopolitics. *Teoksessa* Johnston, J.R., D. Gregory, G. Pratt & M. Watts (toim.): *The Dictionary of Human Geography*, 309–311. Blackwell, Oxford.
- Smith, N. (1993). Homeless/global: Scaling places. *Teoksessa* Bird, J., B. Curtis, T. Putnam, G. Robertson & L. Tickner (toim.): *Mapping the Futures: Local cultures, global change*, 87–120. Routledge, London.
- Smith, N. (2000). Scale. *Teoksessa* Johnston, J.R., D. Gregory, G. Pratt & M. Watts (toim.): *The Dictionary of Human Geography*, 724–727. Blackwell, Oxford.
- Sparke, M. (1998). From geopolitics to geoeconomics: Transnational state effects in the borderlands. *Geopolitics* 3: 2, 62–98.
- Sparke, M. (2007). Geopolitical fears, geoeconomic hopes and the responsibilities of geography. *Annals of the Association of American Geographers* 97: 2, 338–349.
- Springer, S. (2013). Neoliberalism. *Teoksessa* Dodds, K., M. Kuus & J. Sharp (toim.): *The Ashgate Research Companion to Critical Geopolitics*. 147–164. Ashgate, Farnham.
- Svensson, B. (1998). *Politics and business in the Barents region*. 291 s. SIR, Göteborg.
- Swyngedouw, E. (1997). Neither Global nor Local: “Glocalization” and the Politics of Scale. *Teoksessa* Cox, K. (toim.): *Spaces of globalization: reasserting the power of the local*, 137–166. The Guilford Press, New York.
- Taylor, P. (1982). A Materialist interpretation for political geography. *Transactions of the Institute of British Geographers New Series* 7: 1, 15–34.

- Tunander, O. (1994). Inventing the Barents Region: Overcoming the East-West Divide. *Teoksessa* Stokke, O. & O. Tunander (toim.): *The Barents Region: Cooperation in Arctic Europe*, 31–40. Sage, London.
- Tuomi, J. & A. Sarajärvi (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 158 s. Tammi, Helsinki.
- Veggeland, N. (1994). The Barents Region as a European frontier region: a comparative study. *Teoksessa* Stokke, O. & O. Tunander (toim.): *The Barents Region: Cooperation in Arctic Europe*, 201–212. Sage, London.
- Wiberg, U. (1996). The North Calotte as an Economic Region. *Teoksessa* Käkönen, J. (toim.): *Dreaming of the Barents Region: Interpreting cooperation in the Euro-Arctic Rim*. *Tampere Peace Research Institute Research Reports No. 73*, 168–210.
- Zimmerbauer, K. (2011). Conceptualizing Borders in Cross-Border Regions: Case Studies of the Barents and Ireland–Wales Supranational Regions. *Journal of Borderlands Studies*, 26: 2, 211–229.
- Zimmerbauer, K. (2013). Unusual Regionalism in Northern Europe: The Barents Region in the Making. *Regional studies* 47: 1, 89–103.